T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE GELİR EŞİTSİZLİĞİ SORUNUNUN KOALİSYON OYUNU İLE ANALİZİ

DOKTORA TEZİ

Evren DENKTAŞ

KOCAELİ, 2017

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE GELİR EŞİTSİZLİĞİ SORUNUNUN KOALİSYON OYUNU İLE ANALİZİ

DOKTORA TEZİ

Evren Denktaş

Doç. Dr. Şevket Alper KOÇ

KOCAELİ, 2017

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE GELİR EŞİTSİZLİĞİ SORUNUNUN KOALİSYON OYUNU İLE ANALİZİ

(DOKTORA TEZİ)

Tezi Hazırlayan: Evren DENKTAŞ
Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 12.07.2017 2017/17

Jüri Başkanı: Prof. Dr. Mustafa AKAL

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Yılmaz KILIÇASLAN

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Hilal YILDIZ

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Şevket Alper KOÇ

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Gülten DURSUN

ÖNSÖZ

Türkiye'de gelir eşitsizliği sorununu politik iktisadi olarak analitik bir temele oturtma çabasındaki bu tez benim dışımda iki hocamın eseridir: Değerli danışmanım ve büyüğüm Doç. Dr. Şevket Alper Koç ile değerli dostum Arş. Gör. Dr. Hakkı Cenk Erkin. Bu iki büyük beynin hem tezime hem de iktisat eğitimime katkısı sonsuzdur. Kendilerine sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tezime ve iktisat eğitimime büyük katkıları olan diğer iki hocama; değerli büyüğüm ve hocam Doç. Dr. Hilal Yıldız'a ve bu alana ilgimi sağlayan değerli büyüğüm, hocam, ilham perim Doç. Dr. Gülten Dursun'a ne kadar teşekkür etsem az. Katkılarından dolayı Prof. Dr. Mustafa Akal ve Doç. Dr. Yılmaz Kılıçaslan'a şükranlarımı sunarım. Her zaman yanımda olan; beni her zaman destekleyen ve yüreklendiren sevgili anneme ve babama; varlığı her zaman bana konfor hissettiren ağabeyime, bana karşı her zaman anlayışlı davranan ve desteğini esirgemeyen Ece'me sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ i
İÇİNDEKİLER ii
ÖZET iv
GRAFİK LİSTESİ vi
ŞEKİL LİSTESİ vii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ 1
1.1. Çalışmanın Arka Planı 1
1.2. Çalışmanın Önemi ve Amacı 2
1.3. Temel Kavram ve Tanımlar 3
1.3.1. Gelir Eşitsizliği Kavramı 3
1.3.2. Toplumsal Sınıflar ve Katmanlar 5
1.3.3. Kurumlar 7
1.3.4. Politik Rejimler 9

İKİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR ARAŞTIRMASI 13
2.1. Teorik Literatür 13
2.1.1. Gelir Eşitsizliğinin Nedenleri 13
2.1.2. Gelir Eşitsizliği İçin Çözüm Önerileri 18
2.1.3. Politik İktisat ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi Üzerine Teorik Literatür 20
2.2. Ampirik Literatür 25
2.2.1. Gelir Eşitsizliğinin Ölçülmesi 26
2.2.2. Gelir Eşitsizliğinin Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Ampirik Literatür 26
2.2.3. Politik İktisat ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi Üzerine Ampirik Literatür 31
2.2.4. Türkiye'de Gelir Eşitsizliği Üzerine Ampirik Literatür 35
2.3. Çalışmada Temel Alınan Model: Jung (2011) 39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİRİNCİ MODEL: TÜRKİYE'DE GELİR EŞİTSİZLİĞİ SORUNUNUN KOALİSYON OYUNU İLE ANALİZİ 42
3.1. Toplumsal Grupların Seçimi 43
3.2. Modelin Çözümü 45

3.3. Olayların Akışı 49
3.4. Politik Denge 52
3.5. Politik İktisat Dengesi 53
3.6. İktisadi Sınıflar için Politik Rejim Denge Noktaları 56
3.7. Tartışma 60
3.7. Tarihsel Yorum 68

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İKİNCİ MODEL: YENİDEN DAĞILIM MODELİ 75
4.1. Grupların Seçimi 75
4.2. Modelin Çözümü 75
4.3. Olayların Akışı 79
4.4. Politik Denge 80
4.5. Politik İktisat Dengesi 82
4.6. Tartışma 89
4.7. Yeniden Dağılım Dengesi 94
4.8. Özet ve Yorum 97
SONUÇ 99
KAYNAKÇA 103
ÖZGEÇMİŞ 111

ÖZET

Türkiye, Gini Katsayısı sıralaması itibariyle OECD ülkeleri arasında son sıralarda yer almaktadır. Gini katsayısı itibariyle son yıllarda belirli bir iyileşme yaşanmışsa da, belirli bir oranın altına inme konusunda dirençle karşılaşılmaktadır. Türkiye'de gelir eşitsizliğini göreli olarak yüksek bir oranda seyretmesine neden olan bu direncin arkasında, iktisadi faktörler kadar siyasal faktörlerin de etkili olduğu savı, bu çalışmanın temel hipotezini oluşturmaktadır. Bu çalışmada Türkiye'de gelir eşitsizliğinin göreli yüksekliğinin politik iktisadi dinamikleri iki model aracılığı ile analiz edilmiştir. Birinci modelde, üç farklı sosyoekonomik grubun, sınai sermaye, finansal sermaye ve işçi sınıflarının, iktidar mücadelesine yer vermektedir. Bu sınıfların sahip oldukları göreli politik güçler ve nüfus oranları, politik rejimin kaderini etkilemekte; ekonomide üretilen toplam çıktıya kimin sahip olacağı ve bu çıktıdan kimlerin dışlanacağı belirlenmektedir. Türkiye'de gelir eşitsizliği, modelden elde edilen çıktılar yardımıyla yorumlanmıştır. İkinci modelde dört farklı sosyoekonomik grup arasında koalisyon yapıları ve yeniden bölüşüm süreci izlenmektedir. Sonuç bölümünde bulgular özetlenmiş ve yorumlanmıştır. Çalışmanın bulgularına göre tüm sınıfları kapsayan bir koalisyonun yokluğu, sınıflar arasında demokrasinin eksikliğine, demokrasinin eksikliği ise gelirin adil dağılmasına engel olmaktadır. Türkiye'de işçi sınıfı ne kadar örgütlü hale gelirse, demokrasinin gerçekleşme ihtimali de o kadar artacaktır.

Anahtar Kelimeler: Gelir Eşitsizliği, Oyun Teorisi, Koalisyon Oyunu, Türkiye Ekonomisi

ABSTRACT

Turkey's Gini coefficient is one of the highest among OECD countries. Although there has been some improvement in Turkey's income inequality in recent years, there is still a resistance point where Gini coefficient doesn't decrease below some point. The main hypothesis of this work is that not only economic factors but also political components causes existence of this resistance point. In this work, political economic dynamics of income inequality in Turkey is described by two different models. In the first model, struggle for power between three socioeconomic groups, industrial capital, financial capital and labor is analyzed. Classes' relative political powers and population ratios effects the fate of political regime as well as the decision for which class would get economic output and which class would be excluded from sharing it. Income inequality in Turkey is evaluated through the results of model. In the second model, coalition forms and redistribution process between four socioeconomic classes are examined. Conclusion chapter includes summary of the work and comments. According to the results, absence of coalition covering all groups leads absence of democracy; and absence of democracy causes unfair income distribution. As the level of unity of working class increases, democracy and fair income distribution materializes more likely in Turkey.

Keywords: Income Inequality, Game Theory, Coalitional Games, Turkish Economy

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 3.1: Türkiye'de Yıllar İtibariyle Tarım Dışı Ücret/ Tarım Dışı Ortalama Gelir Endeksi ……69

Grafik 3.2: Türkiye'de Yıllar İtibariyle Yerli Finansal Kurumların Özel Sektöre Verdikleri Kredilerin GSYİH İçerisindeki Oranı (%) …….. 73

Grafik 3.3: Türkiye'de Yıllar İtibariyle Ticareti Yapılan Hisse Senetlerinin GSYİH İçerisindeki Oranı (%)…….. 74

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 3.1: İktisadi Sınıflar için Göreli Politik Güçler ve Nüfus Oranları İtibariyle Oluşan Politik Rejim Bölgeleri…….…..……60

Şekil 3.2: Diğer Değişkenler Sabitken p=20 Durumunda Oluşan Politik Rejim Bölgeleri……..61

Şekil 3.3: Diğer Değişkenler Sabitken p=80 Durumunda Oluşan Politik Rejim Bölgeleri……..62

Şekil 3.4: Diğer Değişkenler Sabitken q=8 Durumunda Oluşan Politik Rejim Bölgeleri…….62

Şekil 3.5: Diğer Değişkenler Sabitken q=80 Durumunda Oluşan Politik Rejim Bölgeleri…….63

Şekil 3.6: Diğer Değişkenler Sabitken A_F=10 Durumunda Oluşan Politik Rejim Bölgeleri…….63

Şekil 3.7: Diğer Değişkenler Sabitken A_F=100 Durumunda Oluşan Politik Rejim Bölgeleri…….64

Şekil 3.8: Diğer Değişkenler Sabitken A_I=15 Durumunda Oluşan Politik Rejim Bölgeleri…….64

Şekil 3.9: Diğer Değişkenler Sabitken A_I=150 Durumunda Oluşan Politik Rejim Bölgeleri…….65

Şekil 3.10: Diğer Değişkenler Sabitken m=0.5 Durumunda Oluşan Politik Rejim Bölgeleri…….66

Şekil 3.11: Diğer Değişkenler Sabitken m=0.1, n=0.5 Durumunda Oluşan Politik Rejim Bölgeleri……..66

Şekil 3.12: Diğer Değişkenler Sabitken r=0,9 Durumunda Oluşan Politik Rejim Bölgeleri……..67

Şekil 3.13: Diğer Değişkenler Sabitken r=0,9 ve p=80 Durumunda Oluşan Politik Rejim Bölgeleri……...68

Şekil 4.1: Grupların nüfus içerisindeki oranları……..76

Şekil 4.2: Eş-güç Eğrileri……....89

Şekil 4.3: A_I 'da 5 Kat Artış Durumunda Eş-güç Eğrileri……..90

Şekil 4.4: A_I 'da 20 Kat Artış Durumunda Eş-güç Eğrileri……90

Şekil 4.5: A_F 'da 5 Kat Artış Durumunda Eş-güç Eğrileri……..91

Şekil 4.6: A_F 'da 20 Kat Artış Durumunda Eş-güç Eğrileri……91

Şekil 4.7: p'de 3 Kat Artış Durumunda Eş-güç Eğrileri…….92

Şekil 4.8: p'de 20 Kat Artış Durumunda Eş-güç Eğrileri……...92

Şekil 4.9: q'da 20 Kat Artış Durumunda Eş-güç Eğrileri……...93

Şekil 4.10: q'da 30 Kat Artış Durumunda Eş-güç Eğrileri…….93

Şekil 4.11: r 'de 3 Kat Artış Durumunda Eş-güç Eğrileri……..94

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AIH: Mutlak Gelir Hipotezi

ANAP: Anavatan Partisi

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

EUROSTAT: Avrupa İstatistik Ofisi

EFI: Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi

EHII: Hanehalkı Gelir Eşitsizliği

GMM: Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi

GSYİH: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla

IMF: Uluslararası Para Fonu

IIH Gelir Eşitsizliği Hipotezi

KOF: Küreselleşme Endeksi

LIS: Lüksemburg Gelir Çalışması

OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

PDI: Siyasal Demokrasi Endeksi

RIH: Göreli Gelir Hipotezi

SVAR: Yapısal Vektör Otoregresif

SWIID: Dünya Gelir Eşitsizliği Veri Tabanı

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

TÜSİAD: Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Arka Planı

Bölüşüm, iktisadın temel konularından biridir. Bölüşümün alt konularından biri olan gelir eşitsizliği, sosyal bilimler içerisinde disiplinler arası bir alana sahip toplumsal bir mesele olarak öne çıkmaktadır. Gelir eşitsizliği, üretimin, verimliliğin yanı sıra, toplumsal mülkiyet ilişkileri, kolektif ve/veya bireysel haklarla da yakın bir ilişki içerisindedir. Tüm bu faktörler üzerinde belirleyici olan kapitalist üretim sistemi, kendi içerisindeki dinamikler itibariyle servetin küçük bir azınlık elinde yoğunlaşması ve bu nedenle gelirin eşitsiz dağılmasına neden olmaktadır.

Dünya ülkelerinin tamamına yakını kapitalist üretim sistemini benimsemiş olsa da, gelir eşitsizliğinin boyutu ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Hükümetler uyguladıkları maliye politikaları ile geliri yeniden bölüştürerek gelirin daha eşit paylaşılmasını sağlamaktadır. Bazı ülkelerde ise gelirin yeniden bölüştürülmesi gerekmeksizin, henüz üretim sürecinde dahi gelirin üretim faktörleri arasında daha eşit miktarlarda paylaştırıldığına tanık olunmaktadır.[1]

OECD ülkeleri arasında gelirin görece eşitsiz dağıldığı Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve İngiltere, meselenin gelişmişlik-az gelişmişlik ekseni etrafında yer aldığı savını şüpheli hale getirmektedir. Benzer gelişmişlik seviyesine, eşit kamu harcamaları ve vergi oranlarına sahip ülkeler arasında dahi Gini katsayısı farklılıklara sahiptir. Tüm bu farklılıklar, doğru kurumsal yapı içerisinde yüksek gelir eşitsizliği sorunundan kaçınılmasının mümkün olduğunu göstermektedir.

Türkiye yıllar içerisinde sahip olduğu Gini katsayısı itibariyle Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ülkeleri arasında son sıralarda yer almaktadır. Dünya Bankası verilerine göre Türkiye'de 1987 yılında 0.435 olan Gini Katsayısı, 2005 yılına kadar sabit bir ortalama etrafında dalgalanmış; 2007 yılında 0.385 değerine kadar düşmüş; ancak 2011 yılından itibaren yeniden 0.40'ın üzerine çıkmıştır.

[1] Gelirin üretim süreci esnasında dağıtılması birincil gelir dağılımını, kamu politikaları aracılığıyla gelirin yeniden bölüştürülmesine ise gelirin ikincil dağılımı denilmektedir.

Dolayısıyla Türkiye'de gelir eşitsizliğinin azalma trendine sahip olup olmadığı ya da belli bir koridor içerisinde dalgalanıp dalgalanmadığı tartışmalıdır. Yine de Türkiye, OECD ortalamasının üzerindeki Gini katsayısı ile gelirin görece eşitsiz dağıldığı bir ülkedir.

Türkiye'de gelir eşitsizliğini azaltıcı politik müdahaleler yapılmış olsa dahi, kısa bir süre sonra bu politikalardan vazgeçilmiş ve gelir eşitsizliği yeniden yüksek seviyelerine geri dönmüştür. Çalışmanın temel motivasyonunu, çıktılarından bir tanesi düşük gelir eşitsizliği ile sonuçlanacak kurumsal reform denemelerinin neden kalıcı olmadığına dair duyulan ilgi oluşturmaktadır.

1.2. Çalışmanın Önemi ve Amacı

Rodrik'e göre (2016: 63-64) modelleme, iktisadın bilimsel bir niteliğe sahip olmasını sağlayan temel faktörlerin başında gelmektedir. Ancak pozitif bilimlerle kıyaslandığında iktisadın önemli bir farklılığı ortaya çıkmaktadır: İktisat bir modelin diğerinin yerini alması şeklinde ifade edilen dikey ilerlemeyi içermemektedir. Bunun yerine iktisat, farklı durumlar için farklı modellerin kullanıldığı yatay ilerleme ile gelişim göstermektedir. İktisatta farklı durumlar için farklı varsayımlardan hareket edilmekte, modeller kütüphanesi içerisinden koşullara uygun olanı seçilmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada Türkiye için uygun varsayımlardan yola çıkılarak ve uygun araçlar kullanılarak gelir eşitsizliğini açıklamaya yönelik bir model geliştirilmiştir.

Bilimde, bir problemin çözümü için yola çıkıldığında, ilk olarak söz konusu problemin doğru bir biçimde formüle edilmesi gerekmektedir. Problem analitik olarak doğru bir biçimde formüle edildikten sonra, formülün içerdiği değişkenler üzerinden çözüm aranabilmektedir. İlk tahlilde, bir ülkede gelirin nasıl dağıldığı, o ülkedeki sektörlerin üretim fonksiyonları, makro iktisadi dengeler, ülkenin iktisadi dışa açıklığı gibi salt iktisadi kavramlar ile ilgili görülebilmekte, iktisat politikası araçlarının doğru kullanılması ile bu sorunların üstesinden gelinebileceği kanısına varılabilmektedir. Diğer yandan o toplumu oluşturan sosyoekonomik grupların, özellikle yeniden bölüşüm kararları ile ilgili alınan kararlara katılabilmesi ya da bu karar mekanizmalarından dışlanması, başka bir ifadeyle siyasal süreçler, politik rejimler, kurumlar gibi unsurlar da ülkenin gelir dağılımının belirleyicileri olarak ayrıca önemlidir.

Bu çalışmada gelir eşitsizliğinin incelenmesinde kurumsal yapıya ağırlık verilmiş; yöntem olarak oyun teorisi kullanılmış, ayrıca toplumsal aktörler olarak sosyoekonomik sınıflara odaklanılmıştır. Böylece literatürde uzun tartışmalar sonucunda daha belirgin bir tanıma ve fayda fonksiyonlarına sahip olan iktisadi aktörlerin, sınıfların, matematiğin ve iktisadın her geçen gün daha fazla genişleyen alanı olan oyun teorisi ekseninde analitik biçimde incelenmesine çalışılmıştır.

Bu amaç doğrultusunda çalışmada iki model geliştirilmiştir. Birinci modelde Türkiye'de sosyoekonomik sınıfların iktidar mücadelesi neticesinde oluşan politik rejim doğrultusunda ortaya çıkan bölüşüm ilişkileri Türkiye iktisat tarihi çerçevesinde yorumlanmıştır. İkinci modelde yeni bir koalisyon oyunuyla yeniden bölüşüm ilişkileri analiz edilmiştir. Sonuç bölümünde ise çalışma özetlenmiş ve bulgular yorumlanmıştır.

1.3. Temel Kavram ve Tanımlar

Bu bölümde çalışmada sıklıkla kullanılan kavramların genel açıklamaları yapılacaktır. Gelir eşitsizliği kavramı, meşruiyet temelinde incelendikten sonra, toplumsal sınıf ve katmanlar ile kurumların tanımları verilecektir. Çalışmada koalisyon oyunlarının tayin ettiği politik rejimlere de kısaca değinilmektedir.

1.3.1. Gelir Eşitsizliği Kavramı

Bir toplumda üretim süreçleri sonucunda her biri farklı piyasa değerlerine sahip farklı çıktılar elde edilmektedir. Elde edilen bu çıktıları, üretim süreçlerine doğrudan veya dolaylı biçimde katılan iktisadi aktörler veya herhangi bir biçimde katılmayan belli üyeler arasında toplumun tabi olduğu kurallar neticesinde bölüşülmektedir. Bölüşülen bu çıktılar, toplumun üyelerinin reel gelirlerini oluşturmaktadır. Ancak bu reel gelirler, toplumsal kurumlar ve kurallar neticesinde üyeler arasında eşit biçimde paylaşılmamaktadır. Toplumun bazı üyeleri, diğerlerine göre, belirli ancak kararlılığı göreceli bir toplumsal meşruiyet zemini içerisinde daha fazla reel gelir elde etmektedir.

Gelir eşitsizliğinin meşruiyetinin temel belirleyicilerinden biri eşitsizliğe karşı olan toplumsal tolerans düzeyidir (Adelman and Robinson, 1989: 951-952). Toplumun toleransı, toplumsal değerler ve davranışlar tarafından belirlendiği gibi, iktisat politikaları tarafından da şekillenmektedir. Tüm bu faktörler sabit kalmamakta,

evrimsel bir süreç içerisinde değişime uğramaktadır. Söz konusu faktörler ülkeden ülkeye değişiyor olmakla birlikte özellikle iktisadi gelişmenin başlangıç aşamalarında yer alan bir toplumda toplumsal hareketlilik düzeyi yükselirse, toplumun eşitsizliğe karşı toleransı da artmaktadır. Toplumsal hareketlilik, yoksullar için yoksulluktan çıkma fırsatlarının var olmasını ifade etmektedir.

Gelir eşitsizliği sorununu daha analitik bir düzlemde ele alan iktisatçılar da bulunmaktadır. Örneğin Clark (1914: 48-51), gelir dağılımını fonksiyonel bir biçimde düşünmekte; buradan hareketle üretim faktörü sahiplerinin üretime yaptıkları katkıya eşit düzeyde gelir elde etmelerinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Öyle ki, bireylerin üretimdeki marjinal ürünlerinin gelirlerine eşitlenmesinin ahlaki bir zorunluluk olduğunu ifade etmektedir (Clark, 1914: 9). Azalan verimler kanunu temel alınarak, ücret, üretime en son dahil edilen işçinin, faiz ise üretime en son katılan sermayenin yaptığı marjinal katkıya eşit olmalıdır.[2]

Stiglitz (1973: 136)'e göre ücret farklılıklarındaki eşitsizlik farklı toplumlarda farklı kriterlere göre meşruiyet kazanmaktadır. Bazı toplumlarda daha fazla aile bağlantıları olan bireylerin daha iyi işlerde çalışması ve iyi ücretler elde etmesi meşru iken, bazı toplumlarda ırk ve/veya etnik kimliklerin dikkate alınması meşru olabilmektedir. Başta ABD olmak üzere gelişmiş ülkelerde daha iyi bir diploma sahibi olmak, toplum nezdinde daha iyi bir işe girme ve maaş kazanmanın şartıdır. Üstelik diploma ile üretkenlik arasında net bir ilişki olmamasına rağmen[3] bu koşul toplumca kabullenilmiştir. Söz konusu ilişkinin temel nedeni, işverenlerin kimleri işe alacakları konusunda diplomanın, kişinin üretkenliğine dair bir sinyal niteliği taşımasıdır.

[2] Marjinal bölüşüm kuralına Sraffa'nın getirdiği eleştiri kayda değerdir. Sraffa'ya göre, marjinal verimin saptanabilmesi için değişken girdinin, marjinal maliyetin saptanabilmesi için ise üretimin değişmesi gerekmektedir. Ancak, hiçbir değişime maruz kalmaksızın, her yıl kendini tekrarlayan bir ekonomide bunların saptanabilmesi nasıl mümkün olacaktır? Bu değişimler saptanmadan, ekonomide var olan değer ve bölüşüm yasaları nasıl belirlenecektir? Marjinalist analiz bu sorulara yanıt verememektedir. Bir diğer eleştiri, marjinal bölüşüm kuramının üretimi tek yönlü olarak algılamasına yöneliktir. Buna göre, üretim süreci, üretim girdilerinin üretim sürecine sokulması ve nihayetinde çıktı olarak tüketim mallarının elde edilmesidir. Bu şekilde kurulan tek yönlü ilişki hatalıdır; zira aynı mallar sadece tüketim malı değil, aynı zamanda üretim girdisidir. Aynı malların hem tüketim hem de üretim malı olması durumunda, üretim araçlarının fiyatı üretilen malın fiyatının belirleyicisi olduğu gibi, üretilen malın fiyatı da üretim araçlarının fiyatının belirleyicisi olmaktadır (Kazgan; 2012: 154-155).

[3] Eğitim kalitesi ile üretkenlik arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığına dair ampirik bir çalışma için bknz: Card and Krueger, 1990.

Dünyanın genelinde sahip olunan bu kriterlerin karşıt argümanları da bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi kapitalist ülkelere özgü gelir dağılımının hiçbir meşruiyeti olmadığını savunan Marxist görüştür. Marx (2011)'a göre kapitalist bir ekonomi, üretim araçları sahipliğinden dışlanmış ve üretim süreci içerisinde emeğinden başka satabileceği hiçbir şeyi olmayan bir işçi sınıfının emeğinin, üretim araçlarının tekeline sahip bir kapitalist sınıf tarafından sömürülmesi üzerine kuruludur. Kapitalist sistem içerisinde işçi, gün içerisinde kendi ihtiyaçlarını karşılayacak kadar değere sahip meta ürettikten sonra ayrıca kapitalist için de üretim yapmaktadır. Marx'ın bahsettiği sömürü, artı değer üretimi olarak adlandırılan bu ek çalışma ile ortaya çıkmaktadır. Böyle bir sistemin meşruiyet kazanması veya sömürüye toplumun rıza göstermesi Althusser (2003)'e göre aile, basın, dini organizasyonlar, eğitim, hukuk ve nihai olarak orduyu içeren ideolojik aygıtlar aracılığıyla olmaktadır. Bu aygıtlar üretim ilişkilerinin yeniden üretilmesini veya işleyişinin devam etmesini sağlamaktadır.

Gelir eşitsizliğinin önemli ancak toplumsal bir sorun olarak eksik ifade edildiğini belirten düşünürler de bulunmaktadır. Amartya Sen (1997: 385-386), gelirin tüketim ile bağlantılı bir kavram olduğunu ifade etmektedir. Sen'e göre bireyin refahı ve özgürlüğü sadece tüketimle değil, başka faktörlerle de ilişkilidir. Bireyler, sağlıklarına, yaşadıkları coğrafi koşullara, kültüre, davranış kalıplarına göre değişen farklı tüketim kalıplarına, dolayısıyla ihtiyaçlarda ve harcamalarda heterojenliğe sahiptirler. Bu heterojenlik sorunu, gelir eşitsizliği kavramı yerine ekonomik eşitsizlik kavramı üzerine kurulduğu taktirde daha iyi analiz edilebilecektir.

1.3.2. Toplumsal Sınıflar ve Katmanlar

Toplumsal sınıfın tanımı ve kapsamı konusunda bir uzlaşı yoktur. Sınıf kavramı, farklı görüşler tarafından farklı faktörlere göre tanımlanmaktadır. Marxist ekole göre sınıfların tanımlanmasında temel faktör sömürüdür (Wright, 2014: 39-40). Sömürü, üç ilke ile açıklanmaktadır. Bunlardan birincisi, sömürenlerin maddi refahının sömürülenlerin maddi yoksunluklarına ve bu iki farklı grubun çıkarlarının uzlaşmaz olduğunu ifade eden "tersine karşılıklı bağımlı refah ilkesi"; ikincisi, sömürülenlerin üretim araçlarına sahip olmaktan dışlanmasını ifade eden "dışlama ilkesi"; üçüncüsü sömürenlerin, sömürülenlerin emek faaliyetlerine el koymasını ifade eden "el koyma ilkesi"dir. Özetle, üretim araçları sahipliği engellenmiş emek tarafından üretilen artığa

el konulmak üzere emeğin sömürülmesi durumu hem sınıf ilişkilerini tanımlamakta hem de gelir eşitsizliğinin temel nedeni olmaktadır.

Weber (2004: 272) ise sınıfların ve sınıf ilişkilerinin tanımlanmasında üretim ilişkilerinden ziyade piyasayı temel faktör olarak seçmektedir. Piyasa, yaşam fırsatlarının temel belirleyicisi olmakta; aynı sınıfın üyeleri ise ortak yaşam fırsatlarını paylaşmaktadır. Bireyler mülk sahipliği ve vasıflı olmak gibi piyasada bir değeri veya karşılığı olan faktörlerle birbirlerinden ayrılmaktadır. Piyasa yaşam fırsatlarını bireylerin sahip oldukları bu kaynaklara göre dağıtmaktadır. Böylece sınıfsal durum, piyasa durumu tarafından belirlenmiş olmaktadır. Marx, sömürenler ve sömürülenlerden oluşan iki temel sınıf belirlerken, Weber (Weber'den aktaran Dworkin, 2012: 71) analizinde dört temel sınıf kullanmaktadır: İşçi sınıfı, küçük burjuva, beyaz yakalı işçiler ve iyi eğitimli, ayrıcalıklı, varlıklı sınıf. Sınıfların sayısı zaman içerisinde sabit kalmayacak; sınıflar giderek parçalanacak, dağılacak ve sayısal olarak artacaktır. Marx gibi Weber de, sınıfın ekonomik etkinlikten doğduğunu, kapitalizmin şekillenmesinde başrol oynadığını düşünmektedir.

Marx (2012a: 402)'a göre kapitalist bir toplumda iki sınıf bulunmaktadır. Bunlar sadece kendi emeği üzerinde tasarruf hakkı bulunan işçi sınıfı ile hem üretim araçlarının hem de paranın tekelci mülkiyetine sahip olan kapitalist sınıftır. Marx, bu iki sınıf tanımının dışında kalan küçük burjuvazi gibi ekonomik grupların zamanla daralacağını öngörmüştür (Marx ve Engels, 2008: 70) Bununla birlikte yirminci yüzyıl boyunca kapitalizmin derinleşmesi ile küçük burjuvazi de genişlemiş; bu vesileyle Marxist literatür içerisinde yeni sınıf ve sınıf katmanları tartışması yapılmıştır. Bir taraftan emek yeniden tanımlanmaya çalışılmış, iki temel sınıf haricinde orta sınıfın var olup olmadığı tartışılmıştır.[4] Diğer taraftan da sermayenin de derinleşmesi ile birlikte sermaye sınıfının hangi katmanlara sahip olduğu sorusu önem kazanmıştır.

Sermayenin katmanları belirlenirken sermayenin ölçeği, faaliyet alanı, yerli veya yabancı olması dikkate alındığı taktirde sermaye sınıfının tanımı ve kapsamının analitik bir düzlemden ayrılabilme tehlikesi Marxist teorisyenlerin karşı karşıya kaldığı bir sorun haline gelmiştir (Clarke, 1978: 34-35). Poulantzas (1978: 14)'a göre sermayenin katmanları belirlenirken, bu katmanların sahip oldukları ideolojiler, politik

[4] İşçi sınıfının katmanları ve orta sınıf tartışmaları ile ilgili ayrıntılı bir çalışma için bknz: Wright, 1980

ve iktisadi farklılıklar hesaba katılmalıdır. Clarke (1978: 34-35) ise Marx'ın izinden giderek katmanların oluşturulmasında her bir katmanın temel gelirini spesifik bir üretim faktöründen elde etmesi gerekliliğini ifade etmiştir. Örneğin işçi sınıfı emekle, kapitalist sınıf üretim araçlarıyla, toprak sahibi sınıf ise toprak ile tanımlanabilmektedir. Katmanlar spesifik bir üretim faktörü ile belirlendiğinde aynı zamanda spesifik bir çıkar türü de belirlenmiş olacaktır. Clarke (1978: 38)'a göre sınıf ve katmanlar sadece iktisadi seviyede tanımlanmamalı, politik olarak da görünür olmalıdır.

1.3.3. Kurumlar

Toplumsal etkileşimleri biçimlendiren faktörlerden biri kurumlardır. İktisatta kurum kavramını belirli bir analitik çerçeve içerisinde ilk defa ele alan ve aynı zamanda kurumsal iktisat ekolünün kurucusu kabul edilen Veblen (1899: 192)'e göre kurumlar, bireyin ve toplumun özel ilişki ve özel fonksiyonlarında hüküm süren düşünce alışkanlıklarını ifade etmektedir. Toplumda hüküm süren kurumlar, veri zaman ve toplumsal gelişmişlik noktasındaki toplum için hayata dair düzeni ifade etmektedir. Yeni Kurumsal İktisadı temsil eden North (1990: 3)'un tanımına göre ise kurumlar "…bir toplumda oyunun kurallarıdır; ya da daha formel biçimde tanımlamak gerekirse, insanlar tarafından insan etkileşimini şekillendirmek maksadıyla oluşturulmuş kısıtlardır.". Bireyler, kurumların günlük yaşam için sağladığı yapılar sayesinde daha az belirsizlik yaşamaktadırlar. Zira kurumlar, bireylerin tercih kümelerini hem tanımlamakta hem de sınırlandırmaktadır.

Kurumlar formel ve enformel olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Formel kurumlar, yasa, anayasa, sözleşmeler, mülkiyet hakları gibi resmi kurallar üzerine inşa edilmiş, yüksek yaptırım gücü bulunan kurumları ifade etmektedir. Bu kurumlar yaptırım tekeline sahip olan devletin koruması altındadır. Enformel kurumlar ise ahlak, gelenek, tabu ve ideoloji gibi toplum yaşamını düzenleyen, resmi olmayan davranış kurallarını içermektedir (Şenalp, 2007: 48).

Kurumların hem insanlar tarafından yaratılabilme hem de zamanla değişebilme; başka bir deyişle evrimsel sürece konu olma özelliği bulunmaktadır. Hodgson (Hodgson'dan aktaran: Özçelik, 2007: 220-230)'a göre, evrimsel sürece konu olduğu için, fizik bilimini kendisine temel edinen ortodoksiye karşılık, kurumsal iktisat

biyolojiye dayanmaktadır. Kurumların değişim dinamiklerini inceleyen Hodgson, bunu sistem teorisi olarak adlandırdığı çerçeve içerisinde açıklamaktadır. Sistem teorisine göre, karşılıklı ve kümülatif etkileşimler, kurumların evriminin belirleyicisidir. Kurumlar hem birbirleriyle hem de bireylerle olan etkileşimlerle değişime uğramaktadır. Kurumsal ortam hem bireyin aktivitesinden etkilenmekte hem de kurumsal ortamda yaşanan değişiklikler bireyin aktivitesini etkilemektedir. Bununla birlikte kurumsal ortam tamamen değişmemekte; kendi içerisinde hala eski kurumsal ortamın artıklarını taşımaktadır. Eğer bu artıkları taşıyamazsa, kendisi de var olamaz. Bu yüzden yeni kurumsal ortam için eskinin ve yeninin uyumluluğu zaruridir.

North (1990: 84)'a göre kurumsal değişime yol açan en önemli faktör göreli fiyatlardaki değişimdir. Bu değişim faktör fiyatlarındaki, bilgi maliyetindeki, teknolojideki değişimleri kapsamaktadır. Kurumsal değişimin öznesi ise politik, iktisadi ve askeri alanlardaki girişimcidir. Kurumsal değişim süreci şu şekilde gerçekleşmektedir: Göreli fiyatlardaki değişim, sözleşme yapan taraflar için sözleşmede veya anlaşmada değişime gidildiği taktirde daha fazla fayda elde edeceklerine dair bir algı yaratır. Böylece taraflar sözleşmeyi yeniden müzakere edeceklerdir. Sözleşmeler kurallar hiyerarşisi içerisinde yer aldığından, hiyerarşide üst sıralarda yer alan kurallardan bazılarında değişim olmadan yeniden müzakere etmek mümkün olmayacaktır. Pazarlık pozisyonunu iyileştirmek isteyen taraflar kaynaklarını bu kuralların değişimi için seferber edeceklerdir. Formel kurumsal değişiklikler böylece sürekli olarak bir değişim halinde olacaklardır. Bunun yanında süreksiz değişiklikler de bulunmaktadır ki, bunlar savaşlar, devrimler, afetlerle olan radikal değişiklikleri içermektedirler.

Kavramsal olarak kurumların en önemli faydalarından biri, ülkelerin iktisadi performanslarının karşılaştırılması için elverişli bir kriter niteliği taşımasıdır. Zira ülkelerin iktisadi gelişimleri üzerinde özellikle siyasal kurumların rolü bulunmaktadır (Acemoğlu ve Robinson, 2013: 79-82). Siyasal kurumlar, siyasette teşvikleri yöneten, hükümetin nasıl seçileceğini, gücün kimlerin elinde olacağı, nasıl kullanılacağını belirleyen kurallar bütünüdür. Mutlak monarşiler gibi gücün eşitsiz dağıldığı ve sınırlanmadığı yapılar olabileceği gibi, gücün toplumun geniş tabanına yayıldığı, sınırlandığı çoğulcu, başka bir deyişle geniş tabanlı bir koalisyon tarafından yönetilen yapılar da bulunmaktadır (Acemoğlu ve Robinson 2013: 82), yeterince merkezileşmiş

ve çoğulcu siyasal kurumları kapsayıcı siyasal kurumlar; her ikisini de sağlayamayanları ise sömürücü siyasal kurumlar şeklinde adlandırmaktadır. Sömürücü siyasal kurumların olduğu ülkelerde güç, dar bir elitin elinde toplanmakta ve bu gücün kullanılmasına çok az kısıt getirilmektedir. Ülkeyi yöneten elit, toplumun geri kalanını sömürecek ekonomik kurumlar inşa eder. Kapsayıcı siyasal kurumlara sahip ülkelerde ise güç toplumun geniş bir kesimine dağıtılmakta, gücün keyfi kullanımı sınırlandırılmaktadır. Ayrıca, kapsayıcı ekonomik kurumların olduğu bir ülkede, kaynaklar daha adil biçimde dağıtılabilmektedir. Kapsayıcı siyasal kurumların varlığının devam etmesinde kapsayıcı ekonomik kurumların rolü bu nedenle önem taşımaktadır.

1.3.4. Politik Rejimler

Toplumsal aktiviteler belirli politik sistemler içerisinde gerçekleşmektedir. Politik sistemler bölüşümün belirleyicilerinden biridir; zira bölüşüm veya yeniden bölüşüm kararları alınırken bu karar mekanizması içerisinde grupların ne kadar söz hakkına sahip olduğu bölüşümün hangi gruplar arasında hangi ağırlıkta olacağı ile ilişkilidir. Grupların iktidar içerisinde ne ölçüde temsil edildiği, politik rejimlerce tayin edilmektedir.

Winters (2011: 6-7), oligarklardan oligarşiye doğru bir nedensellik kurmak suretiyle oligarşiyi tanımlamaya çalışmıştır. Oligarklar, kendi zenginliklerini ve ayrıcalıklı toplumsal pozisyonlarını korumak ya da ileri götürmek için büyük miktarda maddi kaynağı yöneten ve denetleyen aktörlerdir. Kişisel olarak sahip olmasalar bile, kendi kişisel çıkarları adına bu kaynakları kullanabilmeleri için herhangi bir engelin olmaması gerekmektedir. Oligarklar aynı zamanda, toplum içerisinde kendi servetlerini savunmak için servetlerini kullanabilen tek gruptur. Winters'a göre oligarkları tutarlı olarak tanımlamak, elitlerden ayırabilmek ve oligarşiyi diğer azınlık yönetimleri ile karıştırmamak için üç özellik öne çıkmaktadır. Birincisi, gücün maddi biçimi olarak servet, azınlık elinde toplanan diğer tüm güç kaynaklarından farklılık göstermektedir. İkincisi, kaynakları kullananlar kurumlar veya kolektif yapılar değildir; kaynaklar kişisel kullanım içindir. Üçüncüsü, oligarkların tanımı zaman içerisinde sabittir ve bu tanım duruma göre farklılık göstermemektedir. Tüm bunlardan hareketle oligarşi, maddi olarak donatımlı aktörlerin servetlerini savunma siyaseti olarak tanımlanmaktadır. Winters (2011:7)'a göre her ne kadar oligarkların sabit bir

tanımı olsa da oligarşiler farklı yapılarda olabilmektedir. Bu yapı oligarkların servetlerine ve mülklerine olan tehdidin doğasına ve oligarkların bu tehditlere karşı politik çerçeve içerisinde nasıl savunmaya giriştiklerine göre değişmektedir.

Demokrasi kavramı ile ilgili çalışmalar incelendiğinde iki farklı kategori öne çıkmaktadır. Birincisi, demokrasinin toplumun farklı ırk, cinsiyet, etnik kimliklerine ve ideolojilerine sahip bireyleri arasındaki uzlaşma mekanizmasına odaklanıldığı kavramlaştırma şeklidir (Lijphart, 2016: 16). İkincisinde ise demokrasi sosyoekonomik sınıflar arasındaki çatışmanın ve uzlaşının, dolayısıyla bireyden ziyade sınıfsal grupların temel alındığı bir alanın nesnesidir (Bowles ve Gintis, 1996: 10-12).

Demokrasinin en temel tanımı "halk tarafından halk için yönetim"dir (Lijphart, 2016: 16). Bu tanım her ne kadar demokrasinin temel felsefesini öne çıkarıyor olsa da pratiği hakkında bilgi vermemektedir. Demokrasinin pratiği ve bu pratiğin meşruiyeti konusunda tartışmalar bulunmaktadır[5]. Demokratik ülkelerde rejim ya çoğunlukçu ya da oydaşmacı karaktere sahiptir. Çoğunlukçu model dışlayıcı, rekabetçi ve çatışmacı bir demokrasi biçimi iken, oydaşmacı model kapsayıcı, pazarlıklara ve karşılıklı tavizlere dayalı bir sistemdir. Lijphart (2016: 17-18), yürütme temelinde iki demokrasi modeli arasında beş fark belirlemiştir. Birincisi, çoğunlukçu modelde yürütme gücü tek parti çoğunluk hükümetinde yoğunlaşırken, oydaşmacı modelde çok partili koalisyonlar arasında paylaşılmaktadır. İkincisi, çoğunlukçu modelde yasama-yürütme ilişkisinde baskın olan taraf yürütme iken, oydaşmacı modelde iki tarafta güçler dengesi gözetilmektedir. Üçüncüsü, çoğunlukçu modelde iki partili sistem hakimken, oydaşmacı modelde çok partili sistem mevcuttur. Dördüncüsü, çoğunlukçu sistemde çoğunlukçu ve gayri nispi seçim sistemine karşılık, oydaşmacı modelde nispi temsil tercih edilmektedir. Beşincisi, çoğunlukçu sistemde çıkar grupları kendilerine rekabete dayanan bir ortam bulurken, oydaşmacı sistemde çıkar grupları arasında işbirliği ve eşgüdüme önem veren korporatist bir rejim yer almaktadır.

İçinde sınıfsal bakış açısını barındıran demokrasi yönlü ideolojiler arasında sosyal demokrasi ve liberal sosyalizm öne çıkmaktadır. Liberal sosyalizm

[5] Demokrasinin meşruiyeti ve pratiği konusunda siyaset felsefesi temelinde argümanlar ve tartışmalar için bknz:Özbank, (2009).

savunucuları, hem sosyalizmin otoriter yönetiliş biçimine karşı durmakta, hem de sosyalizmde hakim görüş olan Marxist görüşe alternatif bir temel aramaktadır (Çağla, 2015: 262-267). Avrupa'da etki bırakmış olan liberal sosyalizmin sert çekirdeğini laik devlet anlayışı, toplumsal adalet, bireysel özgürlük ve siyasal eşitlik oluşturmaktadır. Liberal sosyalizme göre, (i) hukuk devletini ve demokrasiyi derinleştirmek ve yurttaşların siyasete katılımını arttırmak gerekmektedir; (ii) farklı toplumsal sınıflardan insanlar farklı özgürlük anlayışlarına sahiptirler; önemli olan, özgürlüğün en yoksul insanların hayatlarına ulaşmasıdır; (iii) liberallerin özgürlük vurgusu ile sosyalizmin eşitlik vurgusunun mutlaka birbiriyle çelişmesi gerekmemektedir; zira eşitliği öne çıkaranlar özgürlüğü, özgürlüğü öne çıkaranlar eşitliği boşlayamazlar; (iv) sivil toplumun evrimiyle temsili demokratik sistemin kurumları arasında paralellik bulunmaktadır.

Sosyal demokrasi, sosyalizmin devrimci kanadına karşılık reformcu kanadına yerleşmiş; anti-kapitalist ve eşitlikçi bir toplum kurma özlemine dayanan, sosyalizmin otoriter ve antidemokratik biçimlerine karşı duran bir görüştür (Çağla, 2015: 255-258). İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Batı Avrupa'da sosyalist, sosyal demokrat ve işçi partisi adını alan partiler bir taraftan sosyalist görüşü desteklemiş; aynı zamanda parlamenter demokratik sistem içerisine yerleşmiştir. Bu partilerin sosyal güvenlik sisteminin gelişimi üzerinde önemli rolü olmuştur. Reformcu solun, üretim araçları mülkiyetinin kaldırılmasına dair bir iddiası yoktur. Bununla birlikte üretim araçları mülkiyetinin mülksüzler lehine yeniden düzenlenmesini amaçlamakta ve iktidar olduğunda bu amaç doğrultusunda piyasaya müdahalelerde bulunması söz konusu olmaktadır.

Çoğunluğun diktatörlüğü, tek kişinin toplum üzerinde baskın olduğu yapıdan farklı olarak ortaklaşa bir harekete karşılık gelmektedir (Corner and Lim, 2016:xix-xxiii). Böyle bir yapıda hükmeden ve hükmedilen arasındaki ilişki tek yönlü değildir. Temel olarak diktatörlükte yukarıdan aşağıya doğru hükmetme ilişkisi söz konusuyken, çoğunluğun diktatörlüğünde aşağıdan yukarıya doğru ve toplulukların gönüllü katılımı esasına dayalı bir sistemden bahsedilmektedir. Çoğunluğun diktatörlüğüne örnek olarak Rusya'da Birinci Dünya Savaşı sonrası Sovyet Devrimi ile ortaya çıkan komünist rejim, Birinci Dünya Savaşı ve Büyük Buhran'ın etkisiyle Almanya ve İtalya'da yükselen Faşist rejimler gösterilmektedir (Jarausch, 2016: 4-6).

Her üç rejim de, söz konusu ülkelerde savaş ve buhran gibi olaylardan yaşanan hayal kırıklıkları sonrasında ortaya çıkmıştır. Nitekim, bu ülkelerdeki diktatörler, toplum tarafından belirli metafiziksel öğeler temelinde inançla takip edilmiş; söylem ve propagandaları cazip bulunmuştur. Jarauch (2016: 4)'a göre, çoğunluğun diktatörlüğü modern bir diktatörlük biçimi olmakla birlikte, bu rejimlerde öne çıkan eşitlikçi "sınıfsız toplum" veya "halk topluluğu" söylemleri, bu modern diktatörlükleri hem dinamik hem de ölümcül hale getirmektedir. Zira toplumun farklı görüşlere sahip üyeleri için hareket alanı kısıtlanmaktadır. Dolayısıyla çoğunluğun diktatörlüğü, toplumsal rızayı ve toplumsal baskıyı aynı anda barındıran bir sistem olarak ifade edilebilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Bir toplumda gelirin nasıl dağıldığının temel belirleyicilerinin başında o toplumda hakim olan üretim ilişkileri gelmektedir. Üretim ilişkileri gerek ticaret hayatında gerek demografik yapıda gerekse üretim teknolojisinde meydana gelen değişimlerle beraber evrimleşmektedir. Üretim ilişkilerindeki evrimin tarih boyunca izi sürüldüğü taktirde, tarımın ilk kez ortaya çıkışına kadar gitmek mümkündür. Bu vesileyle gelir dağılımına dair pratik fikirlerin ortaya çıkışı, tarih içinde büyük bir zaman dilimini kapsayacaktır. Bu bölümde, gelir eşitsizliğine dair düşüncelerin ve verilerin tarihinde bu kadar geniş bir kapsama yer verilmesi tercih edilmemiştir. Çalışma, genel olarak kapitalist üretim ilişkilerinin bulunduğu dönemi baz almaktadır. Gelir eşitsizliğine dair literatür, Adam Smith'ten, yani kapitalizmin olgunlaşmaya başlama aşamasından itibaren ele alınmaktadır. Bununla birlikte hem teorik hem de ampirik literatür için, son birkaç on yılın araştırmalarına daha fazla ağırlık verilmiştir. Bu bölümde ilk olarak teorik literatür ele alınacaktır. Teorik literatürde gelir eşitsizliğinin nedenleri ve çözüm önerilerine dair fikirler incelendikten sonra, çalışmada kullanılan modelin üzerine inşa edildiği politik iktisat literatürüne yer verilecektir. Ampirik literatürde ise gelir eşitsizliğinin nedenleri ve sonuçlarına dair bulgular incelenecektir. Türkiye'ye dair literatürün incelenmesinden sonra, çalışma ile literatür arasındaki ilişki anlatılacaktır.

2.1. Teorik Literatür

Bu bölümde ilk olarak gelir eşitsizliğinin nedenleri ve çözüm önerileri üzerine teoriler incelenecektir. Daha sonra, bu çalışmanın üzerine temellendiği politik iktisat ve gelir eşitsizliği literatürü analiz edilecektir.

2.1.1. Gelir Eşitsizliğinin Nedenleri

Gelir eşitsizliğinin, eğitimde fırsat eşitsizlikleri, toplumsal hareketlilikteki zorluklar, piyasa şansı gibi nedenleri bulunmaktadır. En temel nedenlerinden biri olarak mülkiyet hakları görülmektedir. Bu konuda en çok bilinen söylemlerden biri Proudhon'un "mülkiyet hırsızlıktır" söylemidir (Proudhon'dan aktaran Haney, 1911:

339). Zira mülk sahipleri, sahip oldukları ekonomik güç sayesinde başkalarının emekleri ile ürettiklerine el koymaktadırlar. Halbuki adil olan, emek sahiplerinin mülk sahibi olmasıdır. Yaşadığı dönem için mülkiyet haklarının adil olmadığını düşünen bir başka iktisatçı John Stuart Mill'dir (1965: 207-208). Mill, mevcut mülkiyetin ve mülkiyet haklarının kökeninde savaşların ve şiddetin olduğunu, kişilerin mülk sahibi olmasında emeklerinin rolünün ise önemsizliğini savunmaktadır. Mill'e göre mülkiyet, bireylere farklı başlangıç koşulları sunmaktadır.

Gelir eşitsizliğinin nedenlerinden bir diğeri, işçi ve sermaye sınıfları arasındaki gerilimdir. Adam Smith (2006: 72-73), işçiler ve işveren statüsündeki ustalar arasındaki sözleşmelerin genelinin ustaların lehine sonuçlandığını belirtmektedir. Zira ustalar, sayıları daha az olduğundan kolayca bir araya gelebilmekte ve aralarında anlaşmak suretiyle ortalama ücreti belirleyebilmektedir. İşçilerin ise aynı şekilde aralarında anlaşması mümkün değildir. Çünkü Smith'in döneminde, işçilerin bir araya gelmesi yasaklanmıştır.

Marx, işçi ve sermaye sınıfları arasındaki gerilimi kapitalizmin dinamikleri üzerinden incelemektedir. Marx (2012b: 125)'a göre üretim ve bölüşüm birbirinden ayrı süreçler değildir. Üretimin özgül yapısı göz ardı edildiği taktirde bölüşümde meydana gelen değişimlerin anlaşılması mümkün olmamaktadır. Mallar üretildiğinde, kimlerin ne kadar pay alacağı tarih, zümreler arası çatışmalar, gelenekler vb tarafından belirlenmektedir.

Üretim sürecini çözümlemek için Marx ilk olarak meta dolaşımını açıklamaktadır. Satıcıların ve satın alanların bulunduğu bir piyasada basit meta dolaşımı, M-P-M, yani metanın paraya, sonra da paranın metaya dönüşümü, satın almak için satmak sürecini içermektedir. Bir diğer dolaşım biçimi olan P-M-P ise, yani paranın metaya ve metadan paraya çevrilmesi süreci; satmak için satın almaya işaret etmektedir. Bu ikinci dolaşım, paranın sermayeye dönüşümüdür. Basit meta dolaşımında, yani M-P-M sürecinde, satılan meta ile satın alınan metanın değerleri birbirine eşit olacaktır. Öte yandan P-M-P sürecinde, uçlar birbirinden niceliksel olarak farklıdır. Zira P-M-P sürecinde amaç başlangıçtan daha fazla para elde etmektir. Dolayısıyla P-M-P süreci, $P' = P + \Delta P$ olmak üzere P-M-P' şeklinde ifade edilebilmektedir. P-M-P' sürecinde, dolaşımın sonunda elde edilen para miktarı,

başlangıçta dolaşıma sokulan para ve fazlalığın toplamına eşittir ki; Marx bu fazlalığı artık değer olarak adlandırmaktadır. Metaların basit dolaşımı, bir diğer ifadeyle satın almak için satmak, ihtiyaçları gidermekle ilgiliyken, paranın sermaye için dolaşımı, değerin sürekli olarak büyümesini beraberinde getirmektedir. Bu nedenle paranın sermaye olarak dolaşımının sınırı yoktur. Değerin büyümesi, kapitalistin esas amacı haline gelmekte; böylece devamlı olarak kar elde etmeyi hedeflemekte ve sınırsız bir zenginliği arzu etmektedir (Marx, 2011: 154-157).

Meta ve artık değerin üretimi, emeğin tüketilmesiyle mümkün olmaktadır (Marx, 2011: 177). Kapitalistin emek gücünü tüketebilmesi için, onu üretim araçları ile donatması gerekmektedir (Marx, 2011: 188). Üretim araçları, ürüne, üretim sürecinde kaybettikleri değer kadar değer katmaktadırlar (Marx, 2011: 207). İşçi, emek sürecinin bir bölümünde yaşaması için gerekli geçim araçlarını üretmektedir. Marx, bu süreye gerekli emek zamanı demektedir. İşçinin gerekli emek haricinde yaptığı üretimin süresini ise artı emek zamanı olarak adlandırmaktadır. Artık değerin, gerekli emeğe oranı, artık değer oranını veya başka bir deyişle, işçinin kapitalist tarafından sömürülme derecesini vermektedir (Marx, 2011: 217). Kapitalistin amacı, artı değeri, dolayısıyla artı değer oranını ençoklaştırmaktır. Kapitalist, emeğin alıcısı olarak, işgününü uzatmaya çalışarak alıcı hakkını kullanmak istemektedir. İşçi de kendi emeğinin satıcısıdır; ancak bu mübadele ilişkisi eşitsizdir. Çünkü işçi, üretim araçlarına sahip değildir. Yaşamak için emeğini satmaktan başka çaresi yoktur. Kapitalist işgününü uzatarak, ya da makineleşmeye ağırlık vererek, gün sonunda elde edeceği artı değeri arttırmak eğilimindedir. Özellikle makinenin kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte, işçilerin bir kısmının açıkta kalmasına neden olarak, işçileri sermayenin diktasına boyun eğmek zorunda bırakmaktadır. Kapitalistin amaçlarından biri, mümkün olduğu kadar az para karşılığında, mümkün olduğu kadar çok emek satın almaktır. Eğer işçiye, işgünü sonunda emeğinin değerini karşılık olarak öderse; bu durumda sermaye oluşmayacaktır (Marx, 2011: 519). Kapitalist, artı değerin bir kısmını sermayeye dönüştürür; sermaye ancak bu şekilde birikebilir. Özetle, kapitalizmin var olabilmesi sermaye birikimine, sermayenin birikimi artı değerin varlığına, artı değerin var olabilmesi ise işçinin ürettiğinden daha düşük gelir elde etmesine bağlıdır. Gelirlerdeki eşitsizlik, kapitalizmin doğası gereği var olmak zorundadır.

Piketty (2014), gelir eşitsizliğini, bireylerin sahip oldukları varlıkların miktarındaki farklılıklara odaklanmak suretiyle açıklamaktadır. Piketty, bireylerin, beşeri sermaye haricinde sahip oldukları, piyasada mübadele edilebilir tüm varlıklarını "sermaye" olarak tanımlamaktadır ki; servet ile sermaye arasında kavramsal açıdan bir farklılık bulunmamaktadır. Sermayenin yıllık getiri oranı ile ekonomik büyüme oranı arasındaki ilişki, gelir eşitsizliğinin en önemli belirleyicisi olmaktadır. Sermayenin yıllık getiri oranı, yıllık ekonomik büyüme oranından daha büyük olduğu taktirde, gelir eşitsizliği uzun dönemde artma eğiliminde olacaktır.[6] Ekonomik büyüme oranı belirli bir oran üzerinde olduğunda, söz konusu ülkede yeni iktisadi fonksiyonlar ortaya çıkacak ve iktisadi aktivite, yeni yeteneklere ihtiyaç duyacaktır. Yeni yeteneklere duyulan ihtiyaç ne kadar büyük olursa, toplumsal hareketlilik o kadar hızlanacaktır. Toplumsal hareketlilik eşitsizliği azaltan bir etmen olsa da, uzun vadede bu etkinin derecesi önemsiz seviyelerdedir (Piketty, 2014: 84-85).

Kapitalist gelir dağılımı sisteminin adaletsiz olduğunu ifade eden bir başka yazar olan Hahnel (2002: 72-103)'e göre emek ve kredi piyasalarının varlığı gelirin eşitsiz dağılmasının temel nedenidir. Eğer ekonomide üretim biçimi otonomi üzerine kurulsaydı; başka bir ifadeyle her birey diğer bireylerle hiçbir iktisadi ilişki içerisinde olmadan sadece kendisi için üretim yapsaydı bireyler söz konusu piyasaların olduğu sistemlerle karşılaştırıldığında daha fazla ürün elde etmek için daha az zaman çalışacaklardı. Emek ve kredi piyasalarında ise çalışanlar kendileri için üretim yapacakları tesis ve araçlardan yoksun oldukları gibi, bunlara sahip kişilere çalışmak için birbirileriyle rekabet halindedirler. Girdikleri bu rekabet, daha az ücret karşılığı çalışmaya razı olmalarına yol açmaktadır Hahnel (2006: 34-44). Adil bir gelir dağılımı için yeni bir ekonomik sistemin gerekliliğini savunmaktadır. Kişiler sahip oldukları miras, fiziksel ve zihinsel üstünlükleri nedeniyle, başka bir de deyişle kendi seçimleri olmayan koşullarıyla iktisadi olarak diğer bireylere üstün gelmektedir.

Küreselleşme de bazı faktörler dolayısıyla gelir eşitsizliği üzerinde olumsuz etkilere sahip olmaktadır. Bu faktörler arasında, ticari bütünleşme, finansal bütünleşme, teknoloji transferleri, üretimin yer değiştirmesi ve uluslararası göç almaktadır (OECD, 2011: 28). Gelişmiş ülkelerde, çok uluslu firmaların üretim

[6]Piketty (2014: 351), sermayenin getiri oranının ekonomideki büyüme oranından büyük olması durumunu $r > g$ notasyonu ile ifade etmektedir.

tesislerini diğer ülkelere taşıması, bu ülkelerdeki düşük nitelikli işlerde çalışanların zararına olmaktadır. Düşük nitelikli işçiler ya işlerini kaybetmekte ya da daha düşük ücretlerde çalışmaya razı gelmektedir. Teknolojik ilerleme de, yüksek ve düşük nitelikli işler arasındaki ücret eşitsizliğine aynı doğrultuda etkide bulunmaktadır.

Bireylerin eğitim olanaklarına ulaşabilme imkanlarındaki farklılıklar, elde ettikleri gelirlerin de birbirinden farklı olmasına neden olmaktadır. Bireyler, aldıkları eğitim doğrultusunda daha nitelikli hale gelmekte, bu eğitimler sayesinde üretkenlikleri de arttığından daha yüksek ücretler elde edebilmektedir. Bu eğitimi sağlayan aktörler arasında devletin yanı sıra, özel okullar ve kişilerin çalıştıkları firmalar; başka bir ifadeyle piyasalar bulunmaktadır. İyi eğitimli aileler de çocuklarını daha nitelikli yetiştirecekler; kendi beşeri sermayelerini çocuklarına aktaracaklardır. Becker ve Tomes (1979: 1154)'a göre gelir eşitsizliğini açıklamada, ebeveynlerin beşeri sermayelerini çocuklarına aktarmaları, fiziksel sermayelerini, yani mülkiyetlerini aktarmalarından daha önemli bir role sahiptir. Ebeveynlerin gelir düzeyleri yükseldikçe, çocuklarına yaptıkları beşeri sermaye yatırımı miktarı artmaktadır. Checchi (2005: 215-216) aynı doğrultuda görüş beyan ederek, iyi eğitimli ailelerin, eğitim kalitesi bakımından birbirinden farklı okullar arasında hangisinin en iyi olduğuna dair araştırma yapmaları ve çocuklarına eğitimleri için yeterli harcamaları gerçekleştirme neticelerinde bu çocukların da beşeri sermayeye kavuşacaklarını ifade etmektedir. Diğer taraftan yeterli harcama yapamayan ailelerin çocuklarının da yoksul kalmaları yüksek bir olasılık kazanmaktadır. Beşeri sermayeye kavuşamayan bu çocuklar, büyüdüklerinde, kendi çocuklarına da yeterli eğitim harcaması yapamayacaklar, böylece nesiller arası bir yoksulluk tuzağına geçit verilecektir.

Stiglitz (2015: 25-29), kriz sonrası ABD ekonomisine odaklanmış, eşitsizliğin temel iki nedeninin, piyasa başarısızlıkları ile siyasal sistem olduğunu belirtmiştir. Piyasa başarısızdır; zira işsizliğe neden olmakta ve bu sorunu çözememektedir. Siyasal sistem adaletsizdir; zira krizin baş sorumlusu olsalar bile bankalar ve finansal kurumlar mevut sorunlardan sorumlu tutulmamakta; toplumun en zengin yüzde birini oluşturan kesime haddinden fazla güç verilmektedir. En zengin kesim, rant arama davranışlarını, oyunun kurallarını kendi belirlemek suretiyle gerçekleştirebilmektedir. Toplumun en zenginleri, oyunun kurallarını biçimlendirerek, gelir bölüşümünün kendileri lehine seyretmesini sağlamaktadır. Stiglitz (2015: 82-88)'e göre en zenginler bunu, lobicilik

faaliyetleriyle, seçim kampanyalarına yaptıkları bağışlarla başarabilmekte; devletin karar mekanizmaları üzerinde hakimiyet kurabilmektedir.

2.1.2. Gelir Eşitsizliği İçin Çözüm Önerileri

Gelir eşitsizliği bazı ülkelerde yirminci yüzyılın ikinci yarısı boyunca düşüş göstermiş olsa da, gelişmiş ülkeler arasında Anglosakson ülkelerde Gini katsayısı göreli yüksekliğini korumaktadır. Gelir eşitsizliği konusunda ABD'ye odaklanan Stiglitz (2015: 141), gelir eşitsizliğinin kaynaklarını araştırma döneminin geride bırakılması ve artık çözüme odaklanılması gerektiğini vurguladıktan sonra çözüm önerilerini şu şekilde sıralamaktadır:

> Her ne kadar açgözlülük, insan doğasına ait bir unsur olsa da, bu vicdansız bankacıların yol açtığı sonuçları değiştirmek için elimizden hiçbir şey gelmeyeceği anlamına gelmez. Bankaları düzenlemeli, sömürücü borç verme uygulamalarını yasaklamalı, dolandırıcılardan hesap sormalı, tekel gücünü kötüye kullananları cezalandırmalıyız. Benzer şekilde daha güçlü sendikalar ve eğitim, nitelik meyilli teknolojik gelişmenin sonuçlarını hafifletebilir. Hatta teknolojik gelişmenin bu yönde ilerlemesi kaçınılmaz bile değildir. Şirketlerin yaptıkları üretimin çevre üzerindeki sonuçlarından dolayı sorumlu tutulmaları, nitelik meyilli teknolojik gelişmeden kaynak tasarruf eden teknolojik gelişmeye doğru bir değişime yol açabilir. Düşük faiz oranları şirketlerin üretim süreçlerinde rutinleştirilebilecek işlerde robot kullanımına gitmelerine ve niteliksiz işgücü taleplerinin azalmasına neden olabilir. Dolayısıyla daha farklı makro iktisadi ve yatırım politikaları ekonomimizdeki niteliksizleşme sürecini yavaşlatabilir.

Piketty (2014: 493), küreselleşme neticesinde sermayenin ülkeler ve bölgeler arasındaki hareket serbestisindeki artışa dikkat çekmektedir. Ülkeler birbirileriyle sermaye çekebilmek için yarışa girmekte, sermaye için en uygun olanakları ve en düşük vergileri teklif etmektedir. Bunun gelir dağılımı adaleti için yarattığı tahribatı dikkate alan Piketty'nin önerisi, tüm ülkelerin iş birliği içinde hareket ederek sermayeyi aynı oranda vergilendirmesini önermektedir (Piketty, 2014: 561).

Atkinson, (2015) gelir eşitsizliğinin azalması için on yedi öneri sunmaktadır. Bu öneriler arasında öne çıkan bazıları şunlardır: i-) Politikacılar teknolojinin ilerlemesine yön vermeli; istihdamı arttıran yenilikleri desteklemelidir. ii-) Çıkar gruplarının güç çatışmasını dengelemek için, devlet aktif bir rol oynamalıdır. iii-) Atipik ve eksik zamanlı işsizliğin yaygınlaştığı hesaba katıldığında, istihdamın arttırılması eşitsizliğin azaltılması için eksik kalmaktadır. Bu yüzden istihdamın en çoklaştırılmasından

ziyade gönülsüz işsizliğin en aza indirilmesi gerekir. iv-) Küçük tasarruf sahipleri için devlet, pozitif reel faiz oranlarını garanti etmelidir. v-) Başlangıç koşullarından kaynaklanan eşitsizliği azaltmak için, devletin oluşturduğu ve belli bir meblağın üzerindeki miraslardan kesilen vergilerle finanse edilen bir fondan, on sekiz yaşını dolduran her bireye belirli bir miktarda para verilmelidir. vi-) Vergi tabanı genişletilmeli ve artan oranlı vergi oranları oluşturulmalıdır. Emek ile kazanılan gelirlerden daha az, emek harici kazanılan gelirlerden daha fazla vergi alınmalıdır. vii-) Çocuk yardımları, ailelerinin ekonomik durumları gözetilmeksizin tüm çocuklar için verilmelidir. viii-) Transferlerin tamamlayıcısı olarak, söz konusu ülkede ikamet eden tüm vatandaşlara yurttaşlık geliri sağlanmalıdır. Yurttaşlık geliri elde etmek için vatandaşların ya bir işte çalışıyor olması, ya eğitimine devam ediyor olması, ya aktif biçimde iş araması ya da gönüllülük esasına dayalı olarak çalışmasına dikkat edilmelidir. ix-) Zengin ülkelerin, yoksul ülkelere, milli gelirlerinin belirli bir oranında bağış yapması zorunlu olmalıdır. Bu aynı zamanda yoksul ülkelerden zengin ülkelere doğru göçü ve terörü frenleyici etkiye sahip olacaktır[7].

Hoeller vd. (2014), iyi tasarlanmış emek piyasası politikalarının ve kurumların gelir eşitsizliğini azaltabileceğini savunmuştur. Buna göre, ücretler arasındaki eşitsizliği azaltmada önemli rol oynayan asgari ücretin seviyesi iyi ayarlanmalıdır. Yüksek seviyedeki asgari ücret, istihdamı olumsuz etkileyecektir. Sendikalar güçlendirilmelidir. İş güvencesinin hakim bir uygulama haline getirilmesi, hem ücret farklılıklarının azalmasında hem de istihdamın artmasında katkı sağlayabilecektir. Ürün piyasalarındaki rekabeti baskılayan mevcut düzenlemelerin kaldırılması hem ücret eşitsizliğini düşürecek hem de istihdamı arttıracaktır. Vergi ve transfer politikaları gelir eşitsizliğini bir bütün olarak düşürme gücüne sahiptir. Kişisel gelir vergisi artan; sosyal güvenlik katkıları, tüketim vergileri ve reel varlık vergileri azalan oranlı olmalıdır. Yazarlar ayrıca hem kişi başı GSYİH'yi arttıran hem de gelir eşitsizliğini azaltıcı uygulamalara da dikkat çekmektedir. Örneğin beşeri sermayenin birikimi, iyi bir eğitime ulaşmanın kişisel ve toplumsal koşullara daha az bağlı olması,

[7] Atkinson (2015: 236)'a göre zengin ülkeler milli gelirlerinin %1'ini yoksul ülkelere bağışladıkları taktirde, bu ülkelerde aşırı yoksulluk sonra erecek; kalkınma hızlanacak; ülkeler arasındaki gelir uçurumu kapanacak ve böylece hem göçler hem de terör eylemlerinde azalma gerçekleşecektir.

emek piyasası ikililiğine engel olunması, kadınların emek piyasasına katılımının arttırılması bu tür politikalara örnektir.

Bahsi geçen çözüm önerileri kapitalist sistem içerisinde kalınması koşulu ile öne sürülmektedir. Bunun haricinde, gelir eşitsizliğinin temel nedeninin kapitalizmin kendisi olduğunu, dolayısıyla kapitalizm içerisinde bu sorunun çözülemeyeceğini, bu nedenle yeni bir ekonomik ve siyasal sistemin hayata geçirilmesi de önerilmektedir. Örneğin, sosyalist sistemde, işçi sınıfından başka bir sınıf yer almamaktadır. Üretim araçları, belirli bireylerin mülkiyetinde toplanmamakta; işçi sınıfının ortak mülkiyeti haline gelmektedir. Ekonomi, merkezi planlama ile yönetilmektedir. Hangi malın, kim için ne kadar üretileceğine karar verilirken, hane halklarının ve üreticilerin kendi ihtiyaçlarına dair belirli zamanlarda ulaştırdıkları bildirimler kullanılmaktadır. Planlamanın temel motivasyonu, bütün topluluğun tüketimini arttırabilmektir (Huberman, 2012: 305-309).

2.1.3. Politik İktisat ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi Üzerine Teorik Literatür

Gelir eşitsizliğinin, bir toplumdaki işçi ve mülkiyet hakları, politik yapı ve seçmen davranışlarıyla ilişkisine yönelik çeşitli modellemeler yapılmıştır. Johnson ve Mieszkowski (1970), genel denge analizi kullanarak, biri sermaye diğeri emek yoğun iki malın üretildiği iki endüstrili bir ekonomiyi incelemişlerdir. Ekonomide biri sendikalı, diğeri de sendikasız işçilerin olduğu iki endüstri bulunmaktadır. Talep tarafının da içerildiği modelde, reel ücretlerdeki düşüş, her iki mala olan talebin de düşmesine neden olmaktadır. Eğer tek bir malın fiyatı düşerse, ikame etkisi nedeniyle diğer mala olan talep artacaktır. Bu varsayımlardan hareketle sendikalaşmanın fiyatlar ve üretimde kullanılan sermaye üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bir endüstride artan sendikalaşma, o endüstride ücretlerin, emeğin marjinal getirisinin üzerine çekmekte, bu da kaynakların daha az etkin dağılmasına neden olmaktadır. Sendikalılaşmanın olduğu sektörde marjinal özel maliyet, toplumsal marjinal fırsat maliyetini aşmaktadır. Bu yüzden tüketiciler bu sektörün ürettiği maldan daha az, sendikalılaşmanın olmadığı sektör tarafından üretilen maldan daha fazla tüketmeye başlamaktadırlar. Dolayısıyla faktörlerin endüstriler arasındaki tahsisinin yanı sıra üretim ve tüketimin endüstriler arasındaki tahsisi de etkinsizleştirme ihtimali bulunmaktadır. Çalışmanın bulgularına göre, sendikalılaşma, ücretler bazında sendikalı işçileri daha kazançlı hale

getirmektedir. Bu kazanç, sendikasız işçilerin kazançları pahasına gerçekleşmekte, sermaye sahiplerine ise etki etmemektedir.

Persson ve Tabellini (1994), maliye politikası araçları ile gelirin yeniden bölüşümü düzenlendiğinde, oluşacak gelir dağılımının büyümeye olan etkisini analiz eden bir model geliştirmişlerdir. Modelde iki nesil incelenmekte; bu iki neslin birbirleri ile ilgili olan iktisadi kararları neticesinde sonraki kuşaklar açısından nasıl bir ekonomik denge oluşacağı gözlemlenmektedir. Modeldeki genç nesil, emek arz etmekte ancak sermaye tutmamakta; yaşlı nesil ise sermaye sahibi olmakta ve emek arz etmemektedir. Yaşlı nesil tüm gelirini tüketmekte; miras bırakmamaktadır. Faktörlerin elde ettikleri gelir; onların marjinal ürünleri, ödedikleri net vergiler ve ellerine geçen transferlerin toplamına eşittir. Politik tercihler, sermayeden elde edilecek getirilerin nasıl vergilendirileceği üzerinedir. Yaşlılar, tüm gelirlerini tüketmekte; sermayenin vergilendirilmesi için oy kullanmamaktadırlar. Sermayenin getirisi, yaşlılara toplu ödeme olarak dağıtılmaktadır. Bu temel yapı içerisinde ana sorun, gençlerin politik ve ekonomik kararlarının ne olacağıdır. Gençler politik kararlarını, birinci dönemde yapacakları tasarruf ve bir sonraki dönemde sermayeden elde edecekleri getiriyi göz önünde bulundurarak almaktadırlar.

Persson ve Tabellini (1994)'ye göre sermayeden alınan vergiler, ekonomik büyüme üzerinde etkili olacaktır: Eğer vergi oranları artarsa, bireylerin sermaye birikimi için cesaretleri kırılacak; büyüme yavaşlayacaktır. Devletin ise transferleri gerçekleştirebilmesi için bir bütçe kısıtı bulunmaktadır. Yüksek vergi oranları, ortalamanın altında sermaye miktarına sahip bireylere transfer olarak yansımaktadır. Dolayısıyla düşük sermaye miktarına sahip bireyler yüksek vergi oranlarını desteklerken; ortalamanın üzerinde sermaye miktarına sahip bireyler de vergi oranlarının düşük tutulmasını istemektedirler. Çalışmada denge vergi oranı, ortanca seçmen lehine kurulmaktadır. Eğer ortanca seçmenin geliri ortalamadan yüksekse ve sermaye üzerindeki vergi oranları sıfır veya sıfırdan büyükse, gelir dağılımı ne kadar eşitsiz olursa olsun, gelirin yeniden dağılımı için yeni bir program yapılmayacaktır. Diğer taraftan, eğer ortanca seçmenin geliri ortalama gelirin altındaysa, ortanca seçmen politik olarak tercihini pozitif vergi ve transfer programından yana kullanacaktır. Sonuç olarak, ortanca seçmenin gelirini ortalama gelirin altına düşüren yüksek vergi oranı, büyümeyi negatif etkileyen bir unsurdur.

Galor ve Zeira (1993), mikro iktisadi temeller üzerinden gelir dağılımı ile makro iktisat arasında bir bağlantı kurmaya çalışmıştır. İki dönemden oluşan modelde, birinci dönemde bireyler, kendilerine kalan miras miktarı ve/veya asimetrik bilginin hakim olduğu kredi piyasasındaki borçlanma maliyetlerini göz önüne alarak beşeri sermaye yatırımı yapıp yapmamaya karar vermektedirler. Daha büyük servete sahip olanlar, borç alma maliyetlerine katlanmaksızın beşeri sermaye yatırımı yapabilmekte ve nitelikli işgücüne dönüşebilmektedirler. Borç alanların bekledikleri fayda, kalan miras ve katlandıkları borç maliyetlerinin altında kalırsa beşeri sermaye yatırımı yapmayacak; niteliksiz işgücü olarak çalışmayı tercih edeceklerdir. Kişilere kalan miras ise, miras bırakacak kişinin başlangıç geliri, yatırım kararı ve tüketiminin bir fonksiyonudur. Böylece mirasın dağılımı beşeri sermayenin oluşumu üzerinden ekonomideki nitelikli ve niteliksiz işgücü miktarı üzerinden toplam çıktı ve makroekonomik dengenin belirlenmesinde etkili olmaktadır. Sadece bireylerin değil; ekonominin de başlangıç gelirinin düşük olması, uzun dönemde de düşük bir çıktı düzeyinin yaratılması olasılığını güçlendirmektedir. Galor ve Zeira (1993)'nın analizi, eksik kredi piyasaları ve dışbükey olmayan teknoloji varsayımı altında eşitsiz dağılan servetlerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi hakkında fikir veriyor olsa da, süreç içerisinde toplumsal gruplar arasındaki işbirliği ve çatışma mekanizmalarına yer vermemektedir. Çalışmada bireylerin ve ekonominin kaderini sadece piyasalar tayin etmektedir.

Dixit ve Londregan (1998), gelir dağılımı politikalarını siyasal süreçler içerisinde incelemeye çalışmışlardır. Özel tüketimlerini arttırmak isteyen oy verenler kendi ekonomik refahlarını düşünmekte; bu nedenle oy verirken öncelikle seçimden sonra ne kadar gelir vergisine katlanacaklarını hesaba katmaktadırlar. İdeolojileri ne olursa olsun, oy verenler, özel tüketimlerinden sağladıkları fayda ile toplumsal refah arasında bir denge kurmak suretiyle siyasal tercihlerini kullanmaktadırlar. Modelde farklı ideolojilere sahip iki parti; kazanabilecekleri oylarla ideolojileri arasında bir dengeleme kararı almaktadırlar. Partiler, iktidar oldukları taktirde, bazı gruplara ayrıcalıklar sunarken; bunun finansmanı için diğer grupları vergilendireceklerdir. Modelde iki farklı sosyal refah fonksiyonu yer almaktadır. Bunlardan "pür sağcı fonksiyonda" bireyler üretkenlikleri kadar kazanç elde etmektedir. "Pür solcu fonksiyonda" ise bireylerin tüketiminin eşit olması hedeflenmektedir. "Cari toplumsal

fayda", bu iki refah fonksiyonunun ağırlıklandırılmış toplamıdır. Bu çalışmanın sonuçlarından biri, dengenin orta sınıf ideolojisine daha yakın bir yerde gerçekleştiğidir. Denge noktasının belirleyicileri, partilerin güce ne kadar önem verdikleri ve grupların tüketim yapmak konusundaki bencillikleridir. Partiler güç elde etmek konusunda daha istekli olduklarında aralarındaki ideoloji farkı azalacaktır. Gruplar arasında eşitlikçi olanların varlığı, ekonomideki transfer miktarının artmasını sağlarken; daha bencil olanlar eşitsizliğin artmasına neden olacaktır. Bu çalışmanın öne çıkan özelliği, yatay gruplaşma yerine dikey gruplaşmayı temel almasıdır.

Gelirin yeniden dağılımında etkili olan unsurlar arasında kayırma ve rant arama davranışları da bulunmaktadır. Kayırma (pork-barrel) politikaları, finansmanı kolektif olarak sağlanan bir programdan, toplumsal maliyetin toplumsal faydayı aşacak şekilde sadece küçük bir grubun faydalanmasını ifade etmektedir (Drazen, 2002: 327). Kayırma politikalarını modelleyen çalışmalardan birini Weingast, Shepsle ve Johnsen (1981) yapmıştır. Modelde coğrafi olarak birbirinden ayrılmış seçim bölgelerinin her biri için projelerin var olduğu varsayılmıştır. Bu projelerin belirli büyüklükleri ve kullanılacak kaynakların hem reel hem de finansal maliyetleri vardır. Söz konusu reel maliyetler hem bölge içinden hem de dışından karşılanmaktadır. Projelerin finansmanı için vergi gelirleri kullanılmaktadır. Hangi projelerin hangi bölgede yapılacağı ile ilgili kararları parlamenterler veya başka bir deyişle yasa koyucular vermektedir. Yasa koyucular, bu kararı verirken, bölgenin özel faydasını, kaynak dışı maliyetleri ve vergi maliyetlerini dikkate almaktadırlar. Modelde elde edilen bulgulara göre projenin genişlemesi esnasında projeye yapılan yerel harcamaların artış hızı, yerel vergi gelirlerinin artış hızından daha büyükse politik faydalar, etkinliğe tercih edilmiş olmaktadır. Bu olasılık, ekonomi genelindeki ortalama vergi oranları azaldıkça artmaktadır.

Bellettini (1998), iki dönemli bir model kurarak, politik istikrarsızlık, belirsizlik ve gelir dağılımı ilişkisini incelemiştir. Ortanca seçmen kuramını içeren modelde, iki siyasal parti seçmenlerinin refahını maksimize etmek amacıyla gelirin yeniden dağılımı için seviye belirlemektedirler. İkinci dönemde gerçekleşen seçim sonuçları, ortanca seçmenin gelirine bağlıdır. Bununla birlikte, birinci dönemde gerçekleşecek bir şok, partilerin politika tercihlerini etkilemektedir. Şokun olmadığı durumda sol parti gelirin yeniden dağılımını en üst seviyeden gerçekleştirirken, sağ parti gelirin

yeniden dağılımını minimize etme eğilimindedir. Modelde iki temel sonuç bulunmaktadır. Birincisi, ekonomi herhangi bir şoka maruz kalmadığında ortaya çıkabilen radikal politikalar, bir sonraki dönemde partilerin tekrar seçilmesini zorlaştırmaktadır. Zira böyle bir dönemde uyguladıkları yeniden dağılım politikaları, seçmenlerin olumsuz tepkisine neden olacaktır. İkinci sonuç ise, ekonominin maruz kaldığı reel şokların şiddeti ne kadar yüksek olursa, partilerin sığındıkları kısa dönemli politikalar daha muhafazakâr bir karaktere bürünecektir.

Bonica vd. (2013), zaman serilerinden hareket ederek başta ABD olmak üzere demokratik ülkelerde gelir dağılımının en zengin gelir grupları lehine değişmesinin nedenlerini araştırmışlardır. ABD'de geçmişe göre gelirin daha eşitsiz dağılmasını beş nedenle açıklamaktadırlar. Birincisi hem Cumhuriyetçiler hem de Demokratlar, ideolojilerini piyasa kapitalizmine uyarlamışlar, finansal deregülasyona izin vermişler, marjinal vergi oranlarını düşürmüşler ve transfer harcamalarını kısmışlardır. İkincisi, göçler ve yoksulların seçimlere düşük katılım oranlarıdır. Üçüncüsü, servetin ve reel gelirlerin artması, toplumun büyük kesimi için sosyal güvenliğin cazibesini azaltmıştır. Dördüncüsü, zenginler kaynaklarını lobicilik ve seçim katkıları, politikacı ve bürokratlara istihdam vaatleri için kullanabilmekte, böylece yasama, yürütme ve seçim süreçlerini etkileyebilmektedirler. Son olarak, politik süreçlerin yozlaşması toplumsal güvenlik ağlarını zayıflatmaktadır.

Bourguignon ve Verdier (2000), eşitsizlik, demokratikleşme ve iktisadi gelişme arkasındaki dinamikleri politik iktisat modeli içerisinde incelemişlerdir. Modelde eğitime odaklanılmaktadır; zira eğitim hem ekonomik büyümenin hem de siyasal katılımın bir fonksiyonudur. Doğrusal sonsuz yatay model (linear infinite horizon model) kullanılan çalışmada oligarşi, tam demokrasi ve yarı demokrasi durumlarına göre ayrı ayrı zengin ve yoksul kesim davranışları incelenmiştir. İki dönemi içeren modelde, toplum vergileme biçimini oylayarak yeniden dağılımın seviyesini belirlemektedir. Çalışmanın bulgularına göre gelir eşitsizliği başlangıçta ne kadar yüksekse, o ülkenin demokratik bir rejime sahip olma olasılığı o kadar düşüktür. Yine gelir eşitsizliğinin başlangıçta yüksek olması, demokratik geçiş aşamasındaki ülkelerin demokratikleşme hızı üzerinde negatif bir etkiye sahiptir.

Gradstein (2007), bir ülkede yoksulları koruyan güçlü kurumsal bir yapının varlığı altında zenginlerin rant arama davranışına ağırlık vermek suretiyle daha da

zenginleşmesinin imkansız olduğunu ileri sürmektedir. Bununla birlikte bireysel servet ve dolayısıyla servetin dağılımı, mülkiyet haklarının yürütmesi ve yaptırımına karşı tavrın belirleyicisi olmaktadır. Eğer siyasal mekanizma az sayıda seçkin tarafından kontrol ediliyorsa, devlet, iktisadi büyümenin aleyhinde olmasına rağmen rant arama davranışlarının karşısında durmamaktadır. Demokrasi, mülkiyet haklarının kamu güvencesine alınmasını sağlayan bir siyasal kurumdur. Zengin oligarşinin demokratikleşme sürecinde siyasal güçlerinden feragat etmesinin koşulları Gradstein (2007)'in çalışmasında temel inceleme konusudur. Başlangıç koşulları önemli olmakla birlikte, özellikle güçlü bir orta sınıfın varlığı, demokratikleşme olasılığını arttırmaktadır.

Acemoğlu vd. (2008), demokrasinin olmadığı bir ortamda koalisyon kurma koşullarını irdeleyen teorik bir çerçeve geliştirmiştir. Buna göre, iktidardaki bir koalisyonun gücü, üyelerinin politik güçlerinin toplamına eşittir. Kurulan koalisyon, karar verme mekanizmalarını kendi elinde toplama eğilimine girmektedir. Demokratik olmayan bir ortam aynı zamanda zayıf kurumların varlığını işaret etmektedir. Zayıf kurumların olduğu bir toplumda, kaynakların koalisyon üyeleri arasında nasıl dağıtılacağına dair anlaşma ve taahhütlerin bağlayıcılığı da zayıftır. Bu nedenle koalisyonun en güçlü üyesinin, koalisyonun diğer üyelerini elimine etme ihtimali bulunmaktadır. Çalışmanın bulgularına göre, eğer iktidardaki koalisyon içerisinde, yeterince güçlü bir alt koalisyon yoksa, bu durumda iktidardaki koalisyon "öz-dayatmacı[8]"dır; anlaşmalar koalisyon içindeki tüm partilerin onayıyla yapılmakta veya bozulmaktadır. Diğer taraftan, öz-dayatmacı bir koalisyon içinde bir koalisyon üyesinin elimine edilmesi ancak savaşlar, buhranlar gibi büyük şoklarla mümkün olmaktadır.

2.2. Ampirik Literatür

Bu bölümde gelir eşitsizliğinin ölçülmesine dair yöntemlere kısaca değinilecek; ardından gelir eşitsizliğinin nedenleri ve sonuçlarına dair bulgular ile, politik rejimler

[8] Koalisyonun öz-dayatmacı olması, koalisyonu oluşturan grupların mevcut koalisyonu bozmak adına gönülsüz olmasını ifade etmektedir. Koalisyon üyeleri koalisyon bozulduğu taktirde mevcut güçlerini koruma ihtimalleri düşük olduğundan koalisyonu bozmak için motivasyona sahip olmazlar. Kimsenin mevcut durumunu bozmak istemediği bu durum aynı zamanda bir denge yaratmaktadır.

ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkilere dair sonuçlar incelenecektir. Son olarak Türkiye'de gelir eşitsizliği ile ilgili ampirik analizlere yer verilecektir.

2.2.1. Gelir Eşitsizliğinin Ölçülmesi

Gelir eşitsizliğinin ölçülmesinde uluslararası ölçekte Dünya Bankası, OECD, EUROSTAT ve Türkiye ölçeğinde TÜİK gibi resmi kurum ve kuruluşlar Gini katsayısını kullanmaktadırlar. Bu yönteme göre toplumu oluşturan hane halkları, elde ettiği gelire göre en düşük seviyeden en yüksek seviyeye doğru eşit oranlı yüzdelik dilimlere bölünmektedir. Bu gruplama, en yoksul %20'lik dilimden, en zengin %20'lik dilime doğru her biri %20'lik dilime sahip beş grubu kapsayacağı gibi, sırasıyla on, yirmi ve yüz farklı gelir grubunu kapsayan %10, %5 ve %1'lik dilimlemeler şeklinde olabilecektir. Hesaplama sonucunda söz konusu bölge için 0 ile 1 arasında bir sayı bulunmaktadır. 0 sayısı, gelirin tüm hanehalkları arasında tam eşit dağıldığı anlamına gelmektedir. 1 ise, tüm gelirin sadece tek bir hanehalkı tarafından elde edildiğini gösteren tam eşitsiz durumu ifade eder. Dolayısıyla Gini katsayısı 1'e yaklaştıkça gelir daha eşitsiz biçimde dağılacaktır.

Gini katsayısı yönteminin yanı sıra, hanehalkı dizileri arasındaki eşitsizliğin ölçülmesinde, dizilerin uç noktaları veya orta noktalarında meydana gelen değişimlerin istatistiksel ölçümü için farklı hassasiyete sahip yöntemler de bulunmaktadır. Boy sırası diyagramı, sıklık dağılımı, logaritmik dönüşüm, göreli orta sapması, varyans, logaritmik varyans bu yöntemlere örnektir (Cowell, 2008). Bununla birlikte, pür istatistiksel ölçümlerden ziyade hanehalkı refahını da dikkate alan yöntemler bulunmaktadır. Vergi sonrası gelirleri ve farklı toplumsal kesimlere yapılan transferleri hesaba katarak sosyal refah fonksiyonundan hareketle ölçüm yapan Atkinson Yöntemi bu konuda örnek teşkil etmektedir (Atkinson, 1970: 250-256).

2.2.2. Gelir Eşitsizliğinin Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Ampirik Literatür

Atkinson (2003), 1945-2000 yılları için dokuz OECD ülkesi için gelir eşitsizliğini incelemiştir. Zaman içerisinde bu ülkelerin dördünde gelir eşitsizliği U biçimli bir seyir izlemiştir. Diğer ülkelerden ikisinde değişim olmazken, ikisindeki değişimlerin şekli belirsizdir. Bir ülke ise W şeklinde seyre sahiptir. En zengin yüzde birin aldığı payın, en zengin yüzde onun aldığı paya oranı ise hemen tüm ülkelerde U biçimli bir seyir izlemektedir. Atkinson (2003)'a göre bunun nedenlerinden biri,

firmaların üst düzey yöneticilerinin uluslararası hareketliliğinin zamanla kolaylaşması neticesinde firmaların bu yöneticileri istihdam edebilmek için ücret rekabetini yoğunlaştırmalarıdır. Bir diğer neden, bilgi ve iletişim teknolojileri gelişmelerle birlikte ilgili sektördeki yüksek nitelikli çalışanların kazançlarındaki büyük artıştır. Üçüncü neden, sermayenin birikmesi ve sermaye sahiplerinin kazançlarının artmasıdır.

Bergh ve Nilsson (2010), Standartlaştırılmış Dünya Gelir Eşitsizliği Veri Tabanı'ndan (Standardized World Income Inequality Data Base-SWIID) yararlanarak, 1970 ile 2005 yılları arasında panel veri analizi yöntemiyle liberalleşme ve küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Küreselleşme ve ekonomik özgürlük değişkenleri için sırasıyla Küreselleşme Endeksi (KOF Index of Globalization -KOF) ve Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi (Economic Freedom of the World Index -EFI) kullanılmıştır. EFI'nin içerdiği göstergeler arasında devletin büyüklüğü, hukuki yapı ve mülkiyet haklarının korunması, para arzı ve enflasyonda tahmin edilebilirlik derecesi, dış ticaret yapma özgürlüğü, kredi, emek ve iş düzenlemeleri yer almaktadır. KOF ise ekonomik küreselleşme, toplumsal küreselleşme ve siyasal küreselleşme göstergelerini içermektedir. Bazı değişkenler için 59, bazıları için ise 60 ülke üzerinde yapılan test sonuçlarına göre, zengin ülkelerde ekonomik özgürlük arttıkça gelir eşitsizliği de artmaktadır. Orta ve alt gelir sınıfındaki ülkeler, toplumsal küreselleşmedeki ilerleme sonucunda gelir eşitsizliğinin bozulduğuna şahit olmaktadırlar. Liberalleşme genel olarak gelir eşitsizliğini arttırıcı etkiye sahiptir. Zengin ülkelerde devletin küçülmesi, yüksek gelir eşitsizliğini açıklayan nedenlerden biridir. Hukuki yapıdaki gelişmişlik, gelir eşitsizliğini azaltıcı bir etkiye sahiptir. Çalışmada vurgulanan temel sonuç, iyi işleyen bir hukuki yapı sayesinde, gelir dağılımında bozulma yaşanmaksızın iktisadi büyümede seviye atlanabileceğidir.

Gimet ve Lagoarde-Segot (2011), Yapısal Vektör Otoregresif (Structural Vector Autoregressive -SVAR) model yardımıyla, 1994-2002 yılları arasında 49 ülkede gelir dağılımı, sermaye piyasaları ve bankacılık sektörü arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu ülkelerin 21'i yüksek gelirli, 12'si üst-orta gelirli, 12'si düşük orta gelirli ve 4'ü düşük gelirlidir. Eşitsizlik göstergesi olarak Hanehalkı Gelir Eşitsizliği (Estimated Household Income Inequality -EHII), bankacılık sektörü göstergesi olarak yerel

kredilerin GSYİH'ye oranı ve sermaye piyasaları göstergesi olarak da işletme sermayelerinin GSYİH içerisindeki oranları ile cirolar seçilmiştir. Sonuçlara göre, finansal sektör ile gelir eşitsizliği birbirilerini karşılıklı olarak etkilemektedir. Yerel bankacılık kendi içerisinde patronaj ilişkilerini ne kadar çok barındırıyorsa, eşitsizlik o kadar olumsuz etkilenecektir. Özellikle gelişmekte olan piyasalarda gözlemlenen böyle durumlarda, yerel bankacılığın eşitsizlik üzerindeki etkisi, sermaye piyasalarına göre daha fazladır.

Jaumotte vd. (2013), ticari ve finansal küreselleşme hızı ile gelir eşitsizliğindeki artış arasındaki ilişkiyi, 1981-2003 arasındaki verilerden yola çıkarak 51 ülke için Panel Veri Analizi ile incelemiştir. Gelir eşitsizliği göstergesi olarak Gini katsayısı kullanılmıştır. Ticaretteki açıklık göstergeleri olarak sırasıyla ortalama tarife oranları, petrol harici ihracat ve petrol harici ithalat verileri, finansal açıklık göstergeleri olarak Chinn-Ito sermaye hesabı açıklığı endeksi[9], doğrudan yabancı sermaye, özkaynak ve borçların GSYİH'ye oranına yer verilmiştir. Teknolojik gelişme değişkeni, bilgi ve iletişim sermayesinin toplam sermaye stokuna oranı olarak belirlenmiştir. Kontrol değişkenleri olarak eğitime ulaşım, istihdamın sektörel payları ve yerel finansal gelişme verileri kullanılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre, ticaretin serbestleşmesi ve ihracattaki büyüme gelir eşitsizliğini azaltıcı etkiye sahiptir. Diğer yandan, artan finansal açıklığın gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi olumsuzdur. Bu iki faktörün toplam etkisinin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi, teknolojik değişimin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisine göre daha düşüktür. Teknolojik gelişme, hem küresel düzlemde hem de özellikle gelişmekte olan ülkelerin kendi içlerinde gelir eşitsizliğini arttırmaktadır. Finansal açıklık, gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini en çok doğrudan yabancı yatırımlar vasıtasıyla göstermektedir. Doğrudan yabancı sermaye ve teknolojik ilerlemenin gelir eşitsizliğine etkisi, yüksek nitelik primi ve sermayenin yüksek getirisi kanallarıyla vuku bulmaktadır.

Kollmeyer (2013), 16 gelişmiş ülkede aile yapısı, kadın istihdamı ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada gelir eşitsizliği göstergesi olarak Luksemburg Gelir Çalışması (Luxembourg Income Study- LIS) verileri kullanılmıştır. LIS eşitsizlik kriterinin içerdiği ölçütler arasında harcanabilir gelir, ağırlıklandırılmış

[9] Chinn-Ito Endeksi, sınır ötesi finansal işlemler üzerindeki kısıtlamaların yer aldığı çizelgeleri sıralı kukla değişkenlerle sistemli bir biçimde hesaplamaktadır.

hanehalkı gelirleri ve Gini katsayısı yer almaktadır. Çalışmanın iki bağımsız değişkeni bulunmaktadır. Bunlardan birincisi kadınların emek piyasasına katılımı, ikincisi ise çocukları ile tek yaşayan annelerdir. Bulgulara, göre kadınların emek piyasalarına katılımı arttıkça gelir eşitsizliği azalmaktadır. Tek yaşayan annelerin varlığındaki artış ise gelir eşitsizliğini arttırmaktadır. Çalışmada ayrıca çiftler arasındaki eğitim homogamisi[10] ile gelir dağılımı arasındaki ilişki olmuştur. Analize göre, bireylerin benzer eğitim seviyesine sahip kişilerle eş olma eğiliminin gelir eşitsizliği üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur. Bu sonuçlardan hareketle, hükümetlerin gelir eşitsizliğini azaltmak için iki ebeveynli ailelerin koruması, kadınların ev dışında çalışmalarını teşvik etmesi gerekmektedir.

Gelir eşitsizliği olgusunun kendisi de toplumlarda bir takım olumsuzluklara sebep olmaktadır. Castello-Climent (2010), gelir eşitsizliğinin büyüme üzerindeki etkisini, ülkelerin birbirinden farklı gelişmişlik seviyesini dikkate alarak incelemiştir. Çalışmada dinamik panel veri analizi ve genelleştirilmiş momentler yöntemi (GMM) kullanılmıştır. Beşeri sermaye eşitsizliği için bir Gini katsayısı oluşturulmuş; bu katsayının zaman içerisinde kişi başına geliri nasıl değiştirdiği, 1965-2000 yılları arasında 102 ülke için gözlemlenmiştir. Sonuçlara göre, düşük ve orta gelirli ülkelerde beşeri sermaye eşitsizliği, kişi başına gelirdeki büyüme üzerinde negatif bir etkiye sahiptir. Yüksek gelirli ülkeler arasında ise iki değişken arasında bir ilişki bulunamamıştır. Gelir eşitsizliğinin ekonomik büyüme üzerine etkisi, yine ülke grupları arasında farklı sonuçlara sahiptir. Gelir eşitsizliği, ekonomik büyümeyi, düşük, orta, yüksek gelirli ülkelerle OECD ülkelerinde olumsuz etkilerken, Avrupa ülkelerinde pozitif ilişki bulunmuştur. Eğer ekonomik büyümenin bağımlı değişken olduğu modelde gelir eşitsizliği ve beşeri sermaye eşitsizliği aynı anda bağımsız değişken olarak içerilirse; bu iki değişken, örneklem düzeyinin tamamında bağımlı değişken üzerinde negatif etkiye sahip olmaktadır.

Dahl vd., (2006), Norveç'te 1990'lı yıllarda yaklaşık 2.2 milyon birey üzerine yaptığı testlerle, gelir eşitsizliğinin ölüm oranları üzerindeki etkilerini incelemiştir. Analizde hem bireysel hem de bölgesel gelir eşitsizliklerine dair değişkenlere yer verilmiştir. Gelir eşitsizliği için kullanılan veri Gini katsayısıdır. Norveç'in 88

[10] Homogami, aynı ırktan, etnik gruptan, sosyal statüden vs. kişilerin birbirleriyle evlenme eğilimini ifade etmektedir.

bölgesinin ise ortalama gelir seviyesi, bölgesel eşitsizlikler için veri alınan gösterge olmuştur. Modelde, çok seviyeli lojistik regresyon analizi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ölüm riski, daha yüksek ortalama gelire sahip bölgelerde daha düşüktür. Sonuçlar bireysel temelde ele alındığında, evli olmayan, düşük gelirli, düşük eğitimli bireylerin ölüm riskleri daha yüksektir.

Elgar ve Aitken (2010), 33 yüksek ve orta gelirli ülke için gelir eşitsizliği, güven ilişkileri ve cinayetler arasındaki ilişkiyi anketlerden elde ettikleri bulgular doğrultusunda analiz etmişlerdir. Bireyler arası güvenin bağımlı değişken olduğu ilk modelde, cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi, toplumsal konum, kişi başına gelir düzeyi ve gelir eşitsizliği verileri bağımsız değişkenleri oluşturmaktadır. Aynı şekilde cinayet oranlarının bağımlı değişken, gelir eşitsizliğinin ve kişi başına gelir seviyesinin bağımsız değişken olduğu bir başka model kurulmuştur. Sonuçlara göre, gelir eşitsizliği güven ile negatif, cinayet oranları ile pozitif ilişkilidir. Kamu harcamaları ile gelir eşitsizliği arasında bir ilişki ise bulunamamıştır. Güven ayrıca cinayet oranları ile negatif ilişkiliyken, kamu harcamaları ile arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Aynı biçimde, cinayet oranları ile kamu harcamaları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Karlsson (vd., 2010), 21 ülkeye ait 40-79 yaş arasındaki 23,233 bireyin 2006 yılı verilerinden hareketle, gelirlerin, göreli gelirlerin ve gelir eşitsizliğinin sağlık durumu üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışma temel olarak, mutlak gelir (Absolute Income Hypothesis -AIH), göreli gelir (Relative Income Hypothesis RIH) ve gelir eşitsizliği (Income Inequality Hypothesis IIH) hipotezleri üzerine kurulmuştur. Mutlak gelir hipotezine göre, bireyin sağlığı kişinin kendi gelirinden etkilenmekte, gelir dağılımından ise etkilenmemektedir. Gelir seviyesi ve kişinin sağlığı arasında içbükey bir ilişki bulunmaktadır. Göreli gelir hipotezine göre, kişinin sağlığı, başkalarının gelir seviyesinden etkilenmektedir. Kişi, eğer akranlarına göre daha az kazanıyorsa, bunun yarattığı gerilim, kişinin sağlığını olumsuz etkileyecektir. Gelir eşitsizliği hipotezine göre ise, toplumda hakim olan gelir dağılımı herkesin sağlık durumuna etki etmektedir. Bağımlı değişken, kişilerin kendi sağlık durumlarını 1'den 5'e kadar puanlamalarından oluşan beyana esas sağlık durumudur. Gelir verileri için ülkelerin dolar cinsinden satın alma gücü pariteleri kullanılmıştır. Gelir eşitsizliği göstergesi ise Gini katsayısıdır. Bulgulara göre, AIH'nin varlığına ilişkin sağlam deliller

bulunmaktadır; yani kişinin mutlak geliri ve sağlığı arasındaki ilişki pozitiftir. Bu ilişkide yüksek gelirli ülkeler için azalan getiriler daha belirginken, yoksul ülkeler için içbükey dair deliller daha azdır. RIH yüksek gelirli ülkelerde birbirinden farklı etkilere sahip olmaktadır. Orta ve düşük gelirli ülkelerde RIH'ın etkisi daha güçlüdür. IIH, genel olarak yüksek gelirli ülkelerde geçerlidir.

Layte (2012), 30 ülkede 35 binden fazla birey üzerinde yaptığı çalışmada, gelir eşitsizliğinin fiziksel ve zihinsel sağlık üzerine etkilerini ele almıştır. Çalışma, üç hipotez üzerine kuruldur. Bunlardan ilki olan sosyal sermaye[11] hipotezine göre, gelir eşitsizliği, bireyler arasındaki statü farklılıklarını daha görünür hale getirmektedir. Bu durum gruplar arasında bir arada yaşamayı zorlaştırmakta; bireyler arası güven seviyesini azaltmaktadır. İkinci hipotez, statü kaygısı, ruhsal-toplumsal bir süreci ifade etmektedir. Düşük statüye ve hiyerarşide ast olma algısına sahip bireyler, utanç ve güvensizlik gibi negatif duygularla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu negatif duygular, ruhsal-içsalgı mekanizmaları yoluyla bireysel sağlığa doğrudan etki etmektedir. Ayrıca statü kaygısı, sosyal sermayenin azalmasına neden olduğundan toplum sağlığı ve refahı da olumsuz etkilenmektedir. Üçüncüsü, yeni-maddeci hipotezine göre gelir eşitsizliği sağlığı, toplumsal altyapı ve hizmetlere yapılan yatırımlar üzerinden etkilemektedir. Çalışmada 2007 yılına ait Avrupa Yaşam Kalitesi Anketi'nden elde edilen veriler kullanılmıştır. Zihinsel sağlık göstergesi Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerinden elde edilmiştir. Çalışmanın bulgularına göre, statü kaygısı ve sosyal sermaye hipotezleri ülkelerin gelir seviyelerine göre farklı önemlilik derecelerine sahiptir. Daha yoksul ülkelerde gelir eşitsizliğinin sağlık üzerine etkisi daha azdır. Daha yüksek gelirli ülkelerde zihinsel sağlık derecesi, gelir eşitsizliği seviyesine karşı daha fazla duyarlıdır.

2.2.3. Politik İktisat ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi Üzerine Ampirik Literatür

Bollen ve Jackman (1985), 60 ülke için, farklı tarih aralıklarını kapsayan yatay kesit analizi ile siyasal demokrasi ve gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Siyasal demokrasi değişkeni için seçimlerin adilliği, seçimlerin yürütülme biçimi ve

[11] Sosyal sermaye, kolektif hareketi oluşturan toplumsal ilişkilerin doğasında var olan kaynakları ifade etmektedir. Sosyal sermaye kaynakları, ortak bir amaç için hareket eden grup içerisinde yer alan güven, norm, ve sosyal ağların hepsini birden kapsamaktadır (Kaynak: https://www.hks.harvard.edu/saguaro/web%20docs/GarsonSK06syllabus.htm Erişim tarihi 23.05.2017.

yasama organının etkinliği, basın özgürlüğü, muhalif grupların özgürlüğü ve hükümetin yaptırımları göstergelerini içeren bir endeks kullanmışlardır. Elde ettikleri bulgulara göre gelir dağılımı ile siyasal demokrasi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Yazarlar iki değişken arasındaki zayıf ilişkiyi iki süreçle açıklamaktadırlar. Birincisi, siyasal partiler merkezileşmekte, sağ-sol parti ayrımı ortadan kalkmakta, partilerin programları birbirleriyle benzeşmektedir. İkincisi, hükümetler genellikle koalisyonlardan oluşmakta, bu da gelirin yeniden dağıtımı ile ilgili seçim vaatlerinin gerçekleşme olasılığını düşürmektedir.

Muller (1988), 1965-1975 yılları arasında elli beş ülke için yatay kesit veri analizi kullanmak suretiyle demokrasi, iktisadi gelişmişlik ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada gelir eşitsizliğinin ölçümü için en zengin beşte birlik kesimin milli gelirden aldığı pay ile Gini katsayısı kullanılmıştır. İktisadi gelişmişlik ölçütü olarak kişi başı enerji tüketimi, demokrasi seviyesinin ölçütü olarak ise Bollen (1980)'in Siyasal Demokrasi Endeksi (Political Democracy Index -PDI) seçilmiştir. Demokratik ülkelerin belirlenmesinde temel kriterler; yöneticilerin seçimle işbaşına gelmesi, mevut yöneticilerin ardışık iki özgür ve adil seçim sonrasında iktidarda bulunuyor olması, yetişkin nüfusun çoğunluğunun oy kullanma hakkına sahip olması ve konuşma ve toplanma hürriyetinin varlığıdır. Bulgular, gelir eşitsizliğinin demokrasi ve demokrasinin istikrarı üzerinde negatif etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Muller'e göre yüksek seviye bir demokrasinin tesis edilmesiyle birlikte birkaç yıl içinde eşitlikçi bir toplumun var olacağı ve gelir eşitsizliğinin azalacağı varsayımı mantıklı değildir. Sonuçlar, böylesi bir ilişkinin ortaya çıkabilmesi için ülkelerin demokrasiyi uzun bir zaman diliminde tecrübe etmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Alesina ve Perotti (1996), 1960-1985 yılları arasında 71 ülkeyi içeren yatay-kesit analizinde, gelir eşitsizliği ve fiziki yatırım arasındaki ilişkiyi, politik istikrarı etkileyen verileri temel almak suretiyle incelemişlerdir. Yazarların bulgularına göre, daha eşitsiz toplumlar politik olarak daha istikrarsızdır. Politik istikrarın az olduğu toplumlarda belirsizlik yüksek olmaktadır. Böylece gelir eşitsizliği politik istikrar ve fiziki yatırım üzerinden büyümeyi olumsuz etkilemektedir. Politik istikrar, varlıklı bir orta sınıfın varlığı ile kazanılmaktadır.

Perotti (1996), 1960-1985 yılları arasında her bir test için 67 ile 74 arasında değişen sayıda ülkede kesit veri analizi kullanmak suretiyle gelir dağılımı, demokratik kurumlar ve büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Perotti'nin bulgularına göre daha eşit toplumlarda daha düşük doğurganlık ve eğitime daha yüksek yatırım oranları mevcuttur. Eşitsizliğin yüksek olduğu toplumlar siyasal ve toplumsal istikrarsızlığa meyillidir; bu da yatırım ve büyüme oranlarını düşürmektedir. Veriler, daha eşitlikçi toplumların, özellikle de demokratik kurumlarla donatılı olanların, yeniden dağılım için daha az talepte bulundukları ve daha az yolsuzluk olduğu için daha hızlı büyüdükleri yönünde argümanı desteklememektedir.

Gustafsson ve Johansson (1999), on altı endüstrileşmiş ülkede 1966-1994 yılları arasında panel veri analizi kullanmak suretiyle gelir eşitsizliğini etkileyen faktörleri incelemişlerdir. Gini katsayısının bağımlı değişken olarak seçildiği çalışmada, yüksek sendikalaşma oranı, geniş kamu sektörü gelir eşitsizliğini düşüren unsurlardır. Kamu sektörünün gelir eşitsizliğini kamu istihdam büyüklüğü veya sosyal güvenlik yollarından hangisiyle etkilediği belirsizdir. İktisadi faktörler göz önüne alındığında, endüstri sektöründe gerileme ve sınai mal ithalatındaki artışlar gelir eşitsizliğini arttırmaktadır. Sınai mal ithalatı ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişki, Avrupa ülkelerinde daha az belirgindir. Son olarak işsizlik ile gelir eşitsizliği arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Chong (2004), 1960-1997 yılları arasında dinamik panel veri yöntemi kullanmak suretiyle gelir eşitsizliği ile demokrasi arasında politik bir Kuznets eğrisinin varlığını 51 ülke için test etmiştir. Demokrasi kriteri için Freedom House'un "politik haklar ve sivil özgürlükler" ve "demokrasi endeksi" ile Polity IV'ün "kurumsallaşmış demokrasi" endeksleri seçilmiş; gelir eşitsizliği için Gini katsayısı kullanılmıştır. Çalışmanın temel bulgusu, demokrasi ve gelir eşitsizliği arasında Kuznetsgil ilişkinin varlığıdır. Yoksul ve yüksek gelir eşitsizliği seviyesine sahip ülkelerde gelir eşitsizliği ile demokrasi arasında pozitif ilişki varken, yüksek gelirli ve görece daha eşitlikçi toplumlarda bu ilişki negatiftir. İkinci bulguya göre, gelir eşitsizliği değişkeni, demokrasi seviyesi ne olursa olsun ısrarlı bir değişkendir ve büyük olasılıkla başlangıç gelir eşitsizliği seviyesinden etkilenmektedir.

Solt (2008), 23 gelişmiş ülke üzerinde, ulusal ölçekli anketlerden yararlanmak ve bunların karşılaştırmalı analizini yapmak suretiyle ekonomik eşitlik ve siyasal

katılım arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bağımlı değişkenler olarak ulusal anketlerin ölçümünü yaptığı bireylerin siyasete ilgisi, siyaset tartışma sıklığı ve seçimlere katılım yer alırken, bağımsız değişken olarak ekonomik eşitlik (ekonomik eşitliğin göstergesi olarak gelir eşitsizliği) ve bireylerin gelirleri seçilmiştir. Gelir eşitsizliği ile siyasal katılım arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. En yoksul kesim içinde sadece daha iyi eğitime sahip olanların siyasete olan ilgisi daha güçlüdür. Seçimlere katılım düşük olmakla birlikte Avrupa'da yüksek eğitimli, daha yaşlı ve daha zengin toplulukların siyasete katılımı artmaktadır. Zengin vatandaşların siyasal süreçlerle göreli güçleri yükseldiğinden, ekonomik eşitlikte meydana gelen bozulma, siyasal eşitliği bozucu etkiye sahip olmaktadır. Eşitsizlik arttıkça daha yoksul kesimlerin yeniden dağılım politikaları ile ilgili söz söyleme güçleri de kaybolmaktadır.

Beramendi (2012), ülkeler ve Avrupa Birliği gibi siyasal birliklerin bazılarında neden gelirin yeniden dağılımının daha küçük ölçekte sağlandığı ve buna rağmen eşitliğin daha fazla olduğu sorusu üzerinde durmuştur. Beramendi (2012)'ye göre siyasal birliklerde gelir eşitsizliği farklılığını açıklayan faktörlerin en önemlileri iktisadi coğrafya, siyasal temsil ve toplumsal hareketliliktir. İktisadi coğrafya, toplumsal kesimlerin, örneğin işçilerin ve seçkinlerin, çıkarları ve çatışmalarının bölgelere ve ülkelere göre ne derece farklılık gösterdiği ile ilgili olarak gelir eşitsizliğini etkileyecektir. Özellikle, seçkinlerin siyasal tercihleri maliye politikaları ve dolayısıyla gelirin yeniden dağılımı üzerinde etkili olabilmektedir. Politik temsil, sosyal güvenliğin ve gelir vergisinin ülke genelinde merkezi veya bölgelere göre değişkenlik gösterip göstermemesinde ve mali unsurların ne derece kurumsallaştığında belirleyici rol oynamaktadır. Toplumsal hareketlilik ise, zengin bölgelerin, yoksul bölgelerden kendilerine doğru bir göçü mümkün olduğunca engellemek adına bu bölgelere yeniden dağılımı sağlamaları önem kazanmaktadır.

İşçilerin emek piyasasındaki örgütlü yapısının ücret seviyesini ne derece etkilediği, ampirik olarak araştırılan konulardan biri olmuştur. Ozanne (1959), ABD'de 1923-1929 ile 1947-1953 yıllarına ait imalat sanayiinde kişi başına fiziksel çıktı üretimi ile kişi başına yıllık reel gelir artışları ve işsizlik verilerinden faydalanarak sendikaların ücret üzerindeki etkilerini gözlemlemiştir. İlk dönem olarak 1923-1929 için imalat sanayiinde sendikalılık oranı yüzde 11 iken, bu dönemden sonra bu oran giderek yükselmiş; 1956 yılına gelindiğinde yüzde 67'ye ulaşmıştır. Dolayısıyla

bunlardan ilki sendikasız, diğeri ise sendikalı dönem olarak adlandırılmaktadır. Çalışmanın bulgularına göre, imalat sanayii işçilerinin sendikalı dönemdeki ücret artış hızı, sendikasız döneme göre iki kat daha fazladır. Sendikasız dönemde çalışan başına yıllık ortalama tazminat artış oranı, kişi başına milli gelir artış oranının gerisinde kalırken, sendikalı dönemde tam tersi gerçekleşmiştir. Sendikasız dönemde, beyaz yakalı işçilerin ücretlerindeki yıllık artış oranı, aynı endüstride çalışan üretim işçilerininkinden daha fazlayken, sendikalı dönemde üretim işçilerinin ücretlerindeki yıllık artış oranı, aynı endüstride çalışan beyaz yakalı işçilerinkini geçmiştir. Sendikalı dönemde ücret hareketleri ile emek talebi arasında ilişki bulunamamıştır. Gelir dağılımı söz konusu olduğunda, sendikasız dönemde işçilerin aldıkları pay sabitken, sendikalı dönemde işçilerin payı artış göstermiştir. Kar oranları ise sendikasız dönemde artış gösterirken, sendikalı dönemde sabit kalmıştır.

2.2.4. Türkiye'de Gelir Eşitsizliği Üzerine Ampirik Literatür

Dağdemir (2002), 1987-1994 yılları arasında hanehalkı gelir dağılımı anketlerinden yararlanmak suretiyle Türkiye'deki yoksulluğu yapısal analiz ile incelemiştir. Büyüme ve gelir dağılımı bileşenlerinin ilişkisine bakıldığı çalışmanın bulgularına göre, söz konusu dönemde yaşanan ekonomik büyümeye ve hanehalkı fert sayısındaki azalmaya rağmen, yoksulluk oranında azalma olmamıştır. Yoksulluk sorunu, kırdan kente göç ile birlikte taşınmış; yine de yoksulluğun daha çok kırsal kesimde yoğunlaştığına şahit olunmuştur. Yoksulluk sorunundaki değişimin temel belirleyicisi gelirin yeniden dağılımıdır. Gelirin yeniden dağılımı kırsal kesimi olumlu, kenti olumsuz etkilemektedir. Büyüme bileşeni, yoksullar arası gelir eşitsizliğini azaltmakta; ancak yoksulların yoksulluk sınırı üzerine çıkmasını sağlayamamaktadır.

Kuştepeli ve Halaç (2004), Türkiye'de gelir dağılımını fonksiyonel, bölgesel ve sektörel bazda yıllar itibariyle incelemişlerdir. Yıllar itibariyle en düşük gelirli yüzde yirmilik kesim ile en yüksek gelirli yüzde yirmilik kesim arasındaki farklılık azalmakta olsa da, bu azalmanın nedeni belirsizdir. Çalışmanın temel vurgularından biri, fonksiyonel gelir dağılımı emek aleyhine bozulduğunda, sektörel gelir dağılımının tarım aleyhine, bölgesel gelir dağılımının tarım bölgeleri aleyhine, kişisel gelir dağılımının ise alt gelir grupları aleyhine bozulacağıdır. Çalışmada çözüm olarak enflasyonun düşük düzeylerde tutulması ve işsizliğin azaltılması suretiyle vergi

tabanının genişletilmesi, devlet merkezli spekülatif rant ekonomisi olarak adlandırılan yapının son bulması ve kayıt dışı ekonominin önlenmesi önerilmektedir.

Dişbudak ve Süslü (2007), Türkiye'de 1963-1998 yılları arasında makro iktisadi değişkenler ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi otoregresif dağılımlı gecikme sınır testi (Autoregressive Distributed Lag -ARDL) kullanmak suretiyle incelemişlerdir. Makro iktisadi değişkenler olarak kişi başına milli gelir, enflasyon, dışa açıklık ve bütçe dengesi verileri kullanılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre, büyüme gelir dağılımını kısa vadede olumsuz, uzun vadede olumlu etkilemektedir. Ancak büyüme haricindeki değişkenler, gelir dağılımı üzerinde daha büyük etkiye sahiptir. Bütçe dengesi ile gelir dağılımı arasında bir ilişki bulunamamıştır. Enflasyon gelir dağılımı üzerinde bozucu etkiye sahipken, dışa açıklık gelir dağılımını olumlu etkilemektedir. Çalışmada, gelir dağılımının düzelmesi için basit reçetelerin uygulanmasından ziyade kapsamlı yapısal reformlara odaklanılması gerektiği vurgulanmıştır.

Duman (2008), Türkiye'de eğitim değişkenleri ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi kazanç fonksiyonları aracılığıyla incelemiştir. Eğitim için yapılan kamu harcamaları ile özel harcamaların yanı sıra, okullaşma oranı, eğitimin gelir gruplarına göre dağılımının gelir eşitsizliğine olan etkilerinin analiz edilmiş; eğitimin özel getiri ve maliyetleri, toplumsal getiri ve maliyetleriyle karşılaştırılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre, eğitimin özel getirisi, toplumsal getirisinden yüksektir. Orta dereceli okul diplomasının getirisi düşüktür. Yüksek eğitimin getirisi ise yüksektir. Toplumun en düşük gelirli kesiminin eğitim seviyesi de en düşüktür. En zengin kesimin yükseköğretim olanaklarından ölçüsüz biçimde faydalanması, yoksulların üst gelir gruplarına yükselmesini geciktirici etkiye sahiptir. OECD ülkeleriyle kıyaslandığında Türkiye'de hükümetler eğitime yeterince yatırım yapmamaktadır.

Aksoğan ve Elveren (2012), Türkiye'de 1970-2008 yılları arasında savunma harcamaları, gelir eşitsizliği ve büyüme arasındaki ilişkiyi eşbütünleşme ve Granger nedensellik testi kullanmak üzere incelemiştir. Çalışmanın temel hipotezi, artan savunma harcamalarının eğitim ve sağlık harcamalarında kısıntıya gidilmesi sonucu doğuracağı, söz konusu kısıntının gelir eşitsizliğini olumsuz yönde etkileyeceğidir. Granger nedensellik testi bulgularına göre sağlık, eğitim harcamaları ve büyüme oranından gelir eşitsizliğine doğru tek yönlü bir nedensellik bulunmaktadır. Çalışmanın bulgularından biri, eğitim harcamalarının gelir eşitsizliğini arttırıcı

etkisidir. Bunun nedenleri arasında, eğitime yönelik kamu harcamalarının yetersizliğine karşın özel sektörün artan harcamaları; eğitimin kalitesindeki bölgesel farklılıklar ve yüksek öğrenime ulaşımdaki fırsat eşitsizlikleri olarak gösterilmektedir.

Gökalp vd. (2011), Stolper-Samuelson teoreminden yola çıkarak, 1980-2001 dönemi için Türkiye'de dışa açılmanın gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini eşbütünleşme analizi, gecikmesi dağıtılmış otoregresif model ve hata düzeltme modeli kullanmak suretiyle analiz etmişlerdir. Ayrı ayrı kurulan modellerin her birinde bağımsız değişken olarak dışa açıklık (ithalat ve ihracatın toplamının GSYİH'ye oranı) kullanılırken, bağımlı değişkenler olarak ise emek yoğun, sermaye yoğun ve araştırma yoğun sektörlere ilişkin ortalama reel ücret verileri seçilmiştir. Uzun dönem ilişkiler baz alındığında, dışa açıklıkta bir birimlik bir artış, reel ücretleri emek yoğun sektör için 0,91 birim, sermaye yoğun sektör için 4,80 birim, araştırma yoğun için 16,25 birim arttırmaktadır. Kısa dönem ilişkileri söz konusu olduğunda, dışa açıklıkta bir birimlik artış, reel ücretler için, emek yoğun sektörde 0,89 birim, sermaye yoğun sektörlerde 1,49 birim, araştırma yoğun sektörlerde 1,98 birim azalmaya yol açmaktadır. Kısa dönem için dışa açıklıkta meydana gelen değişme tüm sektörlerde ücretleri olumsuz etkilemekte, bu da vasıflı ve vasıfsız emek arasında gelir farklılıkların azalmasına neden olmaktadır. Dışa açılmanın gecikmeli değerleri analize dahil edildiği taktirde, vasıflı ve vasıfsız emek arasındaki fark artış göstermektedir.

Aydın (2012), 2003-2006 yıllarını kapsayan TÜİK hanehalkı anket verilerinden hareketle kişisel dağılımın sosyoekonomik ve demografik belirleyicilerini incelemiştir. Hanehalkları hanenin tüm üyeleri yerine aile reisi ile temsil edilmiş olup, aile reisinin kişisel geliri hanehalkı geliri olarak kabul edilmiştir. Çalışmanın bulgularına göre toplumu oluşturan alt gruplar %45,7, orta gruplar %39,1 ve üst gruplar %15,3'tür. 2003-2006 yılları arasında alt gelir gruplarından üst gelir gruplarına doğru yaklaşık yüzde %4'lük bir hareketlenme gerçekleşmiştir. Çalışmanın önerileri arasında orta gelir grubunun genişlemesi ve alt gelir grubunun daralmasının hedeflenmesi, vergi politikaları yoluyla kayıt dışı sorununun ortadan kaldırılması, eğitim sisteminde ve ekonomik kurumlarda yapısal reformlara gidilmesi yer almaktadır.

Özyer (2014), 2002-2008 yılları için Türkiye'de vergilerin gelir eşitsizliği üzerine etkisini, TÜİK hane halkı anketi verilerinden yararlanarak ve vergi öncesi

gelirlerle vergi sonrası gelirlerin Gini katsayılarını hesaplamak suretiyle incelemiştir. Türkiye, 2000'li yıllara doğru, uluslararası vergi rekabetinin etkisi altına girmiş; dolaysız vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki oranı azalmış; kurumlar vergisi oranı düşürülmüş; bu da gelirin yeniden dağılımını olumsuz etkilemiştir. 2002-2008 dönemi dikkate alındığında, eşitsizliği azaltma konusunda transferler, dönem başında vergilere göre daha az etkiye sahip olmuştur (%13.64' e karşılık %16.59). Bu etki göreli olarak zaman içinde artmış ve dönem sonuna gelindiğinde transferlerin gelir eşitsizliğini azaltmada vergilerin dört katı etkiye sahip olduğu gözlenmiştir (%26.82'ye karşılık %6.95). Vergilerin gelir eşitsizliğini azaltmadaki etkisi yıllar geçtikçe azalmıştır. Vergi ve transferlerin yeniden dağılıma birlikte etkisi ise 2003 yılında yaklaşık %15'iken, 2007 yılına doğru azalarak %10, 2008 yılında ise %12.50 olarak gerçekleşmiştir. Gelir vergisinin gelir eşitsizliğini azaltma etkisi ise 2004 yılında %6.67 iken, 2008 yılında %2.12'ye düşmüştür. Dolayısıyla OECD ülkeleri ile kıyaslandığında Türkiye'de gelir vergisi sisteminin yeniden dağılımı etkisi zayıf kalmakta; gelir eşitsizliğinin azaltılması için transferler daha fazla kullanılmaktadır.

Gürgen (2016), 1963-2013 yılları arasında hem Gini katsayısı hem de Palma oranındaki[12] düşüşün nedenlerini araştırmıştır. Gini katsayısı, 1963 yılında 0.5'in üzerindeyken 2005 yılında bu oran 0.38'e düşmüştür. Palma oranı ise 1994'te 3 iken, 2013 yılında 1.7'ye gerileyerek Gini katsayısındaki değişime göre daha büyük bir değişim sergilemiştir. Çalışmanın bulgularına göre vergilerin gelir eşitsizliğinin düşmesinde önemli bir rolü bulunmazken, emeğin gelir içerisindeki oranı, ikame esnekliği ve emek fiyatındaki artışın rolü kritik bir öneme sahiptir. Sermaye ve emek arasındaki ikame esnekliği 1'den düşük bulunmuştur; bu nedenle sermayenin derinleşmesi gelir eşitsizliğini yükselten bir etkiye sahiptir. Çalışmanın bir diğer bulgusu, Piketty (2014)'nin gelir eşitsizliğinin artmasının nedeni olarak vurguladığı r>g koşulunun Türkiye'de gelir eşitsizliğini arttırmadığıdır.

[12] Palma oranı, bir toplumdaki en zengin %10'un gelirinin en yoksul %40'ın gelirine oranına karşılık gelmektedir. Böyle bir oranın kullanılmasının nedeni, iki gelir grubunun ortasında kalan %50'lik kesimin gelirinin, ülkelerden ve zamandan bağımsız olarak daha istikrarlı bir seyir izlemesidir (Cobham et al, 2015: 1).

2.3. Çalışmada Temel Alınan Model: Jung (2011)

Gelir eşitsizliğinin iktisadi analizi söz konusu olduğunda, literatürde, gelir eşitsizliği ile yatırımlar, faktör verimliliği, iktisadi büyüme, sektörel yapılar, eğitim, fırsat eşitliği, küreselleşme gibi unsurların sıklıkla ilişkilendirildiği görülmektedir. Politik iktisat literatüründe ise, seçmenlerin özellikle yoksullara gelir transferlerini oyladığı modeller öne çıkmaktadır. Bir başka açıdan, iki farklı ideolojiye sahip partinin rekabeti, bir sonraki dönemde eşitliğe mi yoksa etkinliğe mi ağırlık verileceğini belirleyecektir. Bu modellerde genellikle ortanca seçmen davranışı belirleyici özelliğe sahip olmaktadır.

Söz konusu modellerde, siyasal-kurumsal yapıya yeteri kadar ağırlık verilmemektedir. Siyasal-kurumsal yapılar, hem üretim ilişkilerinden etkilenmekte, hem de üretim ilişkilerini değiştirecek güce sahip olmaktadır. Üretim ilişkilerindeki değişim ise, ülkedeki ekonominin karakterini; ekonominin karakteri ise bölüşümün yapısını belirlemektedir. Siyasal partiler, görünürde ideolojik ayrımlara sahiptirler. Ancak, kapitalist sistemlerde, siyasal partilerin kararları, özellikle sermaye sınıfının kararlarından etkilenebilmektedir. Sosyoekonomik sınıfların yapısı, iktisadi çıktının nasıl paylaşılacağı hususunda belirleyici rol oynamaktadır.

Bu çalışma, Jung (2011)'un modeli üzerine temellenmektedir. Gelir bölüşümünün ülkedeki siyasal rejim tarafından belirlendiğini belirten Jung (2011)'un modeli, Almanya tarihi boyunca ortaya çıkan siyasal rejimler ve bunların bölüşüm ile ilişkisinden yola çıkılarak kurulmuştur. Almanya, siyasal birliğini sağladığı dönemden[13] Birinci Dünya Savaşı'na kadar demokratik bir sisteme sahip olmamıştır. Birinci Dünya Savaşı sona erdiğinde Weimar Cumhuriyeti kurulmuş, bu rejim demokratik bir sistemin yerleşmesini amaçlamışsa da, istikrarlı olamamış; yerini Nazi rejimi almıştır. İkinci Dünya Savaşı sona erdikten sonra bu kez demokratik rejim hem kurulmuş hem de istikrarlı kalabilmiştir.

Jung (2011)'un modeli iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yer alan modelde politik denge noktaları araştırılmaktadır. Bu modelde toplum üç temel grubu

[13] Almanya, 1815 yılında 38 ayrı devletten oluşmaktayken, Prusya'nın öncülüğünde bu devletler arasında ilk olarak 1818'de gümrük birliği kurulmuş; 1871 yılına kadar ise ulusal birliğe geçiş tamamlanmıştır (Coy, 2011: 129-140)

içermektedir: Kabiliyet sahipleri, fiziksel güç sahipleri ve bu niteliklerden hiçbirine sahip olmayanlar. Her bir grup, üretime belirli bir miktarda katkı yapmakta; yaptığı katkı kadar gelir elde etmektedir. Her bir grubun nüfus içerisinde belirli bir oranı vardır. Nüfus oranları ile gelirlerinin çarpımı, grupların politik gücünü vermektedir. Grupların amacı, tüketimlerini ençoklaştırmaktır. Tüketim miktarları, politik güçlerinin fonksiyonu olduğundan nihai amaçları göreli politik güçlerinin en fazla olmasını sağlamaktır. Grupların söz konusu göreli politik güçleri, seçim sonuçlarını belirlemekte, sonuçlara göre koalisyon kurulmakta veya tek bir grubun iktidar olması sağlanmaktadır. İktidar sahibi grup veya gruplar, dışarıda kalan grubun servetine el koymaktadır. İki grubun koalisyonu istikrarlı bir politik süreci beraberinde getirmemektedir. Zira daha az güçlü olan koalisyon ortağı, daha güçlü olan ortak tarafından müsadere edilme riski ile karşı karşıya olduğundan koalisyonu bozma ve seçimleri tekrar ettirme eğiliminde olacaktır. Demokrasi, dolayısıyla adil bir bölüşüm, ancak ve ancak üç grubun birden koalisyon oluşturmasıyla mümkün hale gelecektir.

Bu modelde dengedeki politik rejimler şu şekilde tanımlanmıştır: Eğer bir grubun hem göreli politik gücü, hem de nüfus içerisindeki oranı %50'nin üzerindeyse çoğunluğun diktatörlüğü, sadece politik gücü %50'nin üzerindeyse, nüfusu %50'nin altındaysa oligarşi söz konusudur. Eğer hiçbir grubun göreli politik gücü %50'nin üzerinde değilse, bu durumda demokrasi tek istikrarlı politik rejim olacaktır. Çalışmasında yer verdiği ikinci modelde Jung (2011), dördüncü bir grup ekleyerek yeniden bölüşüm için denge aramaktadır. Her bir grubun göreli politik gücünün %50'nin altında olması durumunda hangi grupların koalisyonun dışında kalacağı ve bu vesileyle gelirine vergi olarak el konulacağına dair koşulları vermektedir.

Bu çalışma, Jung (2011)'un modelinden bazı unsurlar itibariyle ayrışmaktadır. Birincisi, bu çalışma analiz itibariyle sınıfsal bir karakter taşımaktadır. Ekonomik sınıflar ve sınıf katmanları, aralarındaki çıkar çatışmaları ve faydaları itibariyle daha belirgin analiz çıktıları sunabilmektedir. İkincisi, Jung (2011)'un modelinde grupların politik güçlerinin belirleyicisi homojen olarak nüfus oranları ve ortalama gelirlerinin çarpımıyken, bu çalışmada grupların politik güçleri daha heterojen fonksiyonlar tarafından belirlenmektedir. Sermaye sınıfının politik gücünün belirlenmesinde ekonomi genelinde üretime yaptığı katkı ve sağladığı gelir önemli rol oynamaktadır. Ancak hem nüfus hem de çıktıya yaptığı katkı göz önüne alındığında, işçi sınıfının

politik gücünün aynı fonksiyonlarla açıklanması durumunda, işçi sınıfı diğer gruplara baskın gelecek, işçi sınıfının tek başına iktidarı kaçınılmaz olacaktır. Bu yüzden işçi sınıfının politik gücünün modellenmesi esnasında kendi içindeki bütünleşmişlik derecesi de değişken olarak eklenmiştir. Dolayısıyla sınıfsal analiz yanında heterojen politik güç fonksiyonları bu çalışmanın özgün tarafını oluşturmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİRİNCİ MODEL: TÜRKİYE'DE GELİR EŞİTSİZLİĞİ SORUNUNUN KOALİSYON OYUNU İLE ANALİZİ

Bu bölümde, Türkiye'de gelir eşitsizliği sorunu, oyun teorisi yaklaşımıyla, tarihsel çerçeve içerisinde, sınıfsal ve kurumsal temelde analiz edilecektir. Türkiye iktisat tarihi boyunca yaşanan üretim ilişkilerindeki değişimler, toplumsal gruplar arasındaki sosyoekonomik ilişkileri de farklılaştıran bir etkiye sahip olmuştur. Grupların nüfus oranları, göreli politik güçleri, sahip oldukları kaynakların yanı sıra, dünya ekonomisinde yaşanan gelişmeler Türkiye'nin bölüşüm ilişkilerinin seyrini etkilemiştir. Bu bölümde ilk olarak bölüşümde öne çıkan toplumsal gruplar belirlenecektir. Bu grupların göreli politik güçleri ve nüfus oranları temel alınarak politik dengeler modellenecek; sonrasında model bulguları doğrultusunda Türkiye'de gelir eşitsizliği sorunu tarihsel ve sınıfsal bağlamda ele alınacaktır.

Gelir eşitsizliğinin iktisadi analizi söz konusu olduğunda, literatürde, gelir eşitsizliği ile yatırımlar, faktör verimliliği, iktisadi büyüme, sektörel yapılar, eğitim, fırsat eşitliği, küreselleşme gibi unsurların sıklıkla ilişkilendirildiği görülmektedir. Politik iktisat literatüründe ise, seçmenlerin özellikle yoksullara gelir transferlerini oyladığı modeller öne çıkmaktadır. Bir başka açıdan, iki farklı ideolojiye sahip partinin rekabeti, bir sonraki dönemde eşitliğe mi yoksa etkinliğe mi ağırlık verileceğini belirleyecektir. Bu modellerde genellikle ortanca seçmen davranışı belirleyici özelliğe sahip olmaktadır.

Söz konusu modellerde, siyasal-kurumsal yapıya yeteri kadar ağırlık verilmemektedir. Siyasal-kurumsal yapılar, hem üretim ilişkilerinden etkilenmekte, hem de üretim ilişkilerini değiştirecek güce sahip olmaktadır. Üretim ilişkilerindeki değişim ise, ülkedeki ekonominin karakterini; ekonominin karakteri ise bölüşümün yapısını belirlemektedir. Siyasal partiler, görünürde ideolojik ayrımlara sahiptirler. Ancak, kapitalist sistemlerde, siyasal partilerin kararları, özellikle sermaye sınıfının kararlarından etkilenebilmektedir. Sosyoekonomik sınıfların yapısı, iktisadi çıktının nasıl paylaşılacağı hususunda belirleyici rol oynamaktadır.

3.1. Toplumsal Grupların Seçimi

Gini katsayısını temel alan gelir eşitsizliği çalışmalarında toplumsal kesimler, gelirden aldıkları paylara göre nüfus içerisinde belli sayıda ve birbirine eşit dilimlere bölünmektedir. Bu tür bir sınıflama belli bir standart teknik ile yapıldığından, karşılaştırmalı analizlerde kolaylık sağlamaktadır. Bununla birlikte söz konusu analiz, farklı faydalara sahip toplumsal grupların birbirleri ile olan gerilimini ve çıkar çatışmalarını yansıtmamaktadır. Bu çalışmada ulusal çıktıdan pay alan yüzdelik dilimler yerine, farklı kısıtları ve faydaları olan toplumsal gruplar incelenecektir. Dolayısıyla bu çalışmanın karakterini, sınıfsal analiz oluşturmaktadır.

Türkiye için yapılan çalışmalarda, öncelikli olarak iki farklı toplumsal sınıf belirlenmektedir. Bunlardan birincisi üretici sınıf, diğeri ise üretici sınıfın ürettiği artığa el koyan hakim sınıftır. Tarihsel maddecilik üzerine temellenen bu ayrımda genellikle üreticiye geçimini sağlayacak kadar gelir pay olarak bırakılmaktadır. Ürettiği "fazladan" ürün ise, üretim sürecine doğrudan dahil olmayan grupların eline geçmektedir. Bu doğrultuda, Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanından önce en belirgin gerilim, Keyder'in tanımlamasına göre bürokrasi ile bağımsız köylülük arasında gerçekleşmiştir (Keyder, 2007: 29). Mülkiyet haklarından belirli bir seviyeye kadar yoksun olan bağımsız köylünün ürettiği artık ürüne, miras bırakma hakkından yoksun olan bürokrasi tarafından el konulmuştur. Mülkiyet haklarının her iki sınıf için de kısıtlılık taşıması, sistemin istikrarlı bir şekilde sürdüğü zaman içerisinde, oligarşinin doğmasına engel olmuştur.[14]

Keyder (2007)'e göre artığa el koymada bürokrasi tek başına değildir. Köylü üretimine eklemlenmiş ticaret sermayesi, artığı bürokrasi ile paylaşmıştır. Ticaret sermayesi ile bürokrasi arasındaki bu gerilim, Avrupa devletleri ile yapılan ticaret anlaşmaları neticesinde şiddetlenmiştir. Bu anlaşmalar neticesinde Avrupa ülkelerinin elçileri, kendi milletlerinden olan tüccarların işlerini ve hukukunu yönetmeye başlama hakkına sahip olmuştur. Bu sayede söz konusu tüccarlar, Osmanlı tebaasının elde edemeyeceği imtiyazları elde etmişlerdir. Bir taraftan yabancı sermaye güçlenirken,

[14] On altıncı yüzyıldan sonra, sistemdeki aksaklıklar sonucunda, taşrada vergi toplama yetkisinin ayanlara verilmesi ile birlikte bir toprak oligarşinin ortaya çıkması için zemin oluşmuş olsa da, on dokuzuncu yüzyılda merkezi sistemin karşılaştığı tehlikeler göz önüne alınarak ayanlık sistemine son verilmiştir.

köylü ile yabancı sermaye arasında aracılık faaliyetleri yapan yeni bir komprador grubun yükselmesi söz konusu olmuştur. Osmanlı'nın kapitalistleşmesi sonucunda bürokrasinin artıktan aldığı pay azalmaya başlamıştır. Bürokrasi, el koyduğu artığı hem tüccarlarla hem de kredi burjuvazisi ile paylaşmak zorunda kalmıştır.

Yabancı sermaye zamanla Osmanlı topraklarında mülk edinme hakkı elde etmiş; ancak küçük ve bağımsız köylülüğün devam etmesi, yabancı sermayenin plantasyonlar kurmasını engellemiş; mülkiyet haklarındaki bu değişiklik, feodal dönüşümün yaşanmasına yetmemiştir. On dokuzuncu yüzyılda on veya daha fazla işçi çalıştıran sanayi kuruluşlarının sayısı yüz kadardır. Bunların tamamı gayrimüslim sermayesi olduğu gibi, çalıştırılan işçiler de gayrimüslimdir. Dolayısıyla Müslüman tebaa içerisinden bir işçi sınıfı ve kapitalist bir sınıf çatışması ortaya çıkmamıştır. Üretim sermayesinin küçük boyutlu olması neticesinde kompradorlara karşı bir muhalefet oluşmamış; burjuvazi siyasete eklemlenmemiştir. İttihat ve Terakki, devletin yönetiminde hakim bir noktaya erişirken, Müslüman bir burjuvaziyi desteklemeye karar vermiştir. Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı sırasında piyasa mekanizması dışlanmıştır. Bunun yerine milli bir üretim sermayesinin geliştirilmesi istenmiş; bu vesileyle ticarete yönelik milli şirketler kurulmuştur. Bürokrasinin ekonomi üzerindeki bu kontrolü, Keyder (2007)'e göre 1980'li yıllardaki dönüşüme kadar devam etmiştir.

Boratav (2012: 17)'a göre bürokrasiyi bütün halinde yönetici bir sınıf olarak görmek, güçlü ve otoriter devletlerin mevcut olduğu toplumlarda sıklıkla başvurulan bir yöntemdir. Ancak böyle bir yaklaşım, analizi doğru sonuçlara götürmeyecektir. Zira bürokrasi kavramı iyi tanımlanmış değildir. Çoğu zaman kamu yönetimi ile yöneten sınıf karıştırılmaktadır. Dolayısıyla, ekonomide hakim rollere sahip aktörler arasında bürokrasi yerine siyasal iktidarın varlığı üzerinde durmak daha doğru olacaktır. Siyasal iktidar Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca bazen burjuvazi üzerinde hakim olabilen; bazen de birlik olabilmiş bir burjuvazi tarafından fethedilebilen bir aktördür.

Gelir dağılımı esas alındığında, birbirini izleyen iki süreç söz konusu olmaktadır (Boratav, 2012: 28). Bunlardan birincisi, dolaysız üreticilerin; yani işçilerin, köylülerin, küçük üreticilerin ürettikleri artığa, sırasıyla burjuvazinin, toprak ağalarının, tüccar ve tefecilerin; yani egemen sınıfın el koyduğu temel bölüşümdür.

İkinci süreç ise, artığın, egemen sınıfların alt grupları arasından yeniden paylaşımı ile ortaya çıkmaktadır. Bu alt gruplar, sınai/tarımsal sermaye, mali sermaye (finans kapital), ticari sermaye ve rantiyeleri içermektedir. Bu ikincil veya tali bölüşümün mekanizmaları ise, piyasa süreçlerindeki işleyiş, devletin aracı olması, göreli fiyatlarda ve/veya mali ve parasal sistemde meydana gelen değişimlerdir. Marxist çözümleme temel alındığında, gelir dağılımı genel olarak, bölüşümün otonomluğu ile açıklanmaktadır (Boratav, 2012: 42). Bölüşümün otonomluğu ilkesine göre, gelir dağılımı sınıfların birbirlerine ve devlete karşı göreli güçleri tarafından belirlenmektedir.

Sınıfsal analiz baz alındığında, toplumsal grupların veya toplumsal katmanların seçilmesinde iki etmen ön plana çıkmaktadır (Clarke, 1978: 34-35). Bunlardan birincisi, katmanların temel gelirlerinin kendilerine has bir üretim faktörü tarafından sağlanıyor olmasıdır. Örneğin temel olarak işçi sınıfı gelirini emeği ile, sınai sermaye katmanı ise fiziksel sermaye ile kazanmaktadır. İkincisi, katmanların politik düzlemde temsil ediliyor oluşudur. İşçi sınıfının partiler ve/veya sendikalar nezdinde, sermaye katmanlarının ise işveren örgütleri ve lobi faaliyetleri aracılığı ile siyasal süreçlere dahil olması bunun örnekleridir.

Türkiye ekonomisi hem kent hem de kırda çeşitli sınıflara ve tabakalara bölünmüştür. Bu bölünmüşlük farklı biçimlerde betimlenebilmektedir. Birinci seçenek, emek gruplarının kendi içerisinde niteliğe, sermaye gruplarının ise ölçeğe göre sınıflandırılmasıdır. İkinci seçenek ise toplumsal sınıf ve tabakaların, üretimdeki paylarına ve politik güçlerine göre toplulaştırılmasıdır. Modelde ikinci yol tercih edilecektir. Emek, L, ekonomideki dolaysız üretici olarak toplulaştırılmaktadır. Sermaye hem emeğe karşı, hem de kendi içerisinde çıkar çatışması içerisinde olduğundan, iki alt grupla analize dahil edilecektir. Bunlardan birincisi, 1960-1980 dönemleri arasında siyasal ve ekonomik açıdan hakim alt sermaye grubu olan sınai/tarımsal sermaye, I ve 1980'den sonra yükselişe geçen mali sermaye veya "finans-kapital"dir: F. Böylece toplumsal kesimler $S=\{I,F,L\}$ biçimini almaktadır.

3.2. Modelin Çözümü

Analiz tek bir dönemi kapsamaktadır. Bireyler sonraki nesillere miras bırakamamaktadır. Bireylerin faydasını ençoklaştıran tek faktör tüketimdir.

Dolayısıyla bireylerin amacı harcanabilir gelirlerini ençoklaştırmaktır. Ekonomide tam rekabet piyasasının var olduğu varsayılmaktadır. Tam rekabet şartları gereği üretim faktörleri marjinal ürünleri kadar gelir elde etmektedir. Keyder'in "bürokrasi"si veya Boratav'ın siyasal iktidarı bir sınıf olarak analize dahil edilmemiştir; zira devletin bu unsurları üretim fonksiyonunda yer almazlar. Bununla birlikte devlet ya da siyasal iktidarın, oyunun kuralları doğrultusunda kurumsal süreçler olarak modellenmesi tercih edilecektir. Üç gruptan biri veya birkaçının birden iktidar olması durumunda devletin bölüşüm mekanizmaları üzerinde egemenlik kurması söz konusu olacaktır.

Grupların nüfus içerisindeki payları (3.1)'deki gibidir:

$$s_i = \begin{cases} \kappa & \text{eğer } i = \text{I} \text{ ise} \\ \xi & \text{eğer } i = F \text{ ise} \\ 1-\kappa-\xi & \text{eğer } i = L \text{ ise} \end{cases} \tag{3.1}$$

Burada κ ve ξ sırasıyla sınai sermaye ile finansal sermaye sahibi hissedarların nüfus içerisindeki paylarını temsil etmektedir. Grupların faktör donatımı (3.2)'de gösterilmektedir:

$$k_i = \begin{cases} 0 & \text{eğer } i \in \{F, L\} \text{ ise} \\ \text{p} & \text{eğer } i \in \{I\} \text{ ise} \end{cases},$$

$$f_i = \begin{cases} 0 & \text{eğer } i \in \{I, L\} \text{ ise} \\ \text{q} & \text{eğer } i \in \{F\} \text{ ise} \end{cases}, \tag{3.2}$$

$$l_i = \begin{cases} 0 & \text{eğer } i \in \{I, F\} \text{ ise} \\ 1 & \text{eğer } i \in \{L\} \text{ ise} \end{cases}$$

p ve q, sırasıyla sınai sermaye ve finansal sermaye sahiplerinin sahip oldukları kişi başına sermaye miktarını temsil etmektedir. Sınai sermaye grubuna mensup her üyenin p birim, finansal sermayeye sahip her üyenin q birim sermayesi

bulunmaktadır.[15] İşçiler ise, birer birim emek miktarına sahiptir. Üretim fonksiyonu (3.3)'te verildiği gibidir:

$$Y = Y(A, K_I, K_F, L) \tag{3.3}$$

Burada, A, teknoloji seviyesini temsil eden verimlilik parametresidir. K_I, K_F ve L ise sırasıyla ekonomideki toplam sınai/tarımsal sermaye miktarı, finansal sermaye miktarı ve toplam emek miktarıdır. Değişkenler $\partial Y / \partial K_I > 0$, $\partial^2 Y / \partial K_I{}^2 < 0$, $\partial Y / \partial K_F > 0$, $\partial^2 Y / \partial K_F{}^2 < 0$, $\partial Y / \partial L > 0$ ve $\partial^2 Y / \partial L^2 < 0$ özelliklerini sağlamaktadır.

Faktörlerin gelirleri ise sırasıyla $\partial Y / \partial K_I = \pi$, $\partial Y / \partial K_F = \psi$ ve $\partial Y / \partial L = \omega$'dir. i grubunda yer alan bir bireyin faktör geliri (3.4)'teki gibi olmaktadır:

$$y_i = \pi k_i + \psi f_i + \omega l_i, \qquad i \in S \tag{3.4}$$

Ekonomide toplam gelir, (3.5)'te olduğu gibi grupların gelirlerinin toplamına eşittir:

$$y = \sum_{i \in S} s_i y_i = \pi p \kappa + \psi q \xi + \omega(1 - \kappa - \xi) \tag{3.5}$$

Her grup, kendi gelirini maksimize etmeyi amaçlamakta, ancak bu durum diğer iki grubun gelirlerinin azalması pahasına gerçekleşmektedir. Çıktının toplumun üyeleri arasında nasıl yeniden dağılacağı meselesi, siyasal süreçlerle netlik kazanmaktadır. Toplumlarda seçimle başa gelen hükümetler, aslında gruplar arasındaki koalisyonu veya tek bir grubun egemenliğini yansıtmaktadır.[16] Seçimlerin olası sonuçları, aynı zamanda alt kümelerinin eleman sayıları bir ile üç arasında değişen olası koalisyon alternatiflerinin kümesi olarak ifade edilebilmektedir. Jung

[15] Ekonomide her bir sermaye grubu üyesi birbirinden farklı sermaye miktarlarına sahiptir; ancak modelde kolaylık sağlaması açısından ve sonuçlar üzerinde önemli bir etkisi bulunmadığından sermaye grubu üyesi başına düşen sermaye miktarının eşit olduğu varsayılmıştır.

[16] Bu çalışmada iki farklı siyasal süreç olduğu varsayılmaktadır. Bunlardan birincisi, siyasal partilerin iktidar olma veya iktidarda kalma çabasını içermektedir. Birinci süreç, görünürdeki siyasal süreci temsile etmektedir. İkincisi ise sınıflar arasındaki iktidar ilişkilerini içeren perde arkasındaki siyasal süreçtir. Bu çalışmada analiz edilen siyasal süreç de perde arkasındaki siyasal süreci, yani sınıflar arası iktidar ilişkilerini ele almaktadır. Çalışma boyunca iktidar kavramı, sınıf iktidarını; koalisyon kavramı ise sınıflar arası koalisyonu ifade edecektir. Görünür iktidar ile perde arkasındaki iktidar arasındaki ilişki ise şu şekilde tarif edilebilir: Sınıf veya sınıflar iktidara geldiklerinde, görünür durumdaki siyasal parti iktidarı üzerinde egemen olmaktadırlar. Bu egemenlik iktidardaki sınıf veya sınıflara, devletin bölüşüm mekanizmaları üzerinde hakimiyet kurma gücünü vermektedir.

(2011)'un, koalisyon tarafından ekonomideki gelirin tamamına el konulabilmesi ve gruplar arasında yeniden dağıtılabilmesi prensibi bu çalışmada da geçerlidir. Ülke içinde gruplar arasında bağlayıcı bir taahhüt mekanizması bulunmamaktadır. Dolayısıyla, hiçbir grup gelirin nasıl dağıtılacağına dair bir taahhütte bulunamadığı gibi, hiçbir koalisyon üyesi, koalisyonun diğer üyelerini gelirin yeniden dağılımından dışlamayacağı sözünü verememektedir. i grubunun politik gücü, P_i, onun faktör gelirlerinin yeniden dağıtımında ne kadar söz sahibi olduğunu göstermektedir. Q grubu veya koalisyonu, bu grubun dışında kalanların (S\Q) gelirine el koyabilmektedir ($P_Q > P_{S\setminus Q}$ iken.). Q grubunun veya koalisyonunun toplam politik gücü $P_Q = \sum_{j \in Q} P_j$ 'dir.

Grupların güçleri birbirine eşit değildir; $i \neq j$ için $P_i \neq P_j \forall i, j \in S$. Gruplardan biri, *G*, diğerlerinden daha fazla politik güce sahiptir. Söz konusu *G* grubu, s_G kadar büyüklüğe ve P_G kadar politik güce sahiptir. $2P_G > P_S$ koşulu sağlanıyorsa, yani *G*'nin politik gücü diğerlerinin toplam politik gücünden fazlaysa, tüm politik kararları kendi başına alabilecektir. Diğer yandan $2P_G \leq P_S$ durumu geçerliyse, yani hiçbir grubun gücü diğerlerine baskın gelmeye yetmiyorsa, o zaman gruplar arasında bir koalisyon kurulması kaçınılmaz olacaktır. Koalisyon kurulurken, koalisyonu oluşturan gruplar, aralarında yeniden dağılımın bir programını oluşturacaklardır. Bu noktada grupların harcanabilir gelirleri, $\tilde{y}_i$, öne çıkmaktadır. $\tilde{p}_i$, i grubunun göreli efektif gücü olmak üzere şu şekilde ifade edilmektedir:

$$\tilde{y}_i = \tilde{p}_i y \tag{3.6}$$

ve

$$\tilde{p}_i = \begin{cases} \dfrac{P_i}{\sum_{j \in RC} P_j} & \text{eğer i} \in \text{RC ise} \\ 0 & \text{diğer durumlarda} \end{cases} \tag{3.7}$$

Burada RC, hüküm süren koalisyonu temsil etmektedir. i grubundaki bireyin dolaylı fayda fonksiyonu (3.4), (3.5), (3.6) ve (3.7) kısıtları altında (3.8)'deki gibi ifade edilmektedir:

$$u_i = u\left(\frac{\tilde{y}_i(\tilde{p}_i)}{s_i}\right) \tag{3.8}$$

Grupların nüfusu, faktör gelirleri ve dolayısıyla ekonomideki toplam gelir sabit olacağı için, herhangi bir i grubunun optimizasyon sorunu, politik güç $\tilde{p}_i$'nin en çoklaştırılması şeklinde vuku bulmaktadır.

3.3. Olayların Akışı

Bireyler, kendi tercihleri dışında olarak, belirli donatılarla dünyaya gelmektedirler. Bu donatılar, onların hangi gruba mensup olacağını belirlemektedir. Aynı zamanda piyasa şartları, bireylerin ne kadar gelir elde edeceklerini de tayin etmektedir. Bireylerin çıkarlarını, mensup oldukları gruplar temsil etmektedir. Oyundaki her üç grup, tüketiminiençoklaştırmak adına devletin bölüşüm mekanizmaları üzerinde hakimiyet kurmak istemektedir.

Gruplar, %50'den fazla göreli politik güce sahip oldukları taktirde bu amaçlarını tek başlarına gerçekleştirebilmektedirler. Eğer değillerse, tek başlarına iktidara gelemeyeceklerinden, koalisyon arayışı içerisinde olacaklardır. Doğa, gruplardan bir tanesine koalisyon kurma görevi vermektedir. Bu gruba "gündem belirleyici" denilmektedir. Gündem belirleyici, kendisi için uygun koalisyon seçeneklerini gözden geçirmektedir. Bu seçenekleri, koalisyon kurmak istediği grup veya gruplara teklif edecektir. Kendilerine teklif götürülen gruplar, teklifi yerinde buldukları taktirde bu teklif için olumlu oy kullanırlar. Eğer, koalisyon dışında kalan grup olursa, bu teklif için ret oyu kullanacaktır.

Koalisyon kurulduğu taktirde, eğer koalisyon dışında bir grup kalmışsa, o grubun gelirine tamamen el konulmakta; koalisyondaki iki grup, bu geliri kendi aralarında göreli politik güçleri ile orantılı olarak bölüşmektedir. Yeniden bölüşüm süreci tamamlandıktan sonra, yeniden seçim olmaktadır. Doğa, yeniden gruplardan bir tanesini gündem belirleyici tayin etmektedir. Gündem belirleyici yine kendi çıkarlarına uygun bir koalisyon teklifini diğer gruplara iletecektir. İktidarlar kuruldukça ve yeniden bölüşüm süreçleri tamamlandıkça, bu süreç yeniden tekrarlanacaktır.

Fakat bu süreç belirli kısıtlara tabidir. Tüm grupların göreli politik güçlerinin %50'nin altında olduğu bir durumda, kendisine koalisyon ortaklığı teklif edilen bir grup teklif hakkındaki kararını verirken, bu koalisyonun sağlamlığını dikkate alacaktır. Eğer, yeniden bölüşüm süreci tamamlandıktan sonra, bir dahaki gündem belirleme döneminde, koalisyon ortağı olamayacağı ihtimalini görürse, gündem belirleyicinin koalisyon teklifini reddedecektir. Eğer, gündem belirleyicinin teklifini diğer grup da reddederse, doğa, başka bir grubu gündem belirleyici olarak tayin edecektir. Eğer yeni gündem belirleyicinin teklifleri de reddedilirse, gündem belirleyici rolü diğer gruba geçecek, süreç bu şekilde devam ettikten sonra nihayetinde teklifler üç grubu birden içeren bir koalisyona doğru yakınsama gösterecektir. Üç grup birden koalisyon kurduğu taktirde, gruplar, dışarıda gelirine el konulacak bir grup kalmadığı için, kendi gelirlerini tüketeceklerdir. Tüketim süreci tamamlandıktan sonra oyun sona erecektir.

Olayların akışı için aşağıdaki senaryolar verilmiştir:

Senaryo 1: Göreli politik güçler A grubu için %20, B grubu için %25, C grubu için %55 olsun. Böyle bir dağılım içerisinde C grubu, tek başına iktidar olabilecek göreli politik güce sahip olduğundan, kendisine gelen koalisyon tekliflerini reddedecektir. A ve B, gündem belirleyici oldukları taktirde birbirleri arasında koalisyon kuracak göreli politik güç toplamına erişemeyeceklerdir. Dolayısıyla C, gündem belirleyici olduğunda tek başına iktidar olur ve diğer grupların gelirlerine el koyar. Süreç sonunda A=0, B=0 ve C=100 sonucuna ulaşılır ve oyun biter.

Senaryo 2: Göreli politik güçler, A grubu için %40, B grubu için %35, C grubu için %25 olsun. Doğa, gündem belirleyici olarak A grubunu tayin etsin. A grubu, tek başına iktidar olamayacağı için, diğer gruplara koalisyon teklifi ile gidecektir. İlk olarak gideceği grup C grubu olacaktır. Zira, yeniden bölüşüm sürecinde B'nin gelirine el koymak ve kendi göreli politik gücü oranında bu gelirden pay almak en kazançlı olacaktır. C'nin teklifi kabul ettiği varsayılsın. Koalisyon içindeki göreli politik güç bakımından ağırlıklar A için %61.5, C için %38.5 olacaktır. Öyleyse A, yeniden bölüşüm sürecinde B'nin %61.5x35=21.5, C ise %38.5x35=19.5 kadar gelirine el koyacaktır. Yeniden bölüşüm süreci tamamlandığında grupların göreli politik güçleri şu şekilde dağılacaktır: A=61.5, B=0, C=38.5. Doğa, bu sefer B'yi gündem belirleyici olarak tayin ettiğinde, B'nin teklifini ne A ne de C kabul edecektir. Gündem belirleyicilik sırası C olduğunda, A'nın, C'nin teklifini kabul etmesi gerekmeyecektir.

Zira A, artık %50'den fazla göreli politik güce sahiptir. Gündem belirleyici tekrar kendisi olduğunda tek başına iktidar olacak ve C'nin de gelirine sahip olacaktır. Yeniden bölüşüm süreci sonunda A=100, B=0 ve C=0 sonucuna ulaşılır ve oyun sona erer. Bu durumda C, ilk durumda, oyunun bu şekilde biteceğini kestirebildiği için A'nın teklifini kabul etmeyecektir. A, B'ye teklif götürdüğünde, aynı sebepten ötürü bu teklifi geri çevirecektir. Nihayetinde gündem belirleyicilik B'ye geçecek, teklifleri aynı nedenden dolayı geri çevrildiğinde C yeni gündem belirleyici olacaktır. C, göreli politik gücü en düşük grup olarak hiçbir grupla ikili koalisyon kurmak istemeyecektir. Çünkü yeniden bölüşüm tamamlandıktan sonra tek başına iktidara gelen grup tarafından sömürülme riskine girmeyecektir. Gündem belirleyici değişimleri sonsuza doğru gittikçe ve teklifler reddedildikçe, oyun üç grubun birden koalisyonu kararına yakınsayacaktır.

Yeniden dağılım oyununda, olayların sıralaması biçimsel şekli aşağıdaki gibidir:

A. Bireyler doğar; donatılar ve faktör gelirleri belirlenir.

B. Koalisyonun kurulması ve yeniden dağılım oyununun gerçekleşmesi:

B.1 Oyunun ilk aşamasında her grup tarafından rassal olarak bir gündem belirleyici tayin edilir ve bu gündem belirleyici bir alt koalisyon teklif eder.

B.2 Bu alt koalisyon üyeleri sırayla teklif için oy verirler. Alt koalisyonun üyesi olmayanlar otomatik olarak red oyu vereceklerdir.

B.2.1 Eğer teklif, kazanan koalisyon tarafından desteklenmezse, oyun B.3 numaralı adıma ilerler.

B.2.2 Eğer öneri, kazanan koalisyon tarafından desteklenirse şu olasılıklar ortaya çıkacaktır:

a-) Eğer kazanan koalisyon, oy veren tüm grupları kapsıyorsa, o zaman hepsi bir hüküm süren koalisyon oluşturacak ve oyun C adımına ilerleyecektir.

b-) Eğer kazanan koalisyon bir alt kümeyse, bu durumda tüm gruplar söz konusu teklifin bir parçası olmayacak; yani gruplardan biri dışlanmış olacaktır. Dışlanan grubun faktör gelirleri kazanan alt kümenin üyelerine yeniden dağılacaktır. Oyunda yeni bir aşama ortaya çıkacak; oyun B.3 adımına ilerleyecektir.

B.3 Tüm gruplar, oyunun önceki aşamasında gündem belirleyici olmamış birini yeni gündem belirleyici olarak rassal bir biçimde belirlerler. Gündem belirleyici bir alt koalisyon kurar ve oyun B.2 aşamasına ilerler. Eğer kalan tüm gruplar oyunun mevcut aşamasında gündem belirleyici olmuşlarsa; bu durumda hepsi hüküm süren bir koalisyon oluştururlar ve oyun C aşamasına ilerler.

C. Harcanabilir gelir tüketilir ve nihayetinde yaşam sona erer.

3.4. Politik Denge

s_{RC}, koalisyonu oluşturan grup veya grupların nispi nüfus oranlarını ifade etmek üzere, dengedeki politik rejim şu şekilde oluşmaktadır:

1. $s_{RC} = 1$ ise demokrasi,

2. $0.5 \leq s_{RC} < 1$ ise çoğunluğun diktatörlüğü,

3. $s_{RC} < 0.5$ ise oligarşi hakimdir.

İki grubun koalisyon kurması durumunda, (3.8)'deki amaç fonksiyonundan dolayı, güçlü olan ortak, zamanla güçsüz olan ortağın gelirine de el koyacaktır. Bu nedenle, güçsüz ortak koalisyonda kalma konusunda çekimser davranacak ve hatta koalisyonu bozmak suretiyle seçimlerin tekrarlanmasına neden olacaktır. Dolayısıyla sistemin istikrarlı olabilmesi için ülkenin ya tek bir grup tarafından ya da tüm grupların oluşturacağı bir koalisyon tarafından yönetilmesi gerekmektedir. Özetle, politik sistemin istikrarlı bir demokrasi olabilmesi için, hüküm süren koalisyon toplumun tüm gruplarını kapsamalı; tüm gruplar politika süreçlerine katılabilmelidir. Bu olmadığı taktirde, nüfus içindeki oranı küçük bir kesimin yönettiği oligarşi veya nüfusun çoğunluğunu elinde bulunduran grubun iktidar olduğu çoğunluğun diktatörlüğü hüküm sürecektir. Son iki sistemde, toplumdaki bazı grupların politik süreçlere ve kararlara katılma imkanları yoktur. Bu çerçevede aşağıdaki önerme ileri sürülebilir:

Önerme 3.1: Dengedeki politik rejim aşağıdaki biçimlerde gerçekleşmektedir:

1. Toplumun diğer grupları, en güçlü gruba baskın geliyorsa demokrasi ortaya çıkacaktır, $2P_G \leq P_S \Leftrightarrow s_{RC} = 1$

2. Eğer toplumun çoğunluğunu oluşturan tek bir grup, toplum üzerinde kesinlikle baskın ise, bu durumda çoğunluğun diktatörlüğü söz konusu olacaktır, $2P_G > P_S \wedge s_G \geq 0.5 \Leftrightarrow 0.5 \leq s_{RC} < 1$

3. Eğer toplumda azınlığı oluşturan tek bir grup, toplum üzerinde kesinlikle baskın ise hakim rejim oligarşi olacaktır, $2P_G > P_S \wedge s_G < 0.5 \Leftrightarrow s_{RC} < 0.5$

Buna göre, grupların tamamının koalisyon içerisinde yer aldığı sistemin, yani istikrarlı demokrasinin bir denge durumu oluşturması için koşul, göreli politik gücü en fazla olan grubun politik gücünün yüzde elliden düşük olması gerektiğidir. Yukarıda bahsedildiği üzere, iki grubun koalisyonundan oluşan bir hükümet, güçlü olanın güçsüz olana baskın gelmesinden ve zamanla güçsüz olanın gelirine el koyması söz konusu olacağından bir denge durumu sağlamamaktadır. Dengenin ve istikrarın sağlanması için üç grubun birden koalisyon ortağı olması, tüm grupların göreli politik güçlerinin %50'nin altında olması durumunda zaruridir. İkinci ve üçüncü maddelerde tek bir grubun göreli politik gücü yüzde ellinin üzerindedir. Eğer bu grubun nüfus oranı yüzde elliden yukarıdaysa çoğunluğun diktatörlüğü, yüzde elliden aşağıdaysa oligarşi dengedeki sistem olacaktır.[17]

3.5. Politik İktisat Dengesi

Faktör gelirlerinin, sınai/tarımsal sermaye ile finansal sermayenin dağılımına göre içselleştirilebilmesi için, aşağıdaki üretim fonksiyonu kullanılmıştır[18]:

$$Y = \left(A_I K_I + A_F K_F \right)^{\alpha} L^{1-\alpha} \tag{3.9}$$

Burada A_I ve A_F, sırayla sınai/tarımsal sermaye ile finansal sermayenin üretim içerisindeki ağırlıklarını ifade etmektedir. i grubunun göreli politik gücü şu şekilde ifade edilmektedir:

$$\lambda_i = P_i / P_S \tag{3.10}$$

[17] İspat için bknz: (Jung, 2011: 12-15)

[18] Bu fonksiyonda modeldeki üç grup içerilmiştir. Bunun dışında kalan tarım kesimi, ticaret sermayesi gibi katmanların, analizde kolaylık sağlaması açısından, çıktı üzerinde bir katkısı olmadığı varsayılmıştır.

Bireylerin marjinal ürünleri kadar gelir elde ettikleri tam rekabetçi piyasa içerisinde gelirleri şu şekilde dağılmaktadır:

$$\frac{\partial Y}{\partial K_I} = \alpha(A_I K_I + A_F K_F)^{\alpha-1} A_I L^{1-\alpha} = \pi$$

$$\frac{\partial Y}{\partial K_F} = \alpha(A_I K_I + A_F K_F)^{\alpha-1} A_F L^{1-\alpha} = \psi \qquad (3.11)$$

$$\frac{\partial Y}{\partial L} = (1-\alpha)(A_I K_I + A_F K_F)^{\alpha} L^{-\alpha} = \omega$$

(3.11), (3.4)'e göre uyarlandığında (3.12)'deki denkliklere ulaşılmaktadır:

$$Y_I = \alpha(A_I K_I + A_F K_F)^{\alpha-1} L^{1-\alpha} A_I p\kappa$$

$$Y_F = \alpha(A_I K_I + A_F K_F)^{\alpha-1} L^{1-\alpha} A_F q\xi \qquad (3.12)$$

$$Y_L = (1-\alpha)(A_I K_I + A_F K_F)^{\alpha} L^{-\alpha}(1-\kappa-\xi)$$

Grupların politik güçleri (3.6) ve (3.7)'den hareketle şu şekilde ifade edilir: [19]

$$P_I = \kappa + \frac{\pi p\kappa}{Y} m \text{ ve } 0<m<1$$

$$P_F = \xi + \frac{\psi q\xi}{Y} n \text{ ve } 0<n<1 \qquad (3.13)$$

$$P_L = (1-\kappa-\xi)r \text{ ve } 0<r<1$$

(3.13)'te P_I, P_F ve P_L sırasıyla sınai sermayenin, finansal sermayenin ve işçilerin politik güçleridir. Y, ekonomideki toplam gelirdir. $\pi p\kappa/Y$ ve $\psi q\xi/Y$ sırasıyla sınai sermaye ve finansal sermaye gruplarının göreli gelirleridir. m ve n, sırasıyla sınai sermayenin ve finansal sermayenin gerek seçim zamanlarında partilere yaptıkları bağışlar, gerekse ekonomik imtiyazlar sağlamak için yürüttükleri lobi

[19] Jung (2011: 8), her bir grubun politik gücünü $P_Q = \sum_{i \in Q} s_i y_i$ olarak tanımlamıştır. Ancak emek ve sermayenin sahip olduğu politik güçler aynı şekilde formüle edilemezler. Emek hem nüfus, hem de üretime yaptığı katkı bakımından sermaye sınıfına baskın gelmektedir. Bununla birlikte gerçek hayatta politik güç bakımından sermaye sınıfının gerisinde kalmaktadır.

faaliyetleri için gerçekleştirdikleri harcamaları temsil etmektedir. Böylece sınai/tarımsal sermaye ile finansal sermaye gruplarının politik güçleri, toplumdaki nüfus oranlarının, nisbi gelirlerinin ve satın alabildikleri politik gücün bir fonksiyonu olmaktadır. Emeğin ise politik güç yaratacak bir nisbi geliri bulunmamaktadır. Bunun nedenleri şu şekilde açıklanabilir: İlk olarak emek, üretim araçlarına sahip değildir. Emeğin, hayatta kalabilmesi için emeğinden başka satabileceği bir şeyi yoktur. İkincisi, modelde emeğin kendi marjinal ürününün parasal değerinin, geçimlik ücret seviyesine eşit olduğu varsayılmaktadır. Dolayısıyla politik güç için ayırabileceği miktar ihmal edilebilir bir miktara karşılık gelmektedir. $_r$ katsayısı, emeğin politik güç elde etmek için ne kadar birleşmiş olduğunu göstermektedir.

Bir toplumdaki emek, farklı gruplardan oluşmaktadır: taşeron işçiler, atipik işlerde çalışanlar, aile işçileri, belli bir güvenceye sahip mavi yakalılar, ustalar, beyaz yakalılar gibi kategoriler, işgücünün kendi içerisinde hem emek piyasasından kaynaklanan kaygılar ve fırsatlar, hem tüketim alışkanlıkları, hem de sahip oldukları ideoloji gibi unsurlarla birbirinden farklılaşmasına neden olur.[20] Ayrıca işgücünün istihdam edildiği firma sayısının yüksek oluşu, onun mekânsal olarak da bölünmesine neden olmakta, böylece sahip olmak istedikleri haklar, çalışmakta oldukları firmaya yaptıkları taleplerle ve firmanın bu taleplere verdiği yanıtlarla sınırlı kalabilmektedir.

(3.11), (3.13)'te yerine konduğunda,

$$P_I = \kappa + \alpha(A_I K_I + A_F K_F)^{\alpha-1} A_I L^{1-\alpha} \frac{\kappa mp}{(A_I K_I + A_F K_F)^{\alpha} L^{1-\alpha}}$$

$$P_F = \xi + \alpha(A_I K_I + A_F K_F)^{\alpha-1} A_F L^{1-\alpha} \frac{\xi nq}{(A_I K_I + A_F K_F)^{\alpha} L^{1-\alpha}} \quad . \qquad (3.14)$$

$$P_L = (1-\kappa-\xi)r$$

[20] İşgücünün bölünmüşlüğü hem sosyoloji hem iktisat alanlarında tartışma yaratan bir konudur. Weberci gelenek, bu bölünmüşlüğü grupların ideolojilerinin farklılığı çerçevesinde incelerken, Marxist gelenek bu tür bir gerekçelendirmenin, sömürü ilişkilerini gölgelediğini savunmaktadır. Marxistlerin kendi içlerinde de bu tartışma, özellikle orta sınıfın tanımlanması konusunda süregelmiştir [Paoluntzas (1978), Wright (1980)]. Bu çalışmada bölünmüşlük, her iki görüşten de yararlanmaktadır.

denklikleri elde edilmekte ve buradan da $P_I = \kappa + \alpha A_I \kappa mp/(A_f \xi q + A_I \kappa p)$, $P_F = \xi + \alpha A_F \xi nq/(A_F \xi q + A_I \kappa p)$ ve $P_L = (1-\kappa-\xi)r$ denkliklerine ulaşılmaktadır.[21] (3.10) ve (3.13)'ten hareketle göreli politik güçler I için:

$$\lambda_I = \frac{\kappa(A_f \xi q + A_I \kappa p) + \alpha A_I \kappa mp}{(A_F \xi q + A_I \kappa p)[\xi + \kappa + r(1-\xi-\kappa)] + \alpha A_F \xi nq + \alpha A_I \kappa mp} \tag{3.15}$$

F için:

$$\lambda_F = \frac{\xi(A_F \xi q + A_I \kappa p) + \alpha A_F \xi nq}{(A_F \xi q + A_I \kappa p)[\xi + \kappa + r(1-\xi-\kappa)] + \alpha A_F \xi nq + \alpha A_I \kappa mp} \tag{3.16}$$

ve L için:

$$\lambda_L = \frac{r(1-\xi-\kappa)}{(A_F \xi q + A_I \kappa p)[\xi + \kappa + r(1-\xi-\kappa)] + \alpha A_F \xi nq + \alpha A_I \kappa mp} \tag{3.17}$$

olmaktadır.

3.6. İktisadi Sınıflar için Politik Rejim Denge Noktaları

Önerme 3.1'de, analitik olarak tanımlanmış denge rejimleri, en güçlü grubun hem nüfus büyüklüğüne hem de gücüne bağlıdır. İktisadi sınıflar arasında politik rejim, söz konusu önermede açıklandığı üzere, eğer toplumu tek başına yöneten grubun nüfusu yüzde ellinin üzerindeyse çoğunluğun diktatörlüğü, altındaysa oligarşi olacaktır. Bu nedenden dolayı rejimin belirlenmesinde en güçlü grubun nüfusunun yüzde ellinin altında olması veya olmaması kritik öneme sahiptir. Bununla birlikte, en güçlü grubun göreli politik gücünün yüzde ellinin altında veya üstünde olması, onun

[21] Ekonomideki toplam sınai sermaye ve finansal sermaye miktarları, kişi başına sermaye miktarları ile bu sermayeye sahip olanların toplam nüfus içerisindeki oranının çarpımına eşittir. Dolayısıyla bu denkliklerde $K_I = \kappa p$ ve $K_F = \xi q$ dönüşümleri yapılmıştır.

seçim sonucunda iktidar olup olmaması konusunda belirleyici olacaktır. Tüm bunlar göz önüne alınarak, λ değerleri 0.5'e eşitlenmiş, (3.18)'deki kapalı fonksiyonlar elde edilmiştir:

$$\lambda_I = 0.5 \text{ için } [\xi + (1-\kappa-\xi)r - \kappa](A_I \kappa p + A_F \xi q) = \kappa pm\alpha A_I - \xi qn\alpha A_F$$

$$\lambda_F = 0.5 \text{ için } [\kappa - \xi + (1-\kappa-\xi)r](A_I \kappa p + A_F \xi q) = \xi qn\alpha A_F - \kappa pm\alpha A_I \quad (3.18)$$

$$\lambda_L = 0.5 \text{ için } [\kappa + \xi - (1-\kappa-\xi)r](A_I \kappa p + A_F \xi q) = -\xi qn\alpha A_F - \kappa pm\alpha A_I$$

Bu denklikler altında ve dışsal parametrelere belirli değerler verilmek suretiyle κ'nın ξ cinsinden değerleri (3.19)'daki gibi bulunmuştur:[22]

$$\kappa_{\lambda_I=0.5} = \frac{\sqrt{1600\xi^2 + 736\xi + 16}}{52} - \frac{3\xi + 1}{13}$$

$$\kappa_{\lambda_F=0.5} = \frac{\sqrt{1600\xi^2 - 416\xi + 64}}{28} + \frac{3\xi - 2}{7} \quad (3.19)$$

$$\kappa_{\lambda_L=0.5} = \frac{201}{1300} - \xi$$

Göreli güçlerin 0.5'e eşitlendiği nokta, bir grubun göreli politik gücünün, diğer grupların göreli politik güçlerinin toplamına eşit olduğu yeri ifade etmektedir. Söz konusu eğriler boyunca değerin sabit kalması için,

$$d\lambda_{i \in S} = \frac{\partial \lambda_{i \in S}}{\partial \kappa} d\kappa + \frac{\partial \lambda_{i \in S}}{\partial \xi} d\xi = 0 \quad (3.20)$$

koşulunun gerçekleşmesi gerekmektedir. (3.20) eşitliği, (3.15)-(3.17) için uygulandığında sonuçlar (3.20)'deki gibi olmaktadır:

[22] Rassal olarak verilen değerler şu şekildedir:
$\alpha = 0.33, A_I = 5, A_F = 5, m = 0.3, n = 0.3, p = 5, q = 5, r = 0.3$

$$d\lambda_I = \frac{\frac{d}{d\kappa}[\frac{\kappa A_f \xi q + A_I \kappa^2 p + \alpha A_I \kappa mp}{(A_F \xi q + A_I \kappa p)}]z - \frac{dz}{d\kappa}[\frac{\kappa A_f \xi q + A_I \kappa^2 p + \alpha A_I \kappa mp}{(A_F \xi q + A_I \kappa p)}]}{z^2} dk$$
$$+ \frac{\frac{d}{d\xi}[\frac{\kappa A_f \xi q + A_I \kappa^2 p + \alpha A_I \kappa mp}{(A_F \xi q + A_I \kappa p)}]z - \frac{dz}{d\xi}[\frac{\kappa A_f \xi q + A_I \kappa^2 p + \alpha A_I \kappa mp}{(A_F \xi q + A_I \kappa p)}]}{z^2} d\xi = 0$$

$$d\lambda_F = \frac{\frac{d}{d\kappa}[\frac{A_F \xi^2 q + A_I \kappa \xi p + \alpha A_F \xi nq}{(A_F \xi q + A_I \kappa p)}]z - \frac{dz}{d\kappa}[\frac{A_F \xi^2 q + A_I \kappa \xi p + \alpha A_F \xi nq}{(A_F \xi q + A_I \kappa p)}]}{z^2} dk$$
$$+ \frac{\frac{d}{d\xi}[\frac{A_F \xi^2 q + A_I \xi \kappa p + \alpha A_F \xi nq}{(A_F \xi q + A_I \kappa p)}]z - \frac{dz}{d\xi}[\frac{A_F \xi^2 q + A_I \xi \kappa p + \alpha A_F \xi nq}{(A_F \xi q + A_I \kappa p)}]}{z^2} d\xi = 0 \quad (3.21)$$

$$d\lambda_L = \frac{\frac{d}{d\kappa}[r(1-\xi-\kappa)]z - \frac{dz}{d\kappa}[r(1-\xi-\kappa)]}{z^2} d\kappa + \frac{\frac{d}{d\xi}[r(1-\xi-\kappa)]z - \frac{dz}{d\xi}[r(1-\xi-\kappa)]}{z^2} d\xi = 0$$

Burada $z = (A_F \xi q + A_I \kappa p)[\xi + \kappa + r(1-\xi-\kappa)] + \alpha A_F \xi nq + \alpha A_I \kappa mp / (A_F \xi q + A_I \kappa p)$, başka bir ifadeyle göreli politik güçlerin toplamını ifade etmektedir. Göreli politik güçler veri zaman içinde değişmeyeceğinden $dz = 0$ eşitliği sağlanmaktadır. Dolayısıyla grupların göreli politik güçlerinin fonksiyonlarının toplam türevi şu şekilde gerçekleşir:

$d\lambda_I = 0$ için:

$$(A_F{}^2 \xi^2 q^2 + 2A_I A_F \kappa \xi pq + A_I{}^2 \kappa^2 p^2 + \alpha A_I A_F mp\xi q)d\kappa - (\alpha A_I A_F mpq)d\xi = 0$$

$d\lambda_F = 0$ için (3.22)

$$[(\alpha A_I A_F \xi pq)d\kappa - (2A_F{}^2 \xi^2 q^2 + 2A_F A_I \kappa \xi pq + A_I{}^2 \kappa^2 p^2 + \alpha A_F nqA_I \kappa p - \alpha A_F{}^2 q^2 \xi n)d\xi = 0$$

$d\lambda_L = 0$ için

$$-d\kappa - d\xi = 0$$

Bu denkliklerden hareketle (3.23)'deki denklikler elde edilmektedir:

$d\lambda_I = 0$ için

$$\frac{d\kappa}{d\xi} = \frac{\alpha A_I A_F mpq}{(A_F{}^2\xi^2q^2 + 2A_I A_F \kappa\xi pq + A_I{}^2\kappa^2p^2 + \alpha A_I A_F mp\xi q)} > 0$$

$d\lambda_F = 0$ için

$$\frac{d\kappa}{d\xi} = \frac{2A_F{}^2\xi^2q^2 + 2A_F A_I\kappa\xi pq + A_I{}^2\kappa^2p^2 + \alpha A_F nqA_I\kappa p - \alpha A_F{}^2q^2\xi n}{\alpha A_I A_F \xi pq} > 0 \quad (3.23)$$

$d\lambda_L = 0$ için

$$\frac{d\kappa}{d\xi} = -1$$

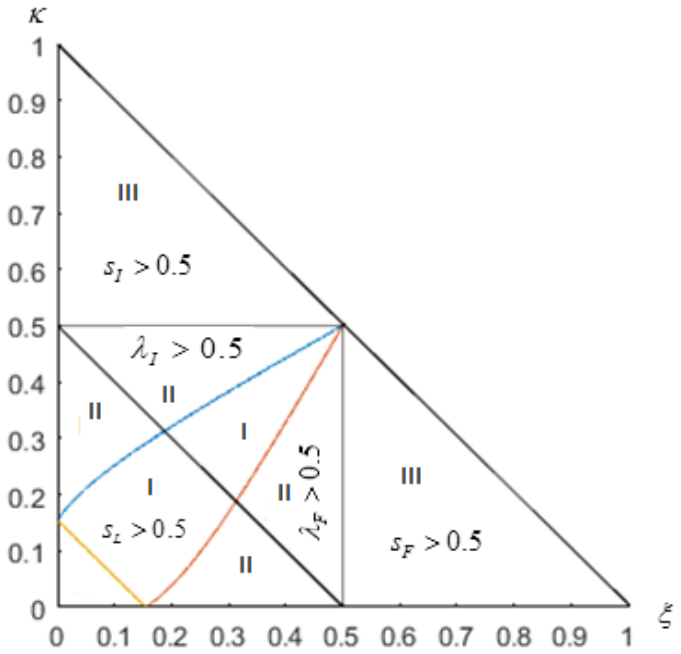
(3.23)'teki denklikler aynı zamanda eğrilerin $\xi - \kappa$ uzayı içerisindeki eğimlerini de göstermektedir. Bu değerlerde meydana gelecek bir sapma, grupların göreli politik güçlerinde de bir sapmaya yol açacaktır.

Politik dengeler Şekil 3.1'de $\xi - \kappa$ eksenleri dahilinde gösterilmektedir. Dikey eksen boyunca sınai sermaye, yatay eksen boyunca ise finansal sermaye sahiplerinin nüfus içerisindeki payları $0<\kappa<1$ ve $0<\xi<1$ koşulları altında yer almaktadır. Eksenleri birleştiren hipotenüslerden büyüğü $\kappa = 1-\xi$, küçüğü ise $\kappa = 0.5-\xi$ denkliklerine sahiptir.

Küçük hipotenüsün sol tarafındaki alanda emeğin nüfus oranı yüzde elliden büyük, sağ tarafında kalan üçgen içerisinde ise tüm grupların nüfus payları yüzde elliden küçüktür. Büyük üçgen içerisinde yer alan karenin içerisinde iki eğri yer almaktadır. Üstteki eğri boyunca sınai, alttaki eğri boyunca ise finansal sermayenin göreli politik gücü yüzde elliye eşittir. Şekildeki I numaralı alanlar, her iki grubunun da gücünün yüzde elliden küçük olduğu, dolayısıyla tek başına iktidar olamadıkları bölgeyi temsil etmektedir. Bu bölgede üç grubun da iktidar ortağı olması zorunludur; dolayısıyla bu bölgede rejim demokrasi olacaktır. II numaralı bölgeler, sermaye gruplarının politik güçlerinin yüzde elliden büyük, nüfuslarının ise yüzde elliden küçük olduğu bölge üzerindedir ki, bu noktalarda hakim olan rejim oligarşidir. III

numaralı bölgelerde ise sermaye gruplarının hem nüfusları hem de politik güçleri yüzde ellinin üzerindedir; bu nedenle bu bölgelerde hakim rejim çoğunluğun diktatörlüğüdür.

Şekil 3.1: İktisadi Sınıflar için Göreli Politik Güçler ve Nüfus Oranları İtibariyle Oluşan Politik Rejim Bölgeleri

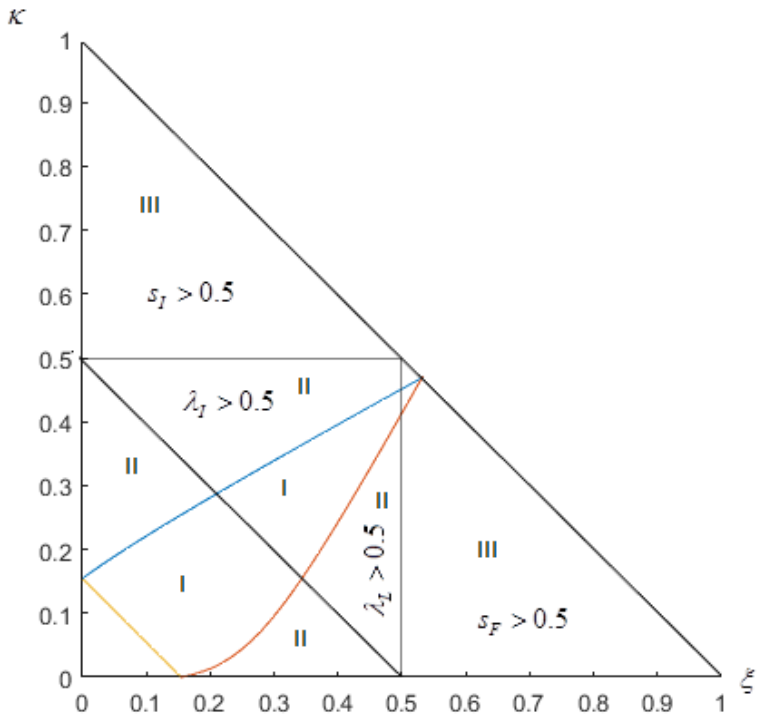
3.7. Tartışma

Sermaye gruplarının göreli politik güçlerinin belirli simülasyon değerleri altında çizdiği eğriler simetrik bir görüntü sergilemektedir. Eğer sermaye gruplarından birinin mevcut değişkenlerinden biri, diğer değişkenler sabit kalmak kaydıyla değişirse, bu durumda denklikler değişecek, politik rejimlerin belirlendiği alanlarda kayma meydana gelecektir. Bu bölümde belli değişkenlerde meydana gelen görece küçük ve büyük değişimler izlenmiştir.

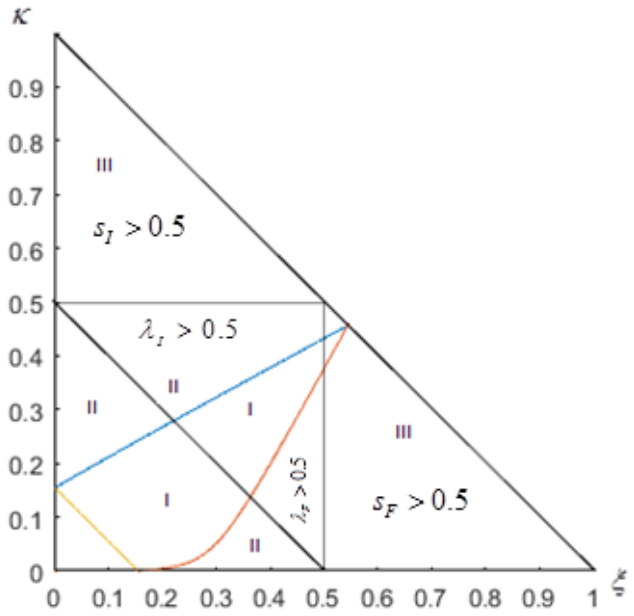
Örneğin, teknoloji katsayıları veri iken, I grubunun kişi başına sahip olduğu ortalama sermaye miktarı p'nin sırasıyla 20 ve 80'e eşit olduğu durumu gösteren Şekil 3.2 ve Şekil 3.3'te görüleceği üzere, I grubu diğer sınıf ve katmanlarla eşit politik güce daha düşük bir nüfus oranıyla erişebilmektedir. Kişi başı sermaye miktarındaki artış, grubun göreli politik gücünü arttırmaktadır. Yeni durumda I grubu, elinde daha fazla sermaye miktarı olduğundan daha büyük miktarda üretim yapabilmekte, daha büyük

miktarda gelir elde edebilmekte, politik güç elde etmek için daha büyük bir bütçe ayırabilmektedir.

Şekil 3.2: Diğer Değişkenler Sabitken p=20 Durumunda Oluşan Politik Rejim Bölgeleri

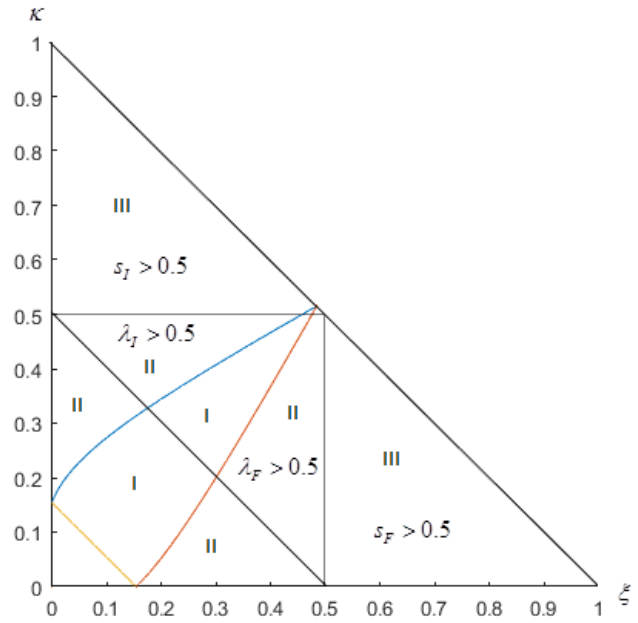

Şekil 3.3: Diğer Değişkenler Sabitken p=80 Durumunda Oluşan Politik Rejim Bölgeleri

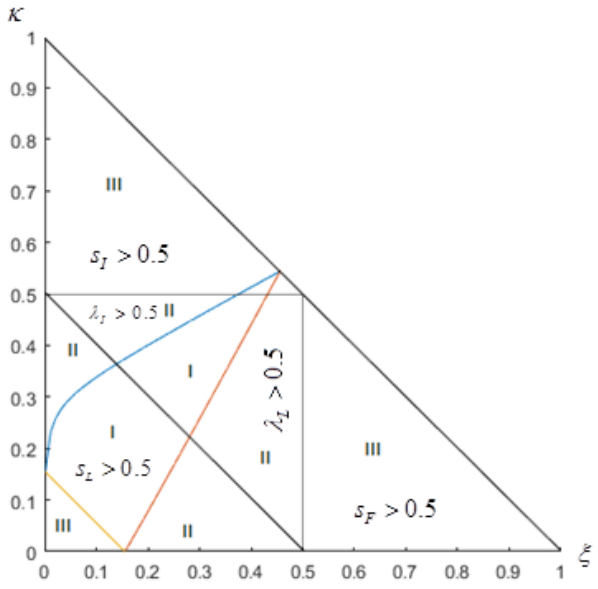

Şekil 3.4 ve Şekil 3.5'te q'nun sırasıyla 20 ve 80'e eşit olması durumunda politik rejim bölgelerinin ilk duruma göre nasıl değiştiği gözlenmektedir. q=20 ve q=80 durumlarında oluşan politik rejim bölgeleri, p=20 ve p=80 durumunun simetriği bir görünüm arz etmektedir.

Şekil 3.4: Diğer Değişkenler Sabitken q=8 Durumunda Oluşan Politik Rejim Bölgeleri

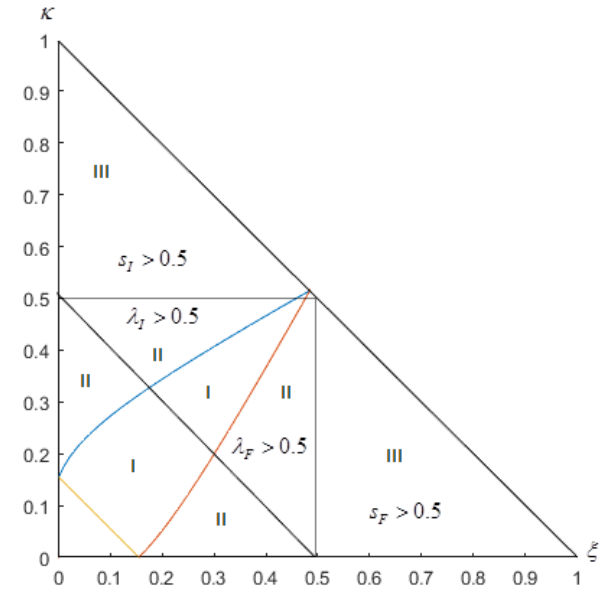

Şekil 3.5: Diğer Değişkenler Sabitken q=80 Durumunda Oluşan Politik Rejim Bölgeleri

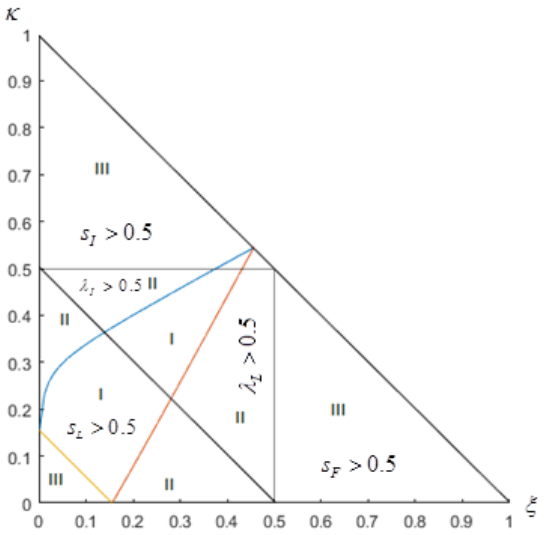

Şekil 3.6 ve Şekil 3.7'de sırasıyla F sermaye katmanının verimlilik katsayısı A_F 'nin sırasıyla 10 ve 100'e eşit olduğu durumlar yer almaktadır. F grubu, üretkenliğindeki bu artışlara paralel olarak diğer gruplarla aynı büyüklükteki politik güç seviyesine daha düşük bir nüfus oranıyla sahip olabilmektedir.

Şekil 3.6: Diğer Değişkenler Sabitken A_F =10 Durumunda Oluşan Politik Rejim Bölgeleri

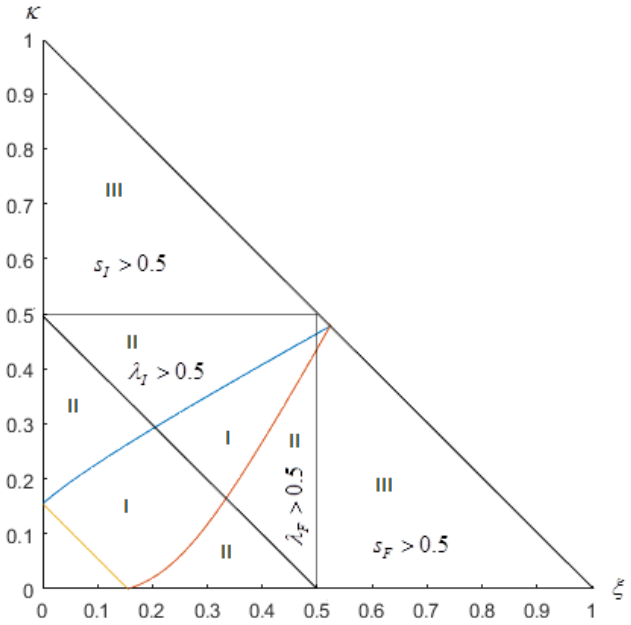

Şekil 3.7: Diğer Değişkenler Sabitken A_F =100 Durumunda Oluşan Politik Rejim Bölgeleri

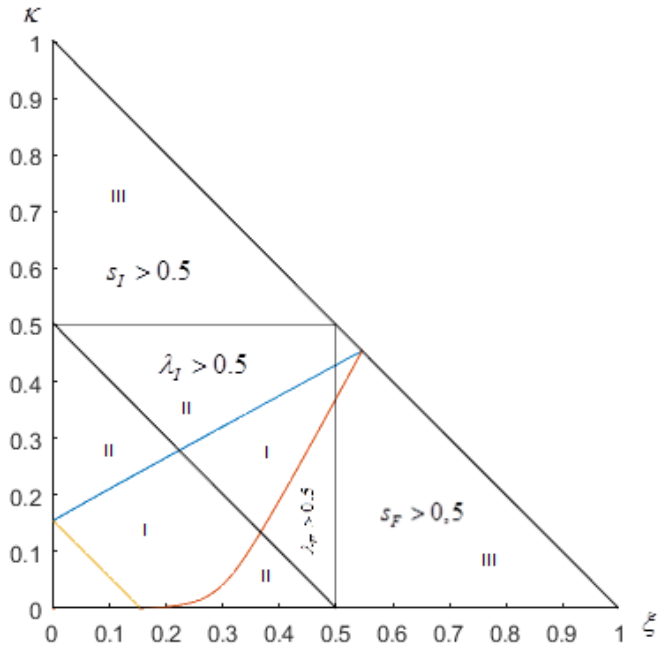
Şekil 3.8'de ve Şekil 3.9'da I sınai sermaye katmanının verimlilik katsayısı A_I 'ya rassal olarak 15 ve 150 sayıları verilmiştir. Şekil 3.7'de finansal sermaye sahipleri lehine gerçekleşmiş göreli politik güç değişimi ile karşılaştırıldığında, Şekil 3.9'da sınai sermaye sahipleri lehine daha büyük bir değişikliğin gerçekleştiği gözlenmektedir. Zira A_F 'deki 20 katlık artış ile kıyaslandığında A_I 'daki 30 katlık bir artış, sınai sermaye sahiplerinin göreli politik gücünü daha fazla arttırmaktadır.

Şekil 3.8: Diğer Değişkenler Sabitken A_I =15 Durumunda Oluşan Politik Rejim Bölgeleri

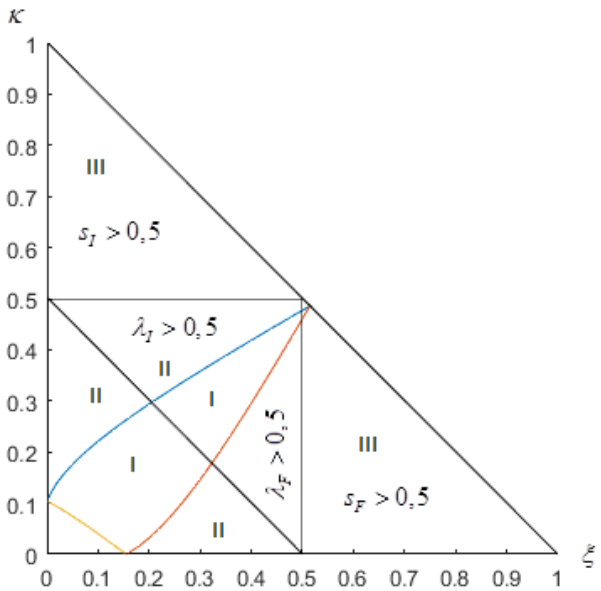
p ve q ile A_F ve A_I 'daki artışlardan hareketle, sermayenin yoğunlaşması veya sermayenin verimliliğinin artması, o sermayeye sahip grubu politik olarak daha güçlü hale getirmektedir. İşçiler ise, birlik olma dereceleri sabitken, bu değişimden etkilenmiyor görünmektedir. Bunun nedeni olarak, emeğin, sermayenin mülkiyetinden bağımsız olması gösterilebilir.

Şekil 3.9: Diğer Değişkenler Sabitken A_I =150 Durumunda Oluşan Politik Rejim Bölgeleri

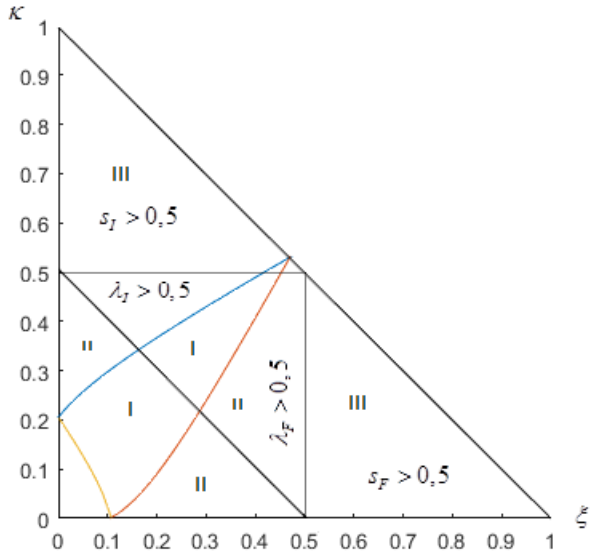
Politik güç elde etmek için sermaye sahiplerinin harcamalarını arttırması da politik rejim bölgelerini etkileyecektir. Şekil 3.10'da sınai sermaye sahipleri, politik güç elde etmek için harcamalarını gelirlerinin 0.3'ünden 0.5'ine çıkarmışlardır. Sınai sermaye sahiplerinin göreli güçleri artmış olsa da, bu artış, verimlilik veya sermaye miktarındaki artış kadar önemli bir değişiklik yaratmamıştır.

Şekil 3.10: Diğer Değişkenler Sabitken m=0.5 Durumunda Oluşan Politik Rejim Bölgeleri

Eğer sermaye gruplarından biri politik güç için daha az ve diğeri daha fazla harcama yapsa bile bu harcamaların belirleyiciliği verimlilik ve sermaye artışları kadar olmamaktadır. Şekil 3.11'de sınai sermaye sahipleri politik güç elde etmek için yaptıkları harcamaları gelirlerinin 0.1'ine çekerken, finansal sermaye sahipleri gelirlerinin 0.5'ine çıkarmışlardır. Şekil 3.10'daki değişimle kıyaslandığında elde edilen göreli politik güç daha fazla olsa da, bu harcamalardaki artışların rolünün belirleyiciliği şüphelidir.

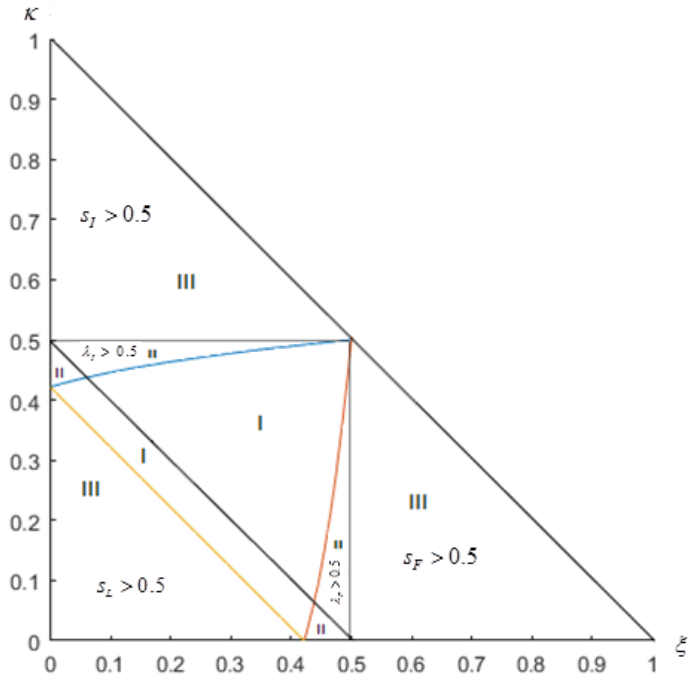
Şekil 3.11: Diğer Değişkenler Sabitken m=0.1, n=0.5 Durumunda Oluşan Politik Rejim Bölgeleri

Şekil 3.12'de, diğer değişkenler sabitken, işçilerin birlik olma seviyesi, r'nin 0,9'a eşit olması durumunda politik rejim bölgelerinin durumu gösterilmektedir. Bu değişiklik sonucunda II numaralı oligarşi bölgeleri küçülmüştür. İlk durumla kıyaslandığında, sermaye grupları tek başlarına iktidar olmak için nüfus içerisinde daha yüksek oranlara sahip olmak zorundadırlar. İşçi sınıfının ise tek başına iktidar olması için önceki durumlara kıyaslandığında daha düşük bir nüfus oranı yeterli olmaktadır. Her ne kadar işçi sınıfı için çoğunluğun diktatörlüğü alanı büyümüş olsa da, grafiğin, önceki grafiklere göre daha simetrik bir yapıda seyrettiği görülmektedir. Yüksek birlik olma seviyesi, işçi sınıfının, diğer sınıflar üzerine tam bir hakimiyet kurmasını temin etmemektedir. Bunun nedeni olarak, üretim araçlarının hala tek başına sermaye sınıflarının mülkiyeti altında olması gösterilebilir. Üretim fonksiyonunun yapısı gereği, emek ve sermaye birbirleriyle tam ikamedir. Ekonomide üretimin yapılabilmesi için sermayenin varlığının zorunluğu, sermayeyi, onu kullanan

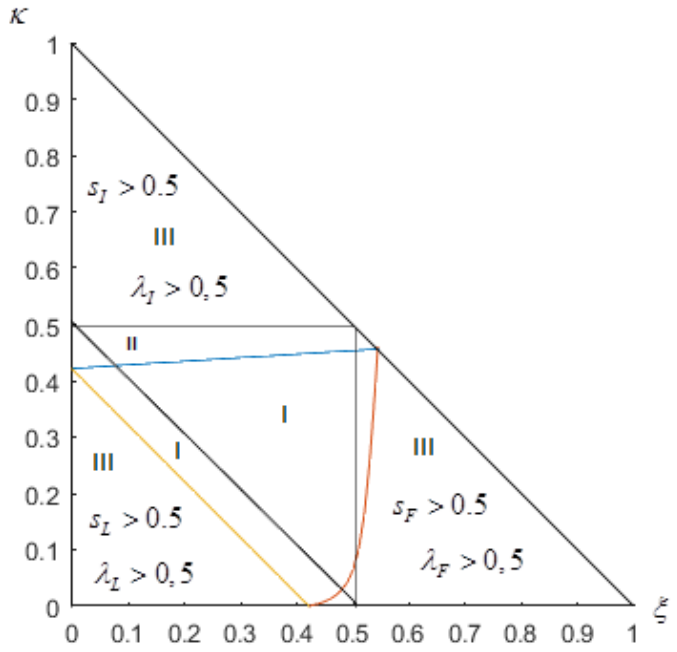
emek kadar önemli kılmaktadır. Sermaye ve emek sahipliklerinin birbirinden yalıtılmışlığı arttıkça, sermaye sahiplerinin emek üzerinde ve emek sahiplerinin sermaye üzerinde söz sahipliği azaldıkça, demokrasi alanının diğer durumlara göre genişleyeceği söylenebilir.

Şekil 3.12: Diğer Değişkenler Sabitken r=0,9 Durumunda Oluşan Politik Rejim Bölgeleri

Örgütlü işçi sınıfının yanında, sermayenin sınai sermaye grubu elinde yoğunlaştığı bir durum Şekil 3.9'da gösterilmektedir. Diğer değişkenler sabitken r'nin 0.9'a, p'nin ise 80'e eşit olduğu bu durumda, sınai sermaye grubunun oligarşi alanı artarken, finansal sermaye grubunun oligarşi alanı daralmaktadır. Şekil 3.12 ile kıyaslandığında, Şekil 3.13'da demokrasi alanı daha dardır.

Şekil 3.13: Diğer Değişkenler Sabitken r=0,9 ve p=80 Durumunda Oluşan Politik Rejim Bölgeleri

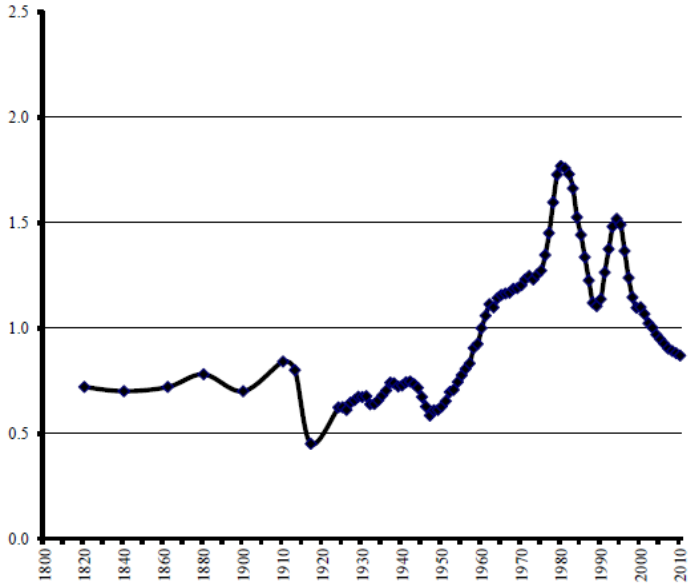
3.7. Tarihsel Yorum

Bu bölümde, Türkiye'de gelir bölüşümü, modelden elde edilen çıktılar doğrultusunda değerlendirilecektir. Pamuk'un (2013: 306) oluşturduğu Grafik 3.1'de tarım dışı ücret seviyesinin tarım dışı ortalama gelire oranı endeksi beşer yıllık dönemler itibariyle gösterilmektedir. Başka bir ifadeyle, kentsel emeğin aldığı ücretin, sermaye gruplarının aldığı geliri içeren ortalama gelirlere göreli seyri bu grafik tarafından tasvir edilebilmektedir. Grafikten elde edilen çıkarsamalar, emeğin politik gücü açısından kritik dönemleri kapsamakta, söz konusu dönemler aynı zamanda modelde yer alan politik rejimlerin ne olduğuna dair ipuçları sağlamaktadır.

Türkiye'de sermayenin gelişimi üç dönem itibariyle açıklanabilir. En belirgin karakteristik yapısını 1920'li yıllarda gösteren birinci dönemde sermaye henüz gelişme aşamasındadır. Bu dönemde küçük burjuvazi ve asker kökenli kadrolar giderek burjuvalaşmış; ekonomi bakımından egemen kadrolar, devlet üzerinde gittikçe daha baskın hale gelmeye başlamıştır. Devlet ile burjuvazi arasındaki eklemlenme süreci, devletin belli sermaye sahiplerinin gerekli sermaye birikimi süreçlerinin önünün açılması için daha avantajlı bir konuma yerleştirilmesini ihtiva etmektedir

(Boratav, 2012: 88). Sermaye henüz sınıflaşmamış; sermaye sahipleri daha çok tekil çıkarlar açısından bir çatışma içerisinde yer almıştır.

Grafik 3.1: Türkiye'de Yıllar İtibariyle Tarım Dışı Ücret/ Tarım Dışı Ortalama Gelir Endeksi

Kaynak: Pamuk, 2013: 306

Sermaye sınıfının gelişmesi evresi 1920'li yıllarda, çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Savaştan sonra gayrimüslim müteşebbislerin büyük çoğunluğu ülkeyi terk etmiştir. Bunların yerlerine geçen Türk girişimcilerin hem kendileri, hem de istihdam ettikleri işçileri bilgi ve tecrübeden yoksundur. Altyapı yetersizdir. Milli gelirin düşük olması, satışların da yetersiz kalmasına neden olmuş, sermaye düşük hızlarda birikmek zorunda kalmıştır. Devletin kaynaklarının da yeterli seviyede olmadığı hesaba katıldığında, bazı sermaye sahiplerine daha fazla ayrıcalık verilmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Yeni zenginlerin yaratılmasında siyasi nüfuz belirleyici rol oynamıştır. Dönem içerisinde girişimci sayısında hızlı bir artış olmakla birlikte, dönemin girişimcileri sınai yatırımlardan ziyade ticari yatırımlara daha fazla ağırlık vermiştir. Dolayısıyla, istenen sınai gelişimin özel sektör aracılığı ile sağlanamayacağı anlaşılmış; 1929 ekonomik buhranının da etkisiyle devletçi politikalara ağırlık verilmiştir (Altıparmak, 1998: 73-79). Sermaye birikimi süreci, ücretlerin ve tarımsal gelirlerin düşük tutulması aracılığı ile sağlanmaya çalışılmıştır (Pamuk, 2014: 340). Nitekim Grafik 3.1'de görüleceği üzere, tarım dışı ücretlerin tarım dışı ortalama

gelirlere oranındaki artışlar kısıtlı seviyede kalmış ve henüz Cumhuriyet öncesi seviyelerin üzerine çıkamamıştır.

Ekonomik ve siyasal yapısı itibariyle 1920'li yıllar şu şekilde özetlenebilir: Nüfus olarak kırsal kesim büyük bir çoğunluğa sahiptir. İşçi sınıfı yoktur. Sermaye sahipleri bir sınıf içerisinde birleşmemiş; tekil çıkarlarınıençoklaştırmayı amaçlamışlardır. Ülke siyasetinde Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) iktidar olduğu tek parti rejimi hakimdir. Demokrasiye geçiş girişimleri olsa da bunlar kalıcı olmamıştır. Kurulan her yeni parti, hükümetin sağladığı ayrıcalıkların dışında kalan kesimlerin desteğini almıştır. Ancak, bunların da bir sınıf karakteri taşıdığı söylenemez (Boratav, 2012: 88). Henüz sınıfların oluşmadığı bu dönemi, çalışmada söz konusu edilen rejimlerin herhangi birisiyle ilişkilendirmek mümkün değildir. Sadece, tekil çıkarlara sahip nüfuz sahiplerinin oligarşisinden söz edilebilir.

Söz konusu yapının izlerine, çok partili döneme geçildikten sonra rastlansa da, sermayenin belli parçaları ortak çıkarlar doğrultusunda birleşmeye başlamıştır. Çok partili döneme geçiş, 1960'lar ve 1970'lerde daha belirgin bir karaktere sahip yeni bir dönemin başlangıcı olarak nitelemek mümkündür. 1960'lardan itibaren siyasal-kurumsal çerçeve değişmiştir. Yeni anayasa ile, güçler ayrılığı ilkesi öne çıkmış, iktidar partilerinin gücü kısıtlanmıştır. Ekonomide ise plana dayalı ithal ikameci sanayileşme modeline sadık kalınmıştır (Kazgan, 2009: 95-97).

Kalkınma hedefleri çerçevesinde planlı dönemde sınai sermayeye daha fazla imtiyaz tanınmıştır (Boratav, 2012: 89). Bununla birlikte sermayenin kendi içerisinde bir çatışma halinde olduğu gözlenmektedir. Dönem içerisinde İstanbul merkezli sermaye çevreleri, korumacılıktan vazgeçilmesini, dışa açılmayı, düşük maliyetle ileri teknolojili malların üretimine dayalı bir sisteme geçilmesini desteklemiştir. Anadolu'daki küçük sermaye ise bu görüşe karşı durarak ithal ikameci sistemin devamını talep etmiştir. Sermaye içerisindeki bu çatışma ile birlikte büyük sermaye TÜSİAD bünyesinde birleşmiştir. Diğer tarafta ticari çıkarların temsil edildiği gruplar da odalar nezdinde örgütlenmeye devam etmiştir (Güzelsarı ve Aydın, 2010: 48-49). TÜSİAD'ın ortaya çıkışında, sadece sınıf içi çatışma değil, aynı zamanda sınıflar arası çatışma da belirleyici olmuştur. Nitekim işçi sınıfının örgütlü yapısı nedeniyle TÜSİAD'ın iktidar üzerinde egemenlik kurma amacı 1970'li yılların sonuna kadar sekteye uğramıştır.

Boratav(2012: 89)'a göre 1960'lı ve 1970'li yıllar, sınai sermayenin oligarşisi altında geçmiştir. Ancak, özellikle Keynesçi dönemin varlığı altında, işçi sınıfının haklarındaki genişleme, politik olarak temsil edilebilir hale gelme ve işçiler arasındaki bütünleşme, sermaye sınıfı ile işçi sınıfı arasındaki koalisyonun ipuçlarını taşımaktadır (Pamuk, 2014:332). Grafik 3.1'den görüleceği üzere, emeğin göreli gelirleri bu dönemde ivme kazanmış ve 1970'lerin sonunda tarihi zirve noktasına ulaşmıştır.

Sınıflar açısından 1970'li yılların sonları, istisnai bir zaman dilimi olarak öne çıkmaktadır. Dönem içerisindeki ekonomik krizler, mevcut iktisadi yapının girdiği çıkmazlar, sermayenin tüm parçalarının tek bir ses haline gelmesine vesile olmuştur. Sermaye sınıfı bir bütün olarak iktidar ve iktisadi rejim değişikliği istemiş ve bunda başarılı olmuştur. Bu süreç sonunda, sermayenin bir bütün olduğu taktirde iktidarı ele alabildiği, parçalı bir yapı haline geldiğinde ise hükümete göre daha az güçlü olduğu tecrübe edilmiştir (Boratav, 2012: 89). Bu istisnai dönem, 1980'li yıllarda dünya genelinde yükselişe geçen sınai sermaye ile finansal sermayenin koalisyonunun habercisi olmuştur.

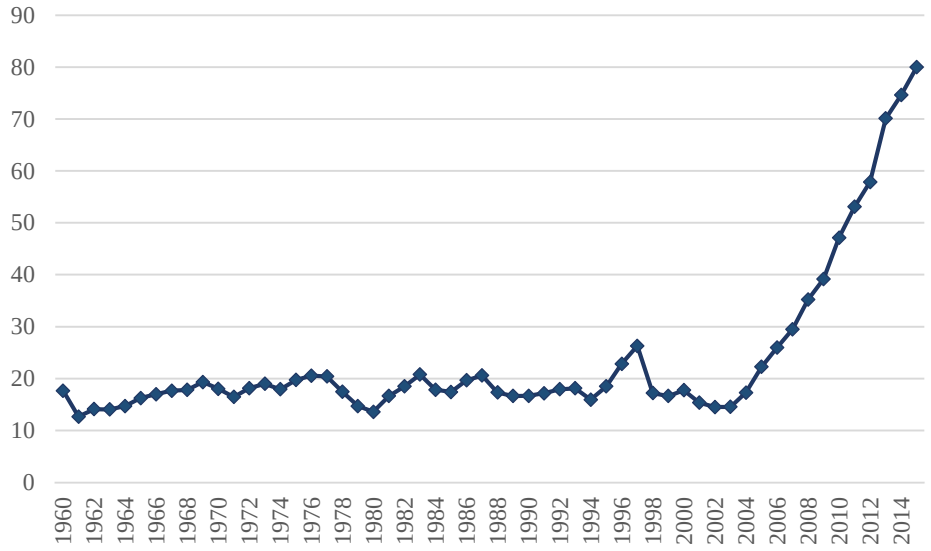
İthal ikameci sistem 1980'li yıllardan itibaren, yerini ihracata dayalı büyümeyi amaçlayan bir iktisadi sisteme bırakmıştır (Pamuk, 2014: 307). Bu dönemin başlangıcı 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle birlikte siyasal partilerin kapanması ve ANAP'ın tek başına iktidar olmasıdır. Neoliberal ekonomi politikaları doğrultusunda ekonomide deregülasyonu hayata geçiren ANAP hükümeti, iç talebin baskılanması amacıyla işgücünün reel gelirlerini düşük tutmuştur. Ekonomi dışı müdahaleler sonrasında işçilerin sendikal ve toplu pazarlık hakları gerilemiştir. Büyük sermayenin 1970'li yıllardaki talepleri genel olarak yerine getirilmiş olsa da, iktidar burjuvaziye karşı üstün bir konuma gelmiştir (Boratav, 2012: 98). Bu dönemde, 1920'lere benzer bir biçimde, iktidar tarafından ayrıcalık tanınan girişimcilerin yükselişi söz konusu olmuştur. Bu dönemden itibaren, başta finans kapital olmak üzere sınai olmayan sermaye gittikçe baskın hale gelmiş; böylece sınai sermayenin önceki dönemdeki gücü zayıflamaya başlamıştır. Çok partili sisteme tekrar geçilmesiyle birlikte hükümet, iç talebi baskılayan ekonomik sisteme son vererek, popülist ögelere yeniden yer vermiştir. 1990'lı yıllarda her ne kadar çok partili sistem, özellikle de sol partilerin genellikle iktidar ortağı olması, teorik olarak daha demokratik bir toplum beklentisi

yaratsa da IMF'nin yapısal uyum programlarına sadık kalınması, demokrasinin temelini oluşturan sosyoekonomik uzlaşının sağlanması açısından engel teşkil etmiştir.

Sınai olmayan sermayenin, özellikle finans kapitalin yükselişi 1980'lerle başlayan ve 1990'larla devam eden bir süreçtir. Bununla birlikte 1980'ler ve 1990'larda egemen olan sınıflar açısından bir tartışma da bulunmaktadır. Pamuk (2014: 333)'a göre 1980'lerin sonunda siyasal partilerin yeniden birbiriyle rekabet ettiği bir dönemin başlaması neticesinde işçi sınıfının yeniden politik temsili mümkün hale gelmiştir ki, bu kısa süreli de olsa sınıfsal bir koalisyonun ortaya çıktığının işaretidir. Ancak bu kısa süreli bir gelişme olarak kalmış ve 1990'lı yıllardaki makro iktisadi dengesizliklerin öne çıkmasıyla son bulmuştur.

Bir diğer argümana göre, sınai sermaye ile finansal sermaye arasında bir çatışmanın söz konusu olmadığı, tam tersine iki katman arasında bir koalisyonun ortaya çıktığı şeklindedir (Yurtsever, 2011: 255). Söz konusu koalisyon, hem sınai sermayenin finansal yatırımlarının ve finansal yükümlülüklerinin artması hem de güçlenen finansal kurumların bu yükümlülükler bağlamında sınai faaliyetler konusunda daha fazla söz sahibi olması şeklinde ifade edilebilir. Grafik 3.2 ve Grafik 3.3'te sırasıyla bankaların sınai sermayenin de dahil olduğu özel sektöre açtığı kredilerin GSYİH içerisindeki oranı ve hisse senedi ticareti değerinin GSYİH içerisindeki oranı verilmektedir. Her iki grafikte de yer alan pozitif trendler, finansal kesimin sermayeyi yönlendirme gücünün arttığını göstermektedir. Bu aynı zamanda tüm dünyadaki neoliberal dönüşümün bir sonucudur. Her ne kadar bir koalisyon söz konusu olsa da, sınai sermayenin daha kazançlı olan finansal yatırımlara yönelmesi ve bu nedenle sınai yatırımlarını azaltması, ekonomide sanayinin payının negatif bir seviyede seyretmesine neden olan ve aynı zamanda istihdamı olumsuz etkileyen bir gelişmedir. Dünya geneline bakıldığında, böylesi bir koalisyonun emeğe karşı kurulduğu argümanı da bulunmaktadır (De Brunhoff, 2003: 180).

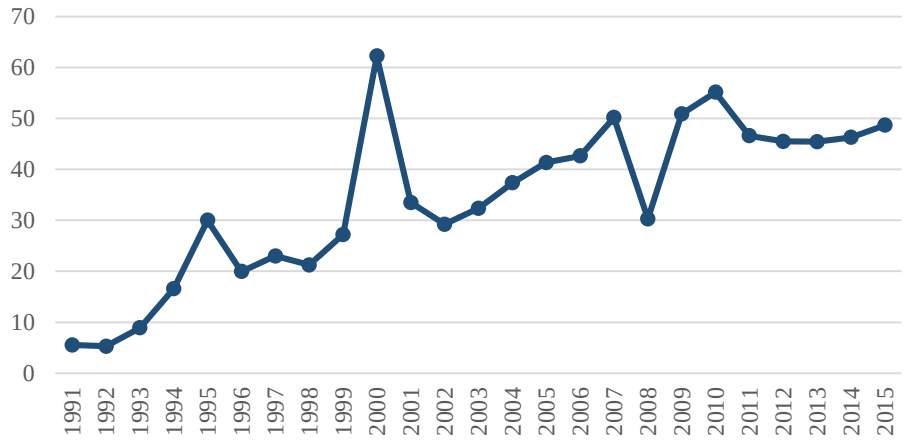
Grafik 3.2: Türkiye'de Yıllar İtibariyle Yerli Finansal Kurumların Özel Sektöre Verdikleri Kredilerin GSYİH İçerisindeki Oranı (%)

Kaynak: Dünya Bankası, data.worldbank.org

Model çerçevesi içerisinde üç grubun birden içerisinde yer aldığı bir koalisyonun şartları varken, Türkiye'de sınıflar, ikişer üyeli koalisyonlar kurmak suretiyle rejimi istikrarsız bir noktaya taşımaktadır. Şekil 3.1'deki $\kappa 0 \xi$ üçgeni içerisindeki herhangi bir noktanın üzerinde yer alan politik rejim istikrarlıdır. Hatırlanacağı gibi, istikrarın sağlanması için ya tek bir sınıfın iktidar olması, ya da üç sınıfın koalisyon oluşturması gerekmekteydi. Türkiye'de herhangi bir sınıf tek başına iktidar olmaya yetecek bir politik güç düzeyinden mahrumdur. Dolayısıyla bu şartlar altında istikrar açısından koalisyonun üç sınıfı birden içermesi beklenmektedir. Ancak, sınıflar kapsayıcı bir koalisyon kurmaktan ziyade birbirlerini koalisyon dışında bırakmayı tercih etmekte, bu durum da ne adil gelir dağılımı ne de politik istikrar açısından sağlıklı sonuçlar doğurmaktadır.

Grafik 3.3: Türkiye'de Yıllar İtibariyle Ticareti Yapılan Hisse Senetlerinin GSYİH İçerisindeki Oranı (%)

Kaynak: Dünya Bankası, data.worldbank.org

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İKİNCİ MODEL: YENİDEN DAĞILIM MODELİ

Üçüncü bölümde belirtildiği üzere, gelir dağılımının iki süreci bulunmaktadır. Birinci süreçte, toplumdaki egemen gruplar tarafından zayıf grupların gelirine el konulmaktadır. İkinci süreçte ise, el konulan gelir, egemen gruplar arasında bölüşülmektedir. Bu bölümde, bölüşümün ikinci süreci analiz edilecektir.

4.1. Grupların Seçimi

Yeniden bölüşüm modelinde, Jung (2011) izlenerek, dördüncü bir grup analize dahil edilmektedir[23]. Dördüncü grubun modele dahil edilmesinin nedeni, denge koşullarının sağlanabilmesidir. Birinci modelde üç grup içinden iki tanesi koalisyon kurduğunda rejim denge içerisinde olmazken, ikinci modelde dört gruptan üç tanesinin koalisyon kurması dengeyi beraberinde getirmektedir. Bu durumda hüküm süren koalisyon (RC), tüm grupları kapsamaksızın geliri yeniden bölüştürebilecek ve bu yeniden bölüşüm süreci politik-iktisadi bir denge durumu arz edebilecektir. Dördüncü grup olarak seçilen kesim, ülkeyi yöneten hükümetler tarafından ayrıcalık tanınan, böylece bölüşümde avantajlı hale gelen bir topluluğu temsil etmektedir. Bu kesimin, hem sınai, hem de finansal sermayenin sahip olduğu sermaye miktarından pay aldığı varsayılmıştır. Bu durum aynı zamanda sermayenin yatay transferine işaret etmektedir. Bu grup, N, modelde "imtiyazlı sınıf" olarak adlandırılacaktır. Modeldeki diğer gruplar ise, önceki bölümde incelenen sınai sermaye (I), finansal sermaye (F) ve işçi sınıfıdır (L). Böylece yeniden dağılım modeli $S=\{I,F,L,N\}$ grupları ile incelenecektir.

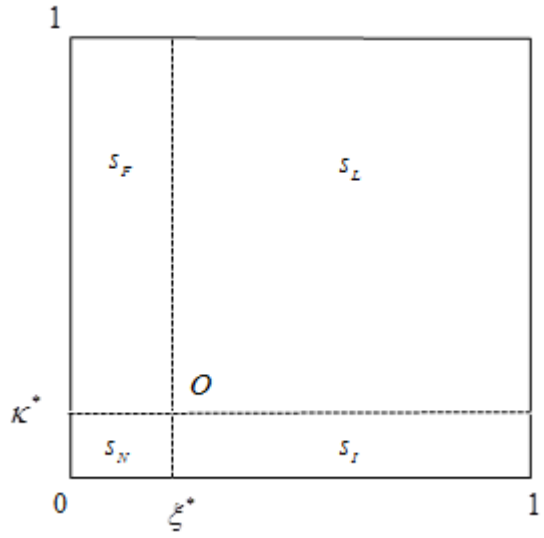
4.2. Modelin Çözümü

Birinci modelde sınai sermaye sahiplerinin nüfus içerisindeki oranı κ, finansal sermaye sahiplerinin nüfus içerisindeki oranı ξ, emek sahiplerinin nüfus içerisindeki oranı ise $(1-\kappa-\xi)$ olarak verilmiştir. Sermaye gruplarının her ikisinden de pay alan imtiyazlı grubun analize dahil olmasıyla birlikte nüfus oranları da değişmektedir. Şekil

[23]Jung (2011), modelinde, hem kabiliyet hem de fiziksel güç sahibi ayrıcalıklı bir grubu dördüncü grup olarak analizine dahil ederek, yeniden dağılım analizinde kolaylaştırmaya gitmiştir.

4.1'de gruplar bazında toplumsal yapı veya grupların nüfus içerisindeki oranı verilmektedir. $s_i \in S$, toplumsal grupların nüfus içerisindeki oranını ifade etmek üzere, alan hesabından yola çıkıldığında, imtiyazlı grubun nüfus içerisindeki oranı, s_N, $\kappa^* \xi^*$ çarpımına eşit olacaktır $(0 < \kappa^* < 1 \text{ ve } 0 < \xi^* < 1 \text{ için})$. Aynı hesaplamadan yola çıkıldığında, sınai sermaye sahiplerinin nüfus içerisindeki oranı, s_I, $\kappa^*(1-\xi^*)$ 'ye, finansal sermaye sahiplerinin nüfus içerisindeki oranı, s_F, $\xi^*(1-\kappa^*)$ 'ye ve emek sahiplerinin nüfus içerisindeki oranı, s_L, $(1-\kappa^*)(1-\xi^*)$ 'ye eşitlenecektir.

Şekil 4.1: Grupların nüfus içerisindeki oranları

Sınai sermaye, finansal sermaye ve emek sahipleri, birbirlerinden bağımsız kabul edilmektedir. Bu gruplardan birine mensup bireyler, gelirlerini sadece kendilerine özgü faktör donatımlarından elde etmektedirler. Ancak imtiyazlı sınıfın, hem finansal hem de sınai sermayenin payına ortak olduğu varsayıldığından, faktör donatıları da söz konusu grupların kesişim kümesiyle ifade edilebilmektedir. Böylece grupların faktör donatıları aşağıdaki gibi olmaktadır:

$$k_i = \begin{cases} 0 & \text{eğer } i \in \{F, L\} \text{ ise} \\ \text{p} & \text{eğer } i \in \{I, N\} \text{ ise} \end{cases},$$

$$f_i = \begin{cases} 0 & \text{eğer } i \in \{I, L\} \text{ ise} \\ \text{q} & \text{eğer } i \in \{F, N\} \text{ ise} \end{cases}, \qquad (4.1)$$

$$l_i = \begin{cases} 0 & \text{eğer } i \in \{I, F, N\} \text{ ise} \\ 1 & \text{eğer } i \in \{L\} \text{ ise} \end{cases}$$

k_i, f_i ve l_i, sırasıyla i grubunun sahip olduğu sınai, finansal ve emek donatılarını ifade etmektedir. p ve q, sırasıyla, sınai sermaye finansal sermaye grupları için kişi başına sermaye miktarıdır.

Toplam gelir, teknolojinin, sınai sermaye, finansal sermaye ve emek miktarlarının fonksiyonudur:

$$Y = Y(A, K_I, K_F, L) \qquad (4.2)$$

(4.2)'de Y toplam geliri, A teknoloji seviyesini, K_I toplam sınai sermaye miktarını, K_F toplam finansal sermaye miktarını ve L toplam emek miktarını göstermektedir. Değişkenler $\partial Y / \partial K_I > 0$, $\partial^2 Y / \partial K_I^2 < 0$, $\partial Y / \partial K_F > 0$, $\partial^2 Y / \partial K_F^2 < 0$, $\partial Y / \partial L > 0$ ve $\partial^2 Y / \partial L^2 < 0$ özelliklerini sağlamaktadır.

Modelde tam rekabet piyasası şartları varsayılmaktadır. Dolayısıyla faktörler marjinal ürünleri kadar gelir elde etmektedirler. Faktörlerin gelirleri sırasıyla $\partial Y / \partial K_I = \pi$, $\partial Y / \partial K_F = \psi$ ve $\partial Y / \partial L = \omega$'dir. i grubunda yer alan bir bireyin faktör geliri şu şekilde olmaktadır:

$$y_i = \pi k_i + \psi f_i + \omega l_i, \qquad i \in S \qquad (4.3)$$

(4.1)'de açıklandığı üzere, sınai sermaye sahipleri sadece sınai sermayenin üretime katkısı kadar, finansal sermaye sahipleri finansal sermayenin üretime katkısı kadar ve emek sahipleri emeğin üretime katkısı kadar gelir elde etmekte; diğer gelirlerden pay alamamaktadırlar. Bununla birlikte imtiyazlı grup hem sınai sermayenin hem de finansal sermayenin gelirini kazanmaktadır. Dolayısıyla imtiyazlı

grup üyelerinin sahip oldukları kişi başına gelir, gruplar arasında en yüksek olanıdır. Emek sahipleri üretime katkıları kadar gelir elde ediyor olsalar da, modelde bu gelirin geçimlik ücret seviyesinde olduğu varsayılmaktadır. Bu nedenle emek sahiplerinin elde ettikleri kişi başına gelir, tüm grupların elde ettikleri kişi başına gelirler arasında en düşüktür.

Birinci modelde olduğu gibi, ikinci modelde de, gruplar, kendi gelirlerini, diğerlerinin gelirlerini azaltma pahasına ençoklaştırmak istemektedirler. Grupların gelirlerini ençoklaştırabilmesi ise, siyasal süreçlerle sağlanabilmektedir. Varsayımsal olarak, siyasal seçimler sonucunda iktidara gelen bir grup veya gruplar, yeniden dağılım mekanizmaları üzerinde güç sahibi olmakta; iktidarın dışında kalan grup veya grupların gelirine el koymaktadır. Dolayısıyla, i grubunun politik gücü, P_i, yeniden dağılım kararları üzerinde etkili olmaktadır. $P_Q = \sum_{j \in Q} P_j$ kadar politik güce sahip Q grubu veya koalisyonunun, iktidar dışında kalan grupların (S\Q) gelirine el koyabilmesi için $P_Q > P_{S\backslash Q}$ şartının sağlanması gerekmektedir.

Analizde kolaylık sağlanması adına, grupların politik güçlerinin birbirinden farklı olduğu varsayılmaktadır; $i \neq j$ için $P_i \neq P_j \forall i, j \in S$. Böylece iktidardaki grup ve koalisyonların gücü birbirine eşit olmayacaktır. Bu aynı zamanda gruplar arasından bir tanesinin, G grubunun, politik gücünün, P_G, diğer her bir grubun politik gücünden daha fazla olmasını temin etmektedir. P_S tüm grupların politik güçlerinin toplamı olmak üzere, $2P_G > P_S$ koşulu sağlandığı taktirde G grubu tek başına iktidar olabilecek, $2P_G \leq P_S$ durumunda ise gruplar birbirleriyle koalisyon kuracaklardır. i grubunun $\tilde{y}_i$ kadar harcanabilir geliri bulunmaktadır. $\tilde{y}_i$, göreli politik gücün bir fonksiyonudur:

$$\tilde{y}_i = \tilde{p}_i y \tag{4.4}$$

ve

$$\tilde{p}_i = \begin{cases} \dfrac{P_i}{\sum_{j \in RC} P_j} & \text{eğer i} \in \text{RC ise} \\ 0 & \text{diğer durumlarda} \end{cases} \tag{4.5}$$

RC, hüküm süren koalisyonu temsil etmektedir. Eğer i grubu RC'nin bir elemanıysa; başka bir ifadeyle i grubu tek başına iktidarda ise veya iktidardaki koalisyonun bir üyesi ise, politik gücü oranında bir harcanabilir gelire sahip olacaktır. Modelde kolaylık sağlaması adına, eğer i RC'nin bir elemanı değilse; başka bir ifadeye iktidarın dışında kalmışsa, bu durumda tüm gelirine el konularak; harcanabilir gelirinin 0'a eşitleneceği varsayılmaktadır.

i bireyinin faydası, u_i , (4.6)'daki gibi ifade edilmektedir:

$$u_i = u\left(\frac{\tilde{y}_i(\tilde{p}_i)}{s_i}\right) \tag{4.6}$$

(4.6)'ya göre bireyin faydası, harcanabilir gelirinin, grubun nüfusuna bölümünün fonksiyonudur. Harcanabilir geliri ise, göreli politik gücünün, $\tilde{p}_i$, bir fonksiyonu olduğundan, faydayı ençoklaştırma problemi, göreli politik gücü ençoklaştırma problemine indirgenebilmektedir.

4.3. Olayların Akışı

1. Bireyler doğarlar; büyürler ve gruplara mensup olurlar.

2. Toplumda bir seçim sürecine girilir.

2.1. Gruplardan biri rassal olarak ajanda belirleyici olur. Bir anlaşma hazırlayarak bunu diğer grup veya gruplara götürür. Anlaşma şu esaslara dayanır:

a. Anlaşmada teklif edilen iktidarın göreli politik gücünün %50'den büyük olması gerekir.

b. Anlaşmada, iki gruptan oluşan bir koalisyon teklif edilememektedir. Zira yeniden dağılım sonrasında, gruplardan birinin göreli politik gücü %50'yi geçecek, bu grup ajanda belirleyici olduğu taktirde, eski koalisyon ortağının gelirine el koyacaktır. Dolayısıyla iki grup içeren bir teklifle karşılaşan göreli politik gücü daha küçük olan grup, böyle bir riskin altına girmeyerek teklifi geri çevirecektir.

Eğer anlaşmanın kapsamadığı grup(lar) varsa, bu grup(lar) otomatikman bu anlaşmanın aleyhine oy kullanır.

2.2. Anlaşma kabul edilirse, kabul eden grup(lar)la bir iktidar kurulur. Eğer iktidar tüm grupları kapsıyorsa, 3. adıma gidilir. Eğer iktidar tüm grupları kapsamıyorsa, dışarıda kalan grubun gelirine el konur. El konulan gelir, grupların politik güçleriyle orantılı olarak yeniden dağıtılır. Gelirin yeniden dağılımı için gruplar, görece küçük, keyfi olarak belirlenmiş bir maliyete katlanmaktadırlar.[24]

2.3. Gelir yeniden dağıldıktan sonra, daha önce ajanda belirleyici olmamış bir grup rassal olarak ajanda belirleyici olur. Yeni ajanda belirleyici, hazırladığı anlaşmayı gruplara sunar. Kabul etmeyen grup, karşıt yönde oy kullanır. Yeni süreçte iki adım ortaya çıkar:

a. Eğer yeni anlaşma tüm grupları kapsarsa 3. adıma gidilir.

b. Eğer yeni ajanda belirleyicinin teklif ettiği anlaşmayı hiçbir grup kabul etmezse, daha önce ajanda belirleyici olmamış bir grup rassal olarak ajanda belirleyici olur ve 2.1'e dönülür. Eğer daha sonraki ajanda belirleyiciler tekliflerini kabul ettiremezlerse 3. adıma gidilir.

3. Gelirler tüketilir, mevut nesil yerini yeni nesle bırakır.

4.4. Politik Denge

Grupların göreli politik güçleri, üçüncü bölümde olduğu gibi $\lambda_i = P_i / \sum_{i \in S} P_i$ biçiminde ifade edilmektedir. Göreli politik gücü en fazla olan grubun, G'nin, göreli politik gücü λ_G; politik gücü en az olan grubun, Z'nin, göreli politik gücü λ_Z ile gösterilmektedir. Dört grup arasından politik olarak en güçlü ikinci grubun göreli politik gücü $\overline{\lambda}$, üçüncü grubun göreli politik gücü ise $\underline{\lambda}$ 'dir. Jung (2011)'un dört gruplu yeniden dağılım modeli izlendiğinde, oyunun son aşamasında, RC'yi saf dışı bırakabilecek alternatif bir koalisyonun kurulması söz konusu olmadığı sürece, RC

[24] Modele bu maliyetin eklenmesinin nedeni, gelirine tamamen el konulan grubun, daha sonra ajanda belirleyici olduğunda, yeniden dağılım sürecini içerecek bir anlaşma teklif edebilmesini engellemektir. Söz konusu maliyetin eklenmesi modelin çözümünü kolaylaştırmaktadır. Öyle ki, modelde belirli bir koalisyona yakınsama söz konusu olmaktadır.

sürdürülebilir olacaktır. $\lambda_G = 0.5$ sağlandığı taktirde, RC, tüm grupları kapsayacaktır. Aksi halde birbirine baskın gelecek alternatif koalisyonların kurulabilmesi söz konusu olmayacaktır. $\lambda_G < 0.5$ durumunda ise, RC'nin kapsamayacağı gruplar, aşağıdaki koşullara bağlı olacaktır:

Önerme 3.1: $\lambda_G < 0.5$ iken,

i. $\lambda_Z \geq \overline{\lambda} - \underline{\lambda} \Leftrightarrow i_G \notin RC$
ii. $\lambda_Z < \overline{\lambda} - \underline{\lambda} \wedge \lambda_Z \geq \lambda_G - \overline{\lambda} \Leftrightarrow \underline{i} \notin RC$
iii. $\lambda_Z < \overline{\lambda} - \underline{\lambda} \wedge \lambda_Z < \lambda_G - \overline{\lambda} \wedge \underline{\lambda} \geq \lambda_G - \overline{\lambda} \Leftrightarrow i_Z \notin RC$
iv. $\lambda_Z < \overline{\lambda} - \underline{\lambda} \wedge \underline{\lambda} < \lambda_G - \overline{\lambda} \Leftrightarrow RC = S$

maddeleri geçerli olmaktadır. Birinci maddeye göre, en zayıf grubun göreli politik gücü, ikinci ve üçüncü en güçlü grupların göreli politik güçlerinin farkına eşit veya bu farktan büyükse, en güçlü grup koalisyon dışında kalacaktır. Üçüncü maddeye göre ise, en zayıf grubun koalisyon dışında kalması için, en zayıf grubun göreli politik gücünün hem ikinci ve üçüncü en güçlü grupların göreli politik güçlerinin farkından, hem birinci en güçlü ve ikinci en güçlü grupların göreli politik güçlerinin farkından küçük olması, hem de en güçlü üçüncü grubun göreli politik gücünün, birinci en güçlü grup ile ikinci en güçlü grubun göreli politik güçlerinin farkına eşit veya bu farktan büyük olması gerekmektedir. Dört maddeye birden bakıldığında ikinci en güçlü grubun her koşulda koalisyon ortağı olduğu görülmektedir.

Olayların akışı göz önüne alındığında, bir önceki modelle uyumlu olarak, $\lambda_G \leq 0.5$ durumunda iki gruplu bir koalisyonun, denge durumunu teşkil etmediği görülmektedir. Politik dengenin sağlanması için en az üç grubun koalisyon ortağı olması zaruri bir koşuldur. Üç grup koalisyon kurarken, dışarıda kalanın en güçlü olması temel eğilimdir. Çünkü en güçlü grup aynı zamanda en fazla gelire sahip olandır; dolayısıyla koalisyondaki üç grup, en güçlü grubun gelirine el koyduklarında faydalarını ençoklaştırmış olacaktır.

Gelirin yeniden dağıtımından sonra, tüm grupların göreli politik güçleri değişecektir. Gelirine en konulmuş olan grubun göreli politik gücü sıfıra eşitlenecektir. Koalisyondaki üç grup, geliri kendi aralarında, göreli politik güçleri ile orantılı olarak

paylaşacaklardır. Bu paylaşma neticesinde hiçbir grubun göreli politik gücü %50'yi geçmeyecektir. Eğer gruplardan birinin göreli politik gücü, yeniden dağıtım sonrasında %50 geçecek olursa, kendisi yeniden ajanda belirleyici olduğunda tek başına iktidar olacak; diğer grupların gelirlerine de el koyacaktır. Bu nedenle gruplar, gelirin yeniden bölüşümüyle göreli gücü %50'yi geçecek bir grupla koalisyon ortağı olma riskine girmeyeceklerdir. Nitekim yukarıdaki dört koşulun denge durumu sağlamasının arkasındaki temel neden budur. Örneğin birinci maddede en güçlü grup dışarıda kalırken, diğer üç grubun herhangi bir üyesinin yeniden paylaşım sonrasında göreli politik gücünün %50'yi geçmemesini, en zayıf grubun göreli politik gücünün, koalisyon ortaklarının göreli politik güçlerinin farkından büyük olması temin etmektedir.

Tüm bunlardan hareketle, eğer dört grubu içeren bir koalisyon kurulmamışsa, oyunun ilerleyen aşamalarında, yeniden dağılım süreçleri gerçekleşip ajanda belirleyiciler değiştikçe ve teklif edilen anlaşmalar kabul veya reddedildikçe, süreç sonuna doğru belirli üç grubu içeren bir koalisyon dengesine yakınsanacaktır. Kısaca, dört gruplu, yeniden dağılım sürecinin belirli bir maliyete sahip olduğu modelde, hüküm süren koalisyonun denge ihtiva etmesi için en az üç grubu kapsaması gerekmektedir.

4.5. Politik İktisat Dengesi

Üretim fonksiyonu, birinci modeldeki gibidir:

$$Y = \left(A_I K_I + A_F K_F \right)^{\alpha} L^{1-\alpha} \tag{4.7}$$

A_I ve A_F sırasıyla sınai sermaye ve finansal sermayenin verimlilik katsayılarıdır. K_I, K_F ve L, sırasıyla sınai sermaye, finansal sermaye ve emek miktarlarıdır. Göreli politik güçler, bir grubun politik gücünün, grupların sahip olduğu toplam politik güçleri toplamına oranıdır:

$$\lambda_i = P_i / P_S \tag{4.8}$$

Bireylerin marjinal ürünleri kadar gelir elde ettikleri tam rekabetçi piyasa içerisinde gelirleri şu şekilde dağılmaktadır:

$$\frac{\partial Y}{\partial K_I} = \alpha(A_I K_I + A_F K_F)^{\alpha-1} A_I L^{1-\alpha} = \pi$$

$$\frac{\partial Y}{\partial K_F} = \alpha(A_I K_I + A_F K_F)^{\alpha-1} A_F L^{1-\alpha} = \psi \qquad (4.9)$$

$$\frac{\partial Y}{\partial L} = (1-\alpha)(A_I K_I + A_F K_F)^{\alpha} L^{-\alpha} = \omega$$

(4.9), (4.3)'te yerine konulduğunda (4.10) elde edilmektedir:

$$Y_I = \alpha(A_I K_I + A_F K_F)^{\alpha-1} A_I L^{1-\alpha} p(\kappa - \kappa\xi)$$

$$Y_F = \alpha(A_I K_I + A_F K_F)^{\alpha-1} A_F L^{1-\alpha} q(\xi - \xi\kappa) \qquad (4.10)$$

$$Y_N = \alpha(A_I K_I + A_F K_F)^{\alpha-1} L^{1-\alpha} (A_I p + A_F q)\kappa\xi$$

$$Y_L = (1-\alpha)(A_I K_I + A_F K_F)^{\alpha} L^{-\alpha} (1-\xi)(1-\kappa)$$

Grupların politik güçleri ise şu şekildedir:

$$P_I = \kappa(1-\xi) + \frac{\pi\kappa(1-\xi)p}{Y} m \text{ ve } 0 \le \mathrm{m} \le 1$$

$$P_F = \xi(1-\kappa) + \frac{\psi\xi(1-\kappa)q}{Y} n \text{ ve } 0 \le \mathrm{n} \le 1 \qquad (4.11)$$

$$P_N = \kappa\xi + \frac{(\pi p + \psi q)\kappa\xi}{Y} v \text{ ve } 0 \le \mathrm{v} \le 1$$

$$P_L = (1-\kappa)(1-\xi) r \text{ ve } 0 \le \mathrm{r} \le 1$$

P_I, P_F, P_N ve P_L sırasıyla sınai sermaye, finansal sermaye, imtiyazlı sermaye ve işgücünün politik güçleridir. p ve ɋ sırasıyla sınai sermaye ve finansal sermaye sahibi birey başına düşen ortalama sermaye miktarıdır. 0 ile 1 arasında yer alan m, n ve v, sırasıyla sınai sermaye, finansal sermaye ve imtiyazlı sermaye sahiplerinin, politik güç elde etmek için yaptıkları harcama oranlarıdır. 0 ile 1 aralığında bulunan r, işçilerin birlik olma katsayısıdır. Politik gücün belirlenmesinde, önceki bölümde

olduğu gibi, işçilerin gelirleri etkili olmamaktadır. Modelde varsayım olarak faktör gelirlerinin marjinal gelire eşit olduğu, aynı zamanda işçilerin elde ettikleri gelirin geçimlik ücret seviyesinde olduğu öngörülmektedir. İmtiyazlı grup hem sınai sermayenin hem de finansal sermayenin gelirine ve kişi başına ortalama sermaye miktarlarına sahiptir.

$$P_I = \kappa(1-\xi) + \alpha(A_I K_I + A_F K_F)^{\alpha-1} A_I L^{1-\alpha} \frac{\kappa(1-\xi)p}{(A_I K_I + A_F K_F)^{\alpha} L^{1-\alpha}} m$$

$$P_F = \xi(1-\kappa) + \alpha(A_I K_I + A_F K_F)^{\alpha-1} A_F L^{1-\alpha} \frac{\xi(1-\kappa)q}{(A_I K_I + A_F K_F)^{\alpha} L^{1-\alpha}} n \qquad (4.12)$$

$$P_N = \kappa\xi + \frac{(\alpha(A_I K_I + A_F K_F)^{\alpha-1} A_I L^{1-\alpha} p + \alpha(A_I K_I + A_F K_F)^{\alpha-1} A_F L^{1-\alpha} q)\kappa\xi}{(A_I K_I + A_F K_F)^{\alpha} L^{1-\alpha}} v$$

$$P_L = (1-\kappa)(1-\xi)r$$

(4.12)'deki ifadeler sadeleştirildiğinde $P_I = \kappa(1-\xi) + \alpha A_I \kappa(1-\xi) pm / A_I \kappa p + A_F \xi q$, $P_F = \xi(1-\kappa) + \alpha A_F \xi(1-\kappa) qn / A_I \kappa p + A_F \xi q$, $P_N = \kappa\xi + \alpha(A_I p + A_F q)\kappa\xi v / A_I \kappa p + A_F \xi q$ ve $P_L = (1-\kappa)(1-\xi)r$ elde edilmektedir. (4.8)'den hareketle, göreli politik güçler (4.12)'deki gibi bulunmaktadır:

$$\lambda_I = \frac{(\kappa - \kappa\xi)(A_I \kappa p + A_F \xi q + pm\alpha A_I)}{[(1-\kappa)(1-\xi)r + \kappa + \xi - \kappa\xi](A_I \kappa p + A_F \xi q) + (\kappa - \kappa\xi) pm\alpha A_I + (\xi - \kappa\xi) qn\alpha A_F + \alpha(A_I p + A_F q)\kappa\xi v}$$

$$\lambda_F = \frac{(\xi - \kappa\xi)(A_I \kappa p + A_F \xi q + qn\alpha A_F)}{[(1-\kappa)(1-\xi)r + \kappa + \xi - \kappa\xi](A_I \kappa p + A_F \xi q) + (\kappa - \kappa\xi) pm\alpha A_I + (\xi - \kappa\xi) qn\alpha A_F + \alpha(A_I p + A_F q)\kappa\xi v}$$

(4.13)

$$\lambda_N = \frac{\kappa\xi(A_I \kappa p + A_F \xi q) + \alpha(A_I p + A_F q)\kappa\xi v}{[(1-\kappa)(1-\xi)r + \kappa + \xi - \kappa\xi](A_I \kappa p + A_F \xi q) + (\kappa - \kappa\xi) pm\alpha A_I + (\xi - \kappa\xi) qn\alpha A_F + \alpha(A_I p + A_F q)\kappa\xi v}$$

$$\lambda_L = \frac{(1-\kappa)(1-\xi)r(A_I \kappa p + A_F \xi q)}{[(1-\kappa)(1-\xi)r + \kappa + \xi - \kappa\xi](A_I \kappa p + A_F \xi q) + (\kappa - \kappa\xi) pm\alpha A_I + (\xi - \kappa\xi) qn\alpha A_F + \alpha(A_I p + A_F q)\kappa\xi v}$$

$\xi - \kappa$ uzayı içerisinde gruplara ait, değişkenlerin aldıkları değerlere göre değişen; birbirini kesmeyen sonsuz sayıda eş-güç eğrisi bulunmaktadır. Eş-güç eğrileri, grupların, uzay içerisindeki göreli politik güçlerini değiştirmeyen farklı $\xi - \kappa$ noktalarının birleşiminden oluşmaktadır. Başka bir anlatılma, bir grubun veri eş-güç eğrisi boyunca göreli politik gücü aynıdır; ancak birbirinden farklı $\xi - \kappa$ noktaları boyunca uzanmaktadır.

Birinci modelde, sermaye gruplarının göreli politik gücü, bu grupların nüfus içerisindeki payı, geliri, sermaye miktarı, politik güç elde etmeye harcadığı para miktarı değişkenleri ile doğru orantılı bir biçimde artmaktadır. İkinci modelde de aynı yönde değişimler bekleniyor olsa da özellikle κ ve ξ arasındaki karşıt etkilerin içerildiği toplam etkiler farklı sonuçlar yaratabilecektir. Grupların göreli politik güçlerinin, eş eğriler boyunca değişmemesi için söz konusu toplam etkilerin de değişmemesi zaruridir. Bu nedenle, göreli politik güçlerin değişmemesi, adına toplam türevlerin, aşağıdaki gibi 0'a eşit olması gerekmektedir:

$$d\lambda_{i\in S} = \frac{\partial \lambda_{i\in S}}{\partial \kappa} d\kappa + \frac{\partial \lambda_{i\in S}}{\partial \xi} d\xi = 0 \tag{4.14}$$

(4.13), (4.11) için uygulandığında (4.15)'teki denklikler elde edilmektedir:

$$d\lambda_I = \frac{\frac{d}{d\kappa}\left[\frac{(\kappa-\kappa\xi)(A_I\kappa p + A_F\xi q + pm\alpha A_I)}{A_I\kappa p + A_F\xi q}\right]z - \frac{dz}{d\kappa}\left[\frac{(\kappa-\kappa\xi)(A_I\kappa p + A_F\xi q + pm\alpha A_I)}{A_I\kappa p + A_F\xi q}\right]}{z^2} d\kappa$$
$$+ \frac{\frac{d}{d\xi}\left[\frac{(\kappa-\kappa\xi)(A_I\kappa p + A_F\xi q + pm\alpha A_I)}{A_I\kappa p + A_F\xi q}\right]z - \frac{dz}{d\xi}\left[\frac{(\kappa-\kappa\xi)(A_I\kappa p + A_F\xi q + pm\alpha A_I)}{A_I\kappa p + A_F\xi q}\right]}{z^2} d\xi = 0$$

$$d\lambda_F = \frac{\frac{d}{d\kappa}\left[\frac{(\xi-\kappa\xi)(A_I\kappa p + A_F\xi q + qn\alpha A_F)}{A_I\kappa p + A_F\xi q}\right]z - \frac{dz}{d\kappa}\left[\frac{(\xi-\kappa\xi)(A_I\kappa p + A_F\xi q + qn\alpha A_F)}{A_I\kappa p + A_F\xi q}\right]}{z^2} d\kappa$$
$$+ \frac{\frac{d}{d\xi}\left[\frac{(\xi-\kappa\xi)(A_I\kappa p + A_F\xi q + qn\alpha A_F)}{A_I\kappa p + A_F\xi q}\right]z - \frac{dz}{d\xi}\left[\frac{(\xi-\kappa\xi)(A_I\kappa p + A_F\xi q + qn\alpha A_F)}{A_I\kappa p + A_F\xi q}\right]}{z^2} d\xi = 0$$

(4.15)

$$d\lambda_N = \frac{\frac{d}{d\kappa}[\frac{\kappa\xi(A_I\kappa p + A_F\xi q) + \alpha(A_I p + A_F q)\kappa\xi v}{A_I\kappa p + A_F\xi q}]z - \frac{dz}{d\kappa}[\frac{\kappa\xi(A_I\kappa p + A_F\xi q) + \alpha(A_I p + A_F q)\kappa\xi v}{A_I\kappa p + A_F\xi q}]}{z^2} d\kappa$$
$$+ \frac{\frac{d}{d\xi}[\frac{\kappa\xi(A_I\kappa p + A_F\xi q) + \alpha(A_I p + A_F q)\kappa\xi v}{A_I\kappa p + A_F\xi q}]z - \frac{dz}{d\xi}[\frac{\kappa\xi(A_I\kappa p + A_F\xi q) + \alpha(A_I p + A_F q)\kappa\xi v}{A_I\kappa p + A_F\xi q}]}{z^2} d\xi = 0$$

$$d\lambda_L = \frac{\frac{d}{d\kappa}[\frac{(1-\kappa)(1-\xi)r(A_I\kappa p + A_F\xi q)}{A_I\kappa p + A_F\xi q}]z - \frac{dz}{d\kappa}[\frac{(1-\kappa)(1-\xi)r(A_I\kappa p + A_F\xi q)}{A_I\kappa p + A_F\xi q}]}{z^2} d\kappa$$
$$+ \frac{\frac{d}{d\xi}[\frac{(1-\kappa)(1-\xi)r(A_I\kappa p + A_F\xi q)}{A_I\kappa p + A_F\xi q}]z - \frac{dz}{d\xi}[\frac{(1-\kappa)(1-\xi)r(A_I\kappa p + A_F\xi q)}{A_I\kappa p + A_F\xi q}]}{z^2} d\xi = 0$$

Burada $z = \frac{[(1-\kappa)(1-\xi)r + \kappa + \xi - \kappa\xi](A_I\kappa p + A_F\xi q) + (\kappa - \kappa\xi)pm\alpha A_I + (\xi - \kappa\xi)qn\alpha A_F + \alpha(A_I p + A_F q)\kappa\xi v}{(A_I\kappa p + A_F\xi q)}$

eşitliği bulunmaktadır. z, grupların politik güçlerinin toplamı olup, veri zaman içerisinde sabittir. Dolayısıyla, $dz = 0$ eşitliği söz konusudur.

Denklemler sadeleştirildiğinde elde edilen toplam türevler sınai sermaye için:

$$d\lambda_I = [2A_F A_I\xi\kappa qp + \alpha A_F A_I\xi pqm + A_I{}^2\kappa^2 p^2 - A_F{}^3\xi^2 q^2 - A_F{}^2 A_I\xi\kappa qp + A_F{}^2\xi^2 q^2$$
$$- A_F A_I\xi^2\kappa qp - \alpha A_F A_I\xi^2 pqm - A_I{}^2\xi^2\kappa^2 p^2]d\kappa$$
$$+ [-A_F{}^2\xi^2\kappa q^2 - 2A_F A_I\xi\kappa^2 qp + \alpha A_F A_I\kappa pqm - A_I{}^2\kappa^3 p^2 - \alpha A_I{}^2\kappa^2 p^2 m]d\xi = 0$$

Finansal sermaye için:

$$d\lambda_F = [-A_F{}^3\xi^2 q^2 - A_F{}^2 A_I\xi\kappa qp - \alpha A_F{}^2\xi^2 q^2 n - A_F A_I\xi^2\kappa qp - \alpha A_F A_I\xi pqn - A_I{}^2\xi^2\kappa^2 p^2]d\kappa$$
$$+ [2A_F A_I\xi\kappa qp + \alpha A_F A_I\kappa pqn + A_I{}^2\kappa^2 p^2 A_F{}^2\xi^2 q^2 - A_F{}^2\xi^2\kappa q^2$$
$$- 2A_F A_I\xi\kappa^2 qp - \alpha A_F A_I\kappa^2 pqn - A_I{}^2\kappa^3 p^2]d\xi = 0$$

İmtiyazlı sermaye için:

$$d\lambda_N = [-A_F{}^2\xi^3 q^2 + \alpha A_F{}^2\xi^2 q^2 v + 2A_F A_I\xi^2\kappa qp + \alpha A_F A_I\xi^2 pqv + A_I{}^2\xi\kappa^2 p^2]d\kappa$$
$$+ [A_F{}^2\xi^2\kappa q^2 + 2A_F A_I\xi\kappa^2 qp + \alpha A_F A_I\kappa^2 pqv + A_I{}^2\kappa^3 p^2 + \alpha A_I{}^2\kappa^2 p^2 v]\, d\xi = 0$$

Emek için:

$$d\lambda_L = [A_I \xi pr - A_I pr - A_F \xi qr + A_F \xi^2 qr]d\kappa + [A_F \kappa qr - A_I \kappa pr + A_F \kappa^2 pr]d\xi = 0$$

bulunmaktadır. Bu koşullar neticesinde sırasıyla sınai sermaye, finansal sermaye, imtiyazlı sermaye ve emek için (4.16)'daki koşullar bulunmuştur: [25]

I için,

$$\frac{d\kappa}{d\xi} = \frac{A_F{}^2 \xi^2 \kappa q^2 + 2A_F A_I \xi \kappa^2 qp + \alpha A_F A_I \kappa pqm + A_I{}^2 \kappa^3 p^2 + \alpha A_I{}^2 \kappa^2 p^2 m}{2A_F A_I \xi \kappa qp + \alpha A_F A_I \xi pqm + A_I{}^2 \kappa^2 p^2 + A_F{}^2 \xi^2 q^2 - A_F{}^3 \xi^2 q^2 - A_F{}^2 A_I \xi \kappa qp - A_F A_I \xi^2 \kappa qp - \alpha A_F A_I \xi^2 pqm - A_I{}^2 \xi^2 \kappa^2 p^2} > 0$$

F için,

(4.16)

$$\frac{d\kappa}{d\xi} = \frac{2A_F A_I \xi \kappa qp + \alpha A_F A_I \kappa pqn + A_I{}^2 \kappa^2 p^2 A_F{}^2 \xi^2 q^2 - A_F{}^2 \xi^2 \kappa q^2 - 2A_F A_I \xi \kappa^2 qp - \alpha A_F A_I \kappa^2 pqn - A_I{}^2 \kappa^3 p^2}{A_F{}^3 \xi^2 q^2 + A_F{}^2 A_I \xi \kappa qp + \alpha A_F{}^2 \xi^2 q^2 n + A_F A_I \xi^2 \kappa qp + \alpha A_F A_I \xi pqn + A_I{}^2 \xi^2 \kappa^2 p^2} > 0$$

N için ,

$$\frac{d\kappa}{d\xi} = -\frac{A_F{}^2 \xi^2 \kappa q^2 + 2A_F A_I \xi \kappa^2 qp + \alpha A_F A_I \kappa^2 pqv + A_I{}^2 \kappa^3 p^2 + \alpha A_I{}^2 \kappa^2 p^2 \mathrm{v}}{\alpha A_F{}^2 \xi^2 q^2 \mathrm{v} + 2A_F A_I \xi^2 \kappa qp + \alpha A_F A_I \xi^2 pq\mathrm{v} + A_I{}^2 \xi \kappa^2 p^2 - A_F{}^2 \xi^3 q^2} < 0$$

L için

$$\frac{d\kappa}{d\xi} = -\frac{A_F \kappa qr - A_I \kappa pr + A_F \kappa^2 pr}{A_I \xi pr - A_I pr - A_F \xi qr + A_F \xi^2 qr} < 0$$

(4.16)'daki tüm bu koşullar sağlandığında eş-güç eğrileri boyunca göreli politik güçler sabit olmaktadır. Eğer bu değerlerde bir sapma olursa, grupların göreli politik güçlerinde de eğri boyunca sapmalar yaşanacaktır. Bu koşullar aynı zamanda eğrilerin $\xi - \kappa$ uzayı içerisindeki eğimlerini de vermektedir. I ve F'nin eğimleri pozitif, N ve L'nin eğimleri ise negatiftir.

Birinci modelde olduğu gibi ikinci modelde de grupların göreli güçleri için $1/2$ oranı kritik öneme sahiptir. Zira $\lambda_i > 1/2$ durumunda i grubu, yeniden dağılım

[25] Sınai sermaye ve finansal sermaye için 0'dan büyük olma koşulları $\kappa, \xi, \alpha, p, q \geq 0.3$ ile sağlanmıştır.

sürecinde, iktidardaki tek grup olarak, tüm grupların gelirine el koyacaktır. $\lambda_i < 1/2$ durumunda ise gruplar, koalisyon seçeneklerini gözden geçirmek zorunda olacaklardır. (4.13)'teki göreli politik güç denklemleri $1/2$'ye eşit olduğu durumda kapalı fonksiyonlar (4.17)'daki gibi bulunmaktadır:

$\lambda_L = 1/2$ için

$$-(\kappa-\kappa\xi)pm\alpha A_I-(\xi-\kappa\xi)qn\alpha A_F-\alpha(A_I p+A_F q)\kappa\xi v=[-(1-\kappa)(1-\xi)r+\kappa+\xi-\kappa\xi](A_I\kappa p+A_F\xi q)$$

$\lambda_I = 1/2$ için

$$(\kappa-\kappa\xi)pm\alpha A_I-(\xi-\kappa\xi)qn\alpha A_F-\alpha(A_I p+A_F q)\kappa\xi v=[(1-\kappa)(1-\xi)r-\kappa+\xi-\kappa\xi](A_I\kappa p+A_F\xi q)$$

$\lambda_F = 1/2$ için (4.17)

$$-(\kappa-\kappa\xi)pm\alpha A_I+(\xi-\kappa\xi)qn\alpha A_F-\alpha(A_I p+A_F q)\kappa\xi v=[(1-\kappa)(1-\xi)r+\kappa-\xi+\kappa\xi](A_I\kappa p+A_F\xi q)$$

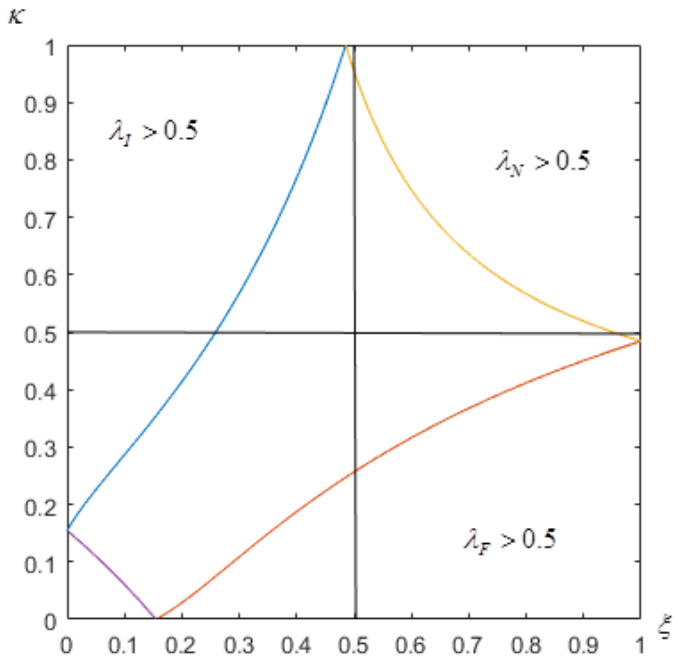
$\lambda_N = 1/2$ için

$$-(\kappa-\kappa\xi)pm\alpha A_I-(\xi-\kappa\xi)qn\alpha A_F+\alpha(A_I p+A_F q)\kappa\xi v=[(1-\kappa)(1-\xi)r+\kappa+\xi-3\kappa\xi](A_I\kappa p+A_F\xi q)$$

şeklinde gerçekleşmektedir. Politik denge koşullarından hareketle, nüfus oranlarının belirleyicisi olan ξ ve κ'nın içsel, diğer değişkenlerin dışsal kabul edildiği modelde, eş-güç eğrileri, κ'nın ξ cinsinden ifade edilmesiyle bulunmaktadır. (4.16)'daki kapalı fonksiyonlardan hareketle eş güç eğrileri Şekil 4.2'deki gibi bulunmuştur.[26]

[26] Dışsal değişkenler için $\alpha = 0.33, A_I = 1.7, A_F = 1.9, m = 0.3, n = 0.3, v = 0.3, p = 1.3, q = 1.1, r = 0.3$ değerleri verilmiştir. Değişkenlere farklı asal sayıların atanmasının nedeni, modeli kolaylaştırmaktır.

Şekil 4.2: Eş-güç Eğrileri

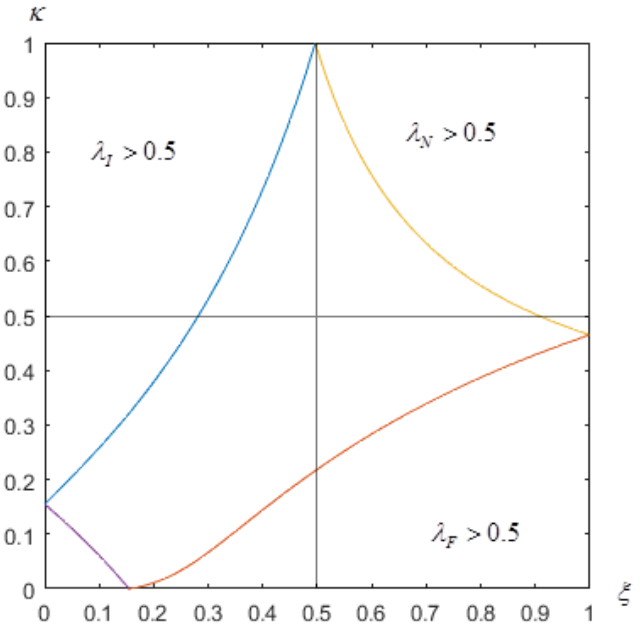

Şekil 4.2'de, kuzey-batı yönünde yer alan eş-güç eğrisi sınai sermaye grubuna, kuzey-doğuda yer alan eş-güç eğrisi imtiyazlı sermaye grubuna, güney-batıda yer alan eş-güç eğrisi emek grubuna ve güney-doğuda yer alan eş-güç eğrisi finansal sermaye grubuna aittir. Eğriler boyunca ilgili grupların göreli politik güçleri %50'dir. Grupların göreli politik güçleri, kendi bölgelerinde uç noktalara gittikçe artmaktadır. Dört eğrinin ortasında kalan alanda, grupların hepsi %50'den küçük göreli politik güce sahiptir. Dolayısıyla eğriler ortasında kalan alan, grupların aralarında koalisyon kurmak zorunda olduğu bir seçim sonucuna karşılık gelmektedir.

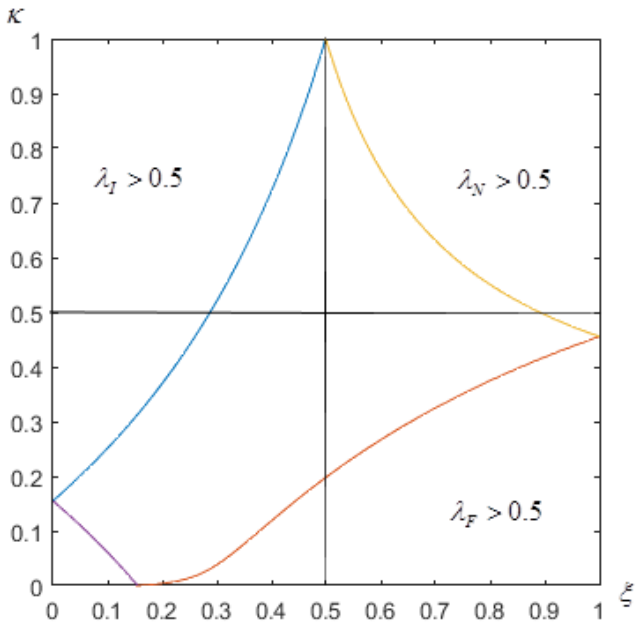
4.6. Tartışma

Eş güç eğrileri, diğer değişkenler sabitken, göreli politik gücü oluşturan değişkenlerin herhangi birinde bir değişim meydana geldiğinde kayma eğiliminde olmaktadır. A_I 'da, diğer değişkenler sabitken, 5 ve 20 katlık artışlar olduğunda meydana gelen değişiklikler sırasıyla Şekil 4.3'te, Şekil 4.4'te gösterilmektedir.

Şekil 4.3: A_I 'da 5 Kat Artış Durumunda Eş-güç Eğrileri

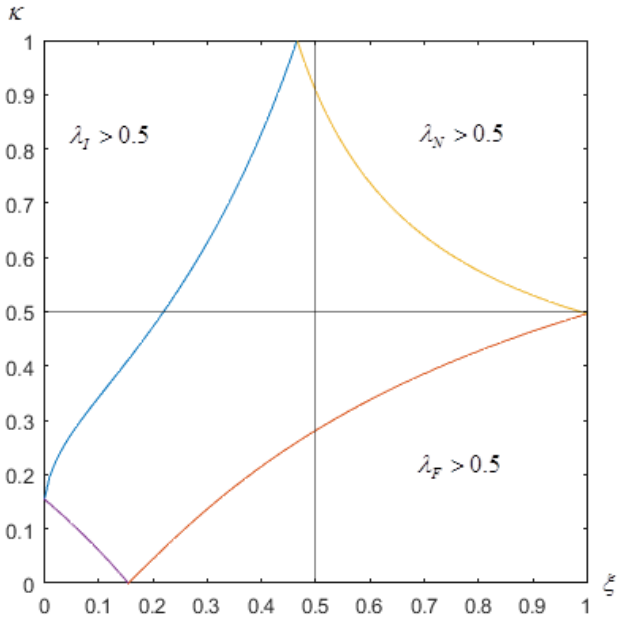
Şekil 4.4: A_I 'da 20 Kat Artış Durumunda Eş-güç Eğrileri

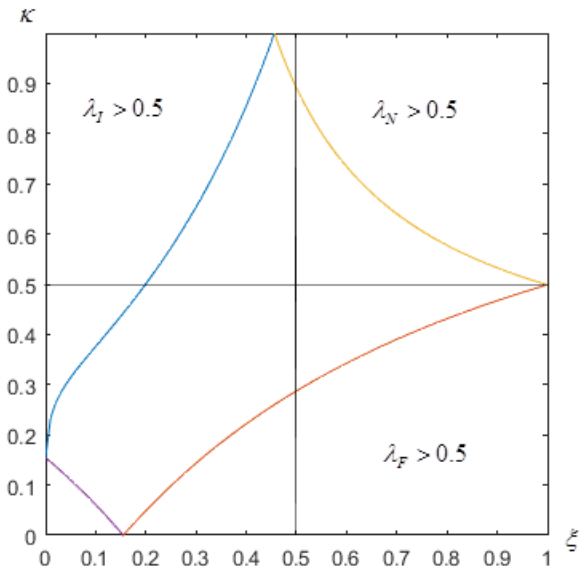
Şekil 4.5 ve 4.6'da A_F 'de diğer değişkenler sabitken sırasıyla 5 ve 20 katlık artışların yarattığı değişimler gösterilmektedir. Şekil 4.3'te daha az ve Şekil 4.4'te sınai sermayenin göreli politik gücü genişlerken finansal sermayenin göreli politik gücünün daraldığı gözlenirken; Şekil 4.5 ve 4.6'da ise tam tersi gerçekleşmektedir.

İmtiyazlı sermayenin göreli politik gücü tüm bu durumlarda artmaktadır. Zira diğer değişkenler sabitken, sermaye gruplarından birindeki verimlilik artışından imtiyazlı sermaye de fayda sağlamaktadır. Emeğin göreli politik gücünde ise bir değişim yaşanmamıştır. Buna neden olarak, emeğin sermayenin mülkiyetine sahip olmaması gösterilebilir.

Şekil 4.5: A_F 'da 5 Kat Artış Durumunda Eş-güç Eğrileri

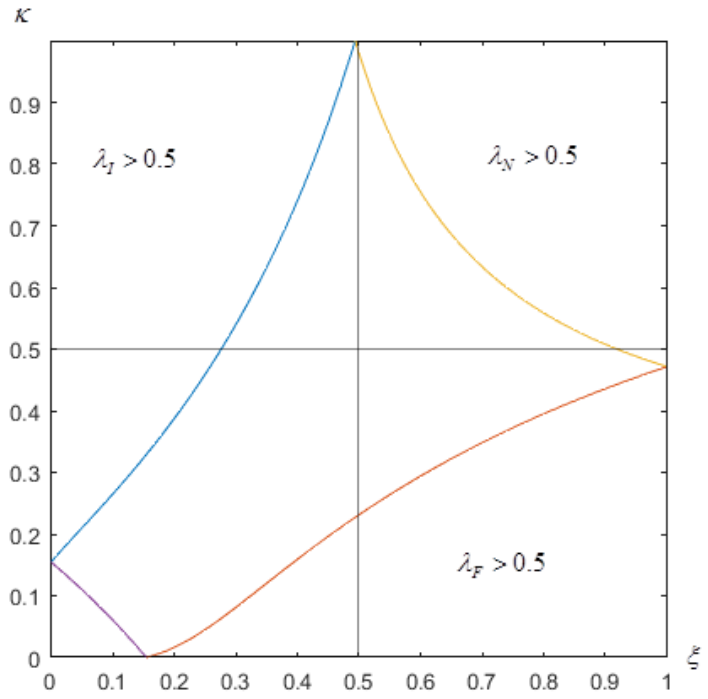

Şekil 4.6: A_F 'da 20 Kat Artış Durumunda Eş-güç Eğrileri

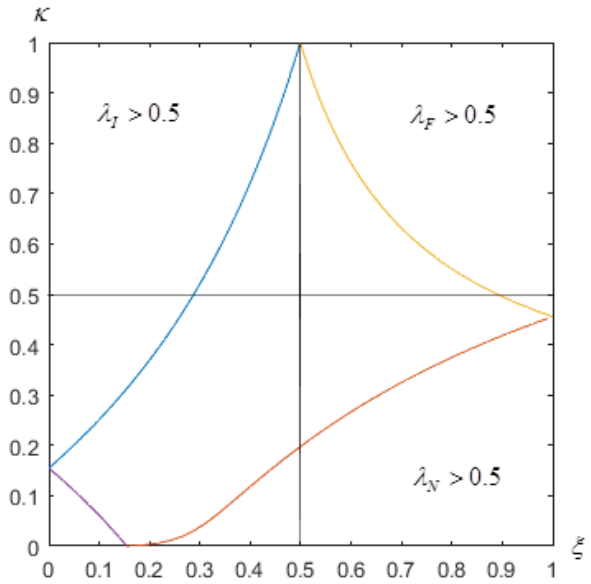

Şekil 4.7 ve Şekil 4.8'de p'de, sırasıyla 3 katlık ve 20 katlık artışların, diğer değişkenler sabit olmak üzere yarattığı değişimler gösterilmektedir.

Şekil 4.7: p'de 3 Kat Artış Durumunda Eş-güç Eğrileri

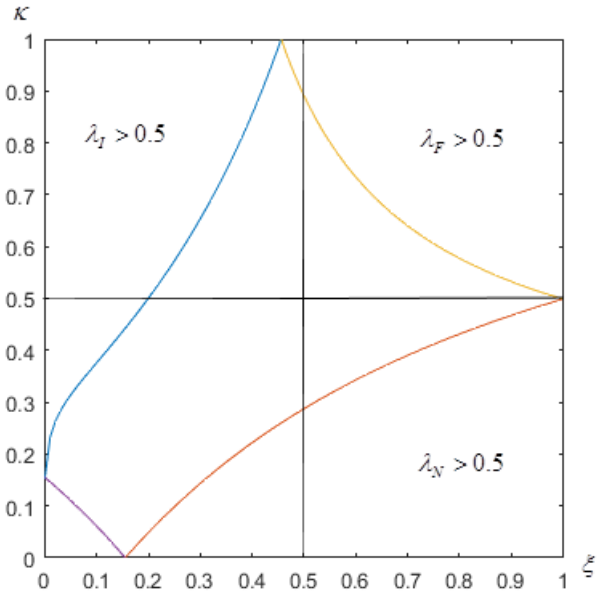
Şekil 4.8: p'de 20 Kat Artış Durumunda Eş-güç Eğrileri

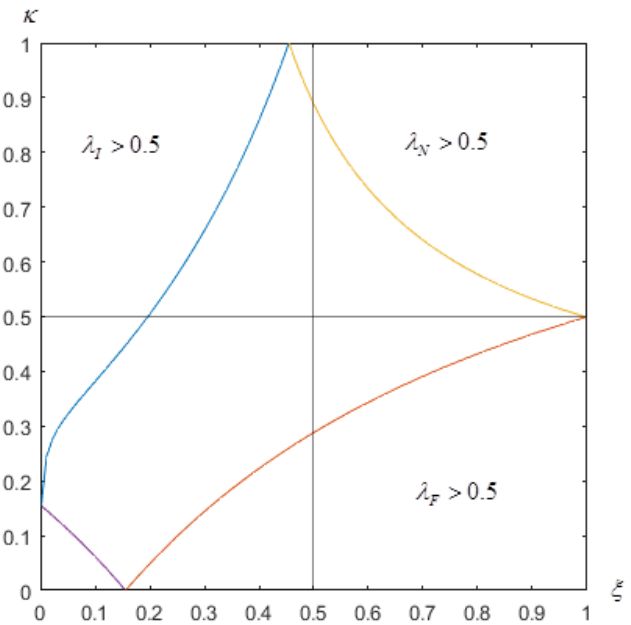
Şekil 4.9 ve Şekil 4.10'da ise diğer değişkenler sabitken q'da meydana gelen sırasıyla 20 ve 30 katlık artışlara yer verilmektedir. p ve q'da meydana gelen artışlar,

artış miktarlarıyla orantılı olarak sırasıyla sınai sermaye ve finansal sermayenin göreli politik güçlerinin birbirine karşı artmasına neden olmaktadır. Verimlilik artışında olduğu gibi sahip olduğu sermaye miktarındaki artış sayesinde imtiyazlı sermayenin göreli politik gücünde artış yaşanmaktadır.

Şekil 4.9: q'da 20 Kat Artış Durumunda Eş-güç Eğrileri

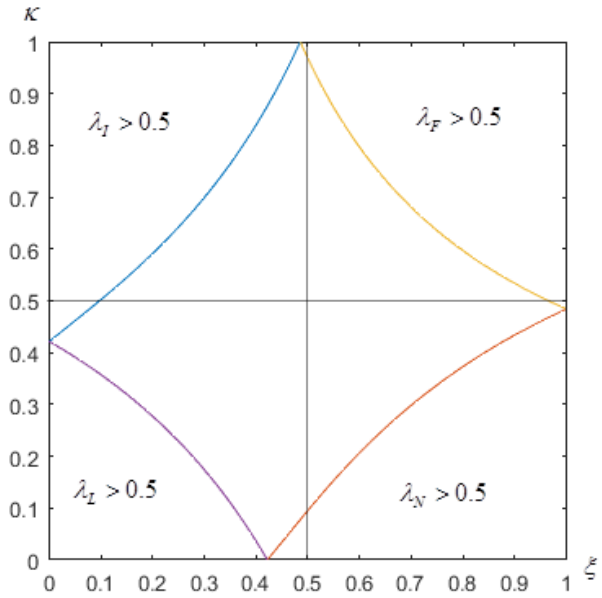

Şekil 4.10: q'da 30 Kat Artış Durumunda Eş-güç Eğrileri

Şekil 4.11'de ise r'deki 3 katlık artış gösterilmektedir. r'deki bu değişim sermaye gruplarının göreli politik güçlerinde bir azalma yaratmasına rağmen, emeğin gücü birinci modelde olduğu kadar eşitlikçi bir sonucu sağlamamaktadır. Zira birinci modelde iki sermaye grubuna karşılık, ikinci modelde emeğin karşısında üç sermaye grubu bulunmaktadır

Şekil 4.11: r'de 3 Kat Artış Durumunda Eş-güç Eğrileri

4.7. Yeniden Dağılım Dengesi

Grupların göreli politik güçleri iktidarın yapısını, iktidarın yapısı ise yeniden dağılımın nasıl gerçekleşeceğini belirlemektedir. Yukarıda belirtildiği üzere, hüküm süren iktidarın dışında kalan grupların gelirine el konulacaktır. Gelirin yeniden dağılımına konu olan da el konulan bu gelirdir. Yeniden dağıtımı yapacak gelir miktarı, iktidarın dışında kalan grup veya grupların toplam gelirine eşittir:

$$t = \sum_{i \in S \setminus RC} Y_i \tag{4.14}$$

(4.14)'te t , ekonomideki vergi miktarıdır. Eğer gruplardan biri %50'den fazla göreli güce sahipse, bu durumda el koyacağı gelir, geri kalan grupların gelirlerinin toplamına eşit olacaktır. Eğer gruplardan birinin göreli politik gücü %50'ye eşitse, bu durumda koalisyonun tüm grupları içermesi kaçınılmazdır. Dört grubun birden koalisyon ortağı bir rejimde, koalisyon dışında gelirine el konulacak bir grup

bulunmadığı için, $t=0$ denkliği sağlanacaktır. Başka bir deyişle, tüm grupların koalisyon ortağı olduğu demokrasi rejiminde yeniden dağılım gerçekleşmemektedir. Grupların göreli politik güçlerinin %50'nin altında olduğu bir durumda, seçim olduktan ve gruplardan birkaçı koalisyon kurduktan sonra, koalisyonun dışında kalan gelirine vergi olarak el konulacak; koalisyondaki gruplar bu vergiyi aralarında kendi göreli güçlerine göre paylaşacaklardır. Son senaryoda, ne miktarda gelire el konulacağı, hangi grubun koalisyonun dışarıda kalacağına bağlı olduğuna göre, vergi miktarını aşağıdaki koşullar tayin etmektedir:

Önerme 3.2: $\lambda_G < 0.5$ iken yeniden bölüşüme konu olan vergi miktarları aşağıdaki gibi olmaktadır:

i. $\lambda_Z \geq \overline{\lambda} - \underline{\lambda} \Leftrightarrow t = Y_G$
ii. $\lambda_Z < \overline{\lambda} - \underline{\lambda} \wedge \lambda_Z \geq \lambda_G - \overline{\lambda} \Leftrightarrow t = \underline{Y}$
iii. $\lambda_Z < \overline{\lambda} - \underline{\lambda} \wedge \lambda_Z < \lambda_G - \overline{\lambda} \wedge \underline{\lambda} \geq \lambda_G - \overline{\lambda} \Leftrightarrow t = Y_Z$
iv. $\lambda_Z < \overline{\lambda} - \underline{\lambda} \wedge \underline{\lambda} < \lambda_G - \overline{\lambda} \Leftrightarrow t = 0$

Önerme 3.2'deki her bir madde için sırasıyla şu senaryolar verilmiştir:

Senaryo 1: Göreli politik güçler imtiyazlı sermaye için 0.45, sınai sermaye için 0.25, finansal sermaye için 0.20 ve işçiler için 0.10 olsun. Her bir durum için imtiyazlı sermaye, diğer gruplarla ikili koalisyon kurabilecek güce sahip olmaktadır. Ancak politik denge durumları gereği diğer gruplar, imtiyazlı sermaye grubu ile ikili koalisyon kurmayı tercih etmeyecektir. Aksi halde diğer iki grubunun gelirine el konulduğu yeniden bölüşüm süreci sonrasında imtiyazlı sermaye grubu yeniden gündem belirleyici olduğunda tek başına iktidar olarak eski koalisyon ortağının gelirine de el koyacaktır. İmtiyazlı sermaye dışındaki gruplar bunun yerine, tüketimlerini ençoklaştırabilmek için kendi aralarında koalisyon kuracaklardır. İmtiyazlı grubun gelirine el konulduğunda, gelirler gruplar arasında göreli politik güçleri ile orantılı olarak bölüştürülecektir. Son durumda göreli politik güçler sınai sermaye için 0.4545, finansal sermaye için 0.3636 ve işçiler için 0.1818 olacaktır. Tüm grupların göreli politik güçleri 0.5'in altında kaldığından, yeni gündem belirleyici, üçlü koalisyon dışında bir teklifi diğer gruplara kabul ettiremeyecektir. Böylece süreç sonucunda gündem belirleyicilerin teklifleri üçlü koalisyona yakınsayacak ve koalisyon dışında kalmış bir grup olmayacağından yeniden bölüşüme konu olacak bir

vergi doğmayacaktır. Süreç sonucunda alınan tek vergi, imtiyazlı sermaye grubunun gelirine eşit olan miktar kadardır.

Senaryo 2: Göreli politik güçler, imtiyazlı sermaye için 0.39, sınai sermaye için 0.32, finansal sermaye için 0.20 ve işçiler için 0.09 olsun. Gruplar, Senaryo 1'de olduğu gibi imtiyazlı sermayenin dışarıda kaldığı üçlü bir koalisyon kursunlar. İmtiyazlı grubun gelirine el konulup yeniden bölüşüldüğünde, göreli politik güçler sınai sermaye için 0.5245'e, finansal sermaye için 0.3278'e ve işçiler için 0.1475'e yükselecektir. Sınai sermayenin göreli politik gücü 0.5'i geçtiğinden, gündem belirleyici olması durumunda tek başına iktidara gelerek, eski koalisyon ortaklarının gelirine el koyacaktır. Bu nedenle öngörülü finansal sermaye ve işçi sınıfları, böyle bir koalisyonun kurulmasına karşı çıkacaklardır. Sınai sermayenin dışarıda bırakıldığı üçlü bir koalisyon kurulduğu taktirde, yeniden bölüşüm sonrasında göreli politik güçler imtiyazlı sermaye için 0.5945'e, finansal sermaye için 0.2941'e ve işçiler için 0.1323'e yükselecek; imtiyazlı sermayenin göreli politik gücü 0.5'i aştığı için finansal sermaye ve işçi sınıfları bu koalisyonun kurulmasına izin vermeyeceklerdir. Mevcut göreli politik güçlerle kurulabilecek tek iktidar, işçilerin dışarıda bırakıldığı ve yeniden bölüşüm sonrasında imtiyazlı sermayenin 0.4285, sınai sermayenin 0.3516 ve finansal sermayenin 0.2197 kadar göreli politik güce sahip olacağı üçlü koalisyondur.

Senaryo 3: Göreli politik güçler imtiyazlı sermaye için 0.45, sınai sermaye için 0.29, finansal sermaye için 0.20 ve işçiler için 0.06 olsun. Bu durumda, eğer Senaryo 1'de olduğu gibi imtiyazlı sermaye haricindeki gruplar üçlü koalisyon kurduklarında ve imtiyazlı sermaye grubunun gelirini kendi aralarında göreli politik güçleri ile orantılı olarak paylaştıklarında yeni göreli politik güçler sınai sermaye için 0.5272, finansal sermaye için 0.3636 ve işçiler için 0.109 olacaktır. Sınai sermayenin göreli politik gücü 0.5'i geçtiğinden, yeniden gündem belirleyici olduğunda tek başına iktidar olacak ve eski koalisyon ortaklarının gelirine el koyacaktır. Gruplar bu durumu öngörebildiklerinden ilk durumdaki üçlü koalisyonu kurmayı tercih etmemektedirler. Eğer imtiyazlı sermaye, sınai sermaye ve işçi sınıfı kendi arasında üçlü bir koalisyon kurar ve finansal sermayenin gelirini kendi aralarında göreli politik güçlerine göre paylaşırsa, yeni durumda göreli güçler imtiyazlı sermaye için 0.5625, sınai sermaye için 0.3625 ve emek için 0.075 olacak; imtiyazlı sermayenin göreli gücünün 0.5'i aşacağını öngören iki grup, böyle bir koalisyona dahil olmayacaktır. Eğer imtiyazlı

sermaye, sınai sermaye ve finansal sermaye üçlü bir koalisyon kurarsa, emeğin gelirini paylaştıktan sonraki göreli politik güçleri sırasıyla 0.4787, 0.30851 ve 0.2127 olacak; dolayısıyla hiçbir grubun göreli politik gücü 0.5'i aşmayacaktır. Böyle bir göreli politik güç dağılımı sonunda, vergi oranı, emeğin gelirine eşitlenecektir.

Senaryo 4: Göreli politik güçler, imtiyazlı sermaye için 0.49, sınai sermaye için 0.26, finansal sermaye için 0.21 ve işçiler için 0.04 olsun. Sınai sermaye, finansal sermaye ve işçiler aralarında koalisyon kurdukları ve koalisyon dışında kalan imtiyazlı sermaye sınıfının gelirine el koyup aralarında bölüştükleri taktirde göreli politik güçleri sırasıyla 0.5098, 0.4117 ve 0.0784 olacaktır. Sınai sermaye sınıfının göreli politik gücü 0.5'i aştığından finansal sermaye sınıfı ve işçiler en başından bu koalisyonun kurulmasına izin vermeyeceklerdir. İmtiyazlı sermayenin içinde bulunduğu üçlü koalisyon senaryolarında ise imtiyazlı sermaye sınıfı, yeniden bölüşüm süreç her defasında 0.5'in üzerine çıkacağından bu koalisyonlar da kurulmayacaktır. Gündem belirleyiciler değiştikçe teklifler dörtlü koalisyon için yakınsama gösterecektir. Dörtlü koalisyon kurulduğunda koalisyon dışında bir grup olamayacağından yeniden bölüşüme konu bir vergi de söz konusu olmayacaktır.

4.8. Özet ve Yorum

İkinci modelde, yeniden bölüşüm sürecinde dengenin koşulları incelenmiştir. Modelde dengenin sağlanabilmesi için ya tek bir grup hükümet kurmalı ya da iktidar olan koalisyonun eleman sayısı 3'ün altında olmamalıdır. Bu nedenle, eleman sayısı 1'den büyük olan koalisyonların varlığı altında yeniden bölüşümde farklı denge durumlarının incelenebilmesi adına modele dördüncü bir grup eklenmiştir. Bu grup, hem sınai sermaye hem de finansal sermayenin gelirinden pay alan; bu iki grubun kesişim kümesi niteliğindeki imtiyazlı sermaye olmuştur.

Dört grubun politik güçlerinin fonksiyonları, birinci modelle benzer biçimde kurulmuştur. Her bir grubun göreli politik gücü, dört grubun politik güçlerinin toplamına oranlanarak bulunmaktadır. İmtiyazlı grup, sınai ve finansal sermayenin verimlilik ve sermaye miktarındaki değişimlerden etkilenmekte, göreli politik gücü buna göre değişim gösterebilmektedir. Sermaye gruplarının sahip oldukları sermaye miktarları ve sermayelerinin verimlilik katsayılarında meydana gelen değişiklikler,

birbirilerine karşı üstünlüklerinde değişime neden olurken işçilerin göreli politik güçleri, nüfus oranları ve bütünleşmişlik dereceleri ile aynı doğrultuda değişmektedir.

İktidar dışındaki grupların gelirlerine varsayımsal olarak vergi adı altında el konulmakta; bu vergiler iktidar ortakları arasında yeniden bölüştürülmektedir. Gruplardan bir tanesi 0.5'in üzerinde göreli politik güce sahip olduğunda tek başına iktidara gelmekte; kalan grupların sahip oldukları gelirler, ekonomideki vergi miktarını tayin etmektedir. Dört grubun birden koalisyon ortağı olduğu durumda ise yeniden bölüşüme konu bir vergi oluşmamaktadır. Grupların hiçbiri 0.5'in üzerinde göreli politik güce sahip değilse, ekonomideki vergi oranını belirli koşullar altında kurulan koalisyonlar belirlemektedir. Böyle biri durumda, en güçlü grubun koalisyon dışında kalma ve gelirine el konulma ihtimali varken, göreli politik gücü bakımından en güçlü ikinci grup, tüm koşullar altında koalisyon ortağı olmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada Türkiye'nin gelir eşitsizliği sorunu iki koalisyon oyunu modeliyle analiz edilmiştir. Birinci modelde Türkiye iktisat tarihi temel alınarak üç sosyoekonomik sınıf analize dahil edilmiştir: Sınai sermaye, finansal sermaye ve işçi sınıfları. Her sınıfa fonksiyonel olarak birbirinden farklı politik güçler atanmıştır. Grupların, faydalarını ençoklaştırmaları için tüketimlerini; tüketimlerini ençoklaştırmaları için de göreli politik güçlerini de ençoklaştırmaları şart koşulmuştur. Tek başına iktidara gelmenin mümkün olmadığı koşullarda, grupların birbirleriyle koalisyon kurmaları zaruri hale gelmiştir. Ancak ikili koalisyon kurmak, zayıf ortağın güçlü ortak tarafından sömürülmesiyle sonuçlanacak bir istikrarsızlık durumu olarak modellenmiştir. Çalışmada kullanılan modelin sağladığı alet kutusundan yola çıkılarak Türkiye iktisat tarihi yorumlandığında, grupların birbirleriyle üçlü koalisyon kurmak yerine ikili koalisyonlar kurmayı tercih ettiği; bu nedenle gruplar arasında istikrarsız politik rejimlerin kurulduğu, iktidar dışında kalanların iktisadi olarak zayıfladığı, dolayısıyla gelirin adil bölüşümünün gerçekleşmediği sonucuna ulaşılmıştır.

İkinci modelde yeniden bölüşüm koşulları incelenmiştir. Birinci modelden farklı olarak, yeniden bölüşüm dengesini bulabilmek adına, dördüncü bir grup daha oluşturulmuştur. Dördüncü grup sınai ve finansal sermayenin kesişim kümesi olarak modellenmiştir. Bu modelde, tüm grupların göreli politik güçlerinin %50'nin altında olması durumunda, zayıf grupların koalisyon kurup, göreli politik gücü en yüksek grubu iktidar dışında bırakarak onu iktisadi olarak zayıflatabildiği koşulların var olabileceği teorik olarak gösterilmiştir.

Her iki modelde de, taahhüt mekanizmalarının yokluğu, başka bir ifadeyle kurumların zayıf olması, hem demokrasinin varlığına engel olmakta, hem de gelir dağılımına bozucu etkilerde bulunmaktadır. Taahhüt mekanizmalarının gelişimi ancak hukukun üstünlüğü ve bağımsızlığını hakim kılmakla mümkün olabilir. Zira toplumsal güven, kaynağını kanunlardan ve adaletten almaktadır. Toplumsal çıkarları gözeten adil bir hukuk sisteminin varlığı ise, toplumun ona sahip çıkmasıyla mümkün olacaktır. Bu nedenle toplumun üyelerinin, birer vergi mükellefi olarak harcadıkları vergilerin nerelere harcandığını takip etmeleri, hem de faili kim olursa olsun

hukuksuzluklara karşı koymalarını sağlayacak eğitim düzeyine ulaşmaları, güçlü bir kurumsal yapının ortaya çıkması için zorunlu koşullar olarak öne çıkmaktadır. Öyle ki, toplum sahip çıkmadığı müddetçe adil bir hukuk sisteminin ayakta kalması, adaletin toplumun tüm ögelerine yayılması kolay olmayacaktır.

Göreli politik güçlerin kaynağı hem toplumsal hem de iktisadi unsurlardır. Sermaye sahiplerinin, üretimdeki birim sermayeyi daha verimli hale getirmesi, onların göreli politik güçlerine olumlu etkide bulunmaktadır. Aynı şekilde sermaye kimin elinde yoğunlaşırsa o, diğerlerine göre politik açıdan daha güçlü hale gelecektir. Sermaye sahipleri kaynaklarının daha büyük bir kısmını politik güç elde etmek için harcadıklarında, göreli politik güçlerinde artış olacaktır. Diğer taraftan emeğin, iktisadi olarak önemli bir gücü bulunmadığı varsayıldığında, onu politik olarak en güçlü yapacak olan unsur kendi içindeki örgütlülük seviyesi olacaktır. Emek sınıfı bir bütün haline geldiği taktirde, toplumda demokrasinin hakim rejim olma ihtimali güçlenecektir. Koalisyon seçenekleri arasında emeğin göz ardı edilme olasılığı azalacaktır. Dolayısıyla örgütlü bir işçi sınıfının varlığı altında gelir dağılımında iyileşme yaşanması kaçınılmazdır.

Tüm bu dinamiklerdeki değişimler, Türkiye'de 1960'lı yıllardan itibaren gözlenmiştir. 1960'lı yıllardan itibaren Fordist üretim ilişkilerinin hayat bulduğu iktisadi ortamda, iç talep ekonominin sürükleyici unsuru olmuştur. Sanayileşmenin temel hedef olduğu bu iktisadi konjonktür içerisinde, hem sınai sermaye diğer sermaye grupları arasında öne çıkmış; hem de işçi sınıfı örgütlenmek için uygun bir ortamı bulmuştur. Sınai sermaye ve işçi sınıfları arasında ikili bir koalisyon olarak yorumlanabilecek bu süreç, 1980'den itibaren ihracata dayalı büyüme modeline geçilmesiyle son bulmuştur. Bu tarihten sonra sınai sermaye ve finansal sermayenin ikili koalisyonu hüküm sürmeye başlamış; işçi sınıfı bu koalisyonun dışında kalmıştır. Devletin ekonomiye müdahalesinin azaltılması, piyasaya daha fazla serbestlik verilmesine dair görüşler benimsenmiştir. Türkiye bir süre, hem mali piyasalarda hem de emek piyasalarında denetimlerin yetersiz olduğu, kaotik bir geçiş dönemini tecrübe etmek zorunda kalmıştır.

Her ne kadar piyasada kuralların daha adil olmasını sağlayacak özerk kurulların oluşturulması 2000'li yıllarda hedeflenmişse de 1980'li yıllardan itibaren hükümetler tarafından imtiyaz tanınan sermaye sahiplerinin ön plana çıkması dolayısıyla

sermayenin parçaları arasındaki gerilim devam ediyor görünmektedir. Emek açısından bakıldığında, taşeronlaşma, kayıt dışı, esnekliğe dayalı atipik işlerin hakimiyeti söz konusudur. Sendikalaşma oranları, Avrupa Birliği ülkeleri ile kıyaslandığında düşük oranlarda seyretmektedir.

Türkiye'de emeğin göreli zayıf konumu ve sermayenin emek üzerindeki tahakkümü nasıl açıklanabilir? Emeğin var oluşu, onun sınıfsal bir yapı olduğunu göstermemektedir. Marx ve Engels (2012: 71)'e göre sınıflar, mücadele içinde oluşurlar. İşçilerin sınıf haline gelebilmesi için, sermayeye karşı ortak bir mücadele içerisinde olması gerekmektedir. Eğer ortak mücadele içerisinde olmak yerine birbirleri ile rekabet halinde olurlarsa, bu durumda birbirlerinin düşmanı haline gelmektedirler. Burada önemli olan noktalardan biri, emeğin veya sermayenin, sınıf haline gelmelerinde en önemli aktörün devletin kendisi olduğu gerçeğidir. Yurtsever (2011: 136)'e göre "...devletin rollerinden biri egemen üretim biçiminin varlık-süreklilik koşullarını ve toplumsal oluşumun bütünlüğünü sağlamaktır. Devlet bunu kimi zaman öne çıkarak, kimi zaman geride durarak değişen güç ilişiklerinin istediği, gerektirdiği yönde hareket ederek yapar.".

Türkiye'de sermaye, yine kendi içerisinde çeşitli parçalara bölünmesine rağmen, yeri geldiğinde tek ses olabilen, yani sınıflaşabilen; ama genellikle parçalı hali devam etmekte olan, yine de her bir parçanın kendi içerisinde bütünlük sergileyebildiği bir yapı teşkil etmektedir.

Çalışmanın temel çıkarsamalarından biri, üç gruptan ikisinin koalisyon kurması durumunda bu koalisyonun istikrarlı olmayacağıdır. Dönemler itibariyle bakıldığında 1960'lı ve 70'li yıllarda sınai sermaye ile işçi sınıfı arasında bir koalisyon kurulması ve finansal sermayenin bu koalisyondan dışlanması demokrasinin istikrarlı seyretmesini engellemiştir. 1980'li yıllardan sonra sınai sermaye ile finans kapital arasındaki koalisyon sonucunda işçi sınıfı iktidarın dışında bırakılmış, 1980'lerin sonunda siyasi partiler arasında başlayan rekabet sonucunda işçi sınıfına kazandırılan haklar kısa süreli olabilmiştir.

Sınai sermaye ile finansal sermaye arasındaki koalisyon sadece Türkiye'ye özgü değil, başta Anglosakson ülkeler olmak üzere kapitalist ülkelerin çoğunluğunda hakimiyet kurmuştur. Ancak 2007 krizi ile birlikte bu koalisyon hasar görmüş ve

kapitalizmin krizini hazırlamıştır. Bu dönemden sonra gelir bölüşümü konusunun öne çıkması, kapitalizmin gruplar arasında yeni bir koalisyon arayışı içinde olup olmadığı konusunda şüphe doğurmaktadır. Bunun yanında gerek Türkiye'de gerek dünyada demokrasilerin gerilediği ve rejimlerin otoriter bir karaktere sahip olmaya başladığı gözlenmektedir. Bu durumun nedenleri arasında, birçok kapitalist ülkede, 1980'li yıllardan beri işçi sınıfının iktidar ortağı olamaması, yoksulların ekonomik büyümeden yeterli pay alamamaları, toplumsal hareketlilik için gerekli eğitim ve piyasa fırsatlarına ulaşamamalarının yarattığı hayal kırıklığı gösterilebilir mi; tartışılmalıdır.

KAYNAKÇA

Acemoğlu, Daron, James A. Robinson (2013), Ulusların Düşüşü: Güç, Zenginlik ve Yoksulluğun Kökenleri, Doğan Kitap.

Acemoğlu, Daron, Georgy Egorov and Konstantin Sonin (2008), Coalition Formation in Non-Democracies", Review of Economic Studies, 75(4): 987-1009.

Adelman, Irma and Sherman Robinson (1989), Income Distribution and Development in Handbook of Development Economics Volume II, eds. G. Chenery and T.N. Srinivason, Elsevier Science Publishers.

Aksoğan, Gül ve Adem Yavuz Elveren (2012), "Türkiye'de Savunma, Sağlık ve Eğitim Harcamaları ve Gelir Eşitsizliği (1970-2008): Ekonometrik bir İnceleme" , Sosyo Ekonomi, 2012-1: 263-280.

Alesina, Alberto, Roberto Perotti (1996), "Income Distribution, Political Instability, and Investment, European Economic Review 40: 1203-1228.

Althusser, Louis (2003) İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, İthaki Yayınları.

Altıparmak, Aytekin (1998), "Türkiye'de Cumhuriyetin İlk Yıllarında Müteşebbis Sınıfının Gelişimi", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(1): 65-80.

Atkinson, Anthony (1970), "On The Measurement of Inequality", Journal of Economic Theory, 2(3):244-263.

Atkinson, A.B. (2003), "Income Inequality in OECD Countries: Data and Explanations", CESifo Economic Studies, 49(4): 479-513.

Atkinson, A. B. (2015). Inequality: What Can be Done?, Harvard University Press.

Aydın, Kemal (2012), "Türkiye'de Kişisel Gelir Dağılımının Sosyo Ekonomik ve Demografik Belirleyicileri", Çalışma ve Toplum, 2012/1: 147-166.

Becker, Gary S., Nigel Tomes (1979) “An Equilibrium Theory of the Distribution of Income and Intergenereational Mobility”, The Journal of Political Economy, 87(6):1153-1189.

Bellettini, Giorgio (1998), Aggregate Uncertainty, Political Instability and Income Redistribution, European Journal of Political Economy, 14: 19-33.

Beramendi, Pablo (2012), The Political Geography of Inequality: Regions and Redistribution, Cambridge University Press.

Bergh, Andreas ve Therese Nilsson (2010), “Do Liberalization and Globalization Increase Income Inequality?”, European Journal of Political Economy, 26(2010): 488-505.

Bollen, Kenneth A., Robert W. Jackman (1985), Political Democracy and the Size Distribution of Income, American Sociological Review, 50 (4): 438-457.

Bonica, Adam, Nolan McCarty, Keith T. Poole and Howard Rosenthal (2013), “Why Hasn’t Democracy Slowed Rising Inequality?”, Journal of Economic Perspectives, 27(3): 103-124.

Boratav, Korkut (2012), 1980’li Yıllarda Türkiye’de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm, İmge.

Bourguignon, François, Thierry Verdier (2000), “Oligarchy, Democracy, Inequality and Growth”, Journal of Development Economics, 62: 285-313.

Bowles, Samuel, Herbert Gintis (1996), Demokrasi ve Kapitalizm, çev. Osman Akınhay, Ayrıntı Yayınları.

Card, David, Alan Krueger (1990), “Does School Quality Matter? Returns to Education and the Characteristics of Public Schools in the United States”, NBER Working Paper Series, Working Paper No. 3358.

Castello-Climent, Amparo (2010), “Inequality and Growth in Advanced Economies: An Empirical Investigation", J Econ Inequal (2010) 8: 293-321.

Checchi, Danielle (2005), The Economics of Education: Human Capital, Family Background and Inequality, New York, Cambridge University Press.

Chong, Alberto (2004), Inequality, Democracy, and Persistence: Is There a Political Kuznets Curve?, Economics&Politics 16 (2): 189-212.

Clark, John Bates (1914), Distribution of Wealth: A Theory of Wages, Interest and Profits, The McMillan Company.

Clarke, S. (1978). Capital, Fractions of Capital and the State: 'Neo-Marxist' Analysis of South African State, Sage Journals, Capital&Class, 2(2), 32-77.

Cobham, Alex, Luke Schlogl and Andy Sumner (2015), "Inequality and th Tails: The Palma Proposition and Ratio Revisited", DESA Working Paper No:143.

Corner, Paul and Jie-Hyun Lim (2016), The Palgrave Handbook of Mass Dictatorship, Palgrave Macmillan.

Çağla, Cengiz (2015), Merak Edenler için Demokrasi, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.

Cowell, Frank (2008), Measuring Inequality, Oxford University Press.

Coy, Jason P. (2011), A Brief History of Germany, Facts On File.

Dabla-Norris, E., Kochhar K., Suphaphiphat N., Ricka F., Tsounta E. (2015), Causes and Consequences of Income Inequality: A Global Perspective, IMF Staff Discussion Note, June 2015.

Dağdemir, Özcan (2002), "Türkiye Ekonomisinde Yoksulluk Sorunu ve Yoksulluğun Analizi: 1987-1994" ed. C. C. Aktan, Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Ankara, Hak-İş Konfederasyon Yayını.

Dahl, Espen, Jon Ivar Elstad, Dag Hofoss, Melissa Martin-Mollard (2006), "For whom is Income Inequality most Harmful? A Multi-level Analysis of Income Inequality and Mortality in Norway", Social Science&Medicine 63(2006):2562-2574.

de Brunhoff,, S. (2003). Finans Sermayesi ve Sanayi Sermayesi: Yeni bir Sınıf Koalisyonu. Alfredo Saad-Filho (Ed.), Kapitalizme Reddiye: Marksist bir Giriş içinde (s.173-184). Londra: Yordam Kitap.

Dişbudak Cem ve Bora Süslü (2007), "Türkiye'de Kişisel Gelir Dağılımını Belirleyen Makroekonomik Faktörler", Ekonomik Yaklaşım, 18(65): 1-23.

Dixit, A. ve Londregan, H. (1998), Ideology, Tactics, and Efficiency in Redistributive Politics, The Quarterly Journal of Economics, 113 (2), 497-529.

Drazen, A. (2002), Political Economy in Macroeconomics, Princeton University Press.

Duman, Anıl (2008), "Education and Income Inequality in Turkey: Does Schooling Matter?", Financial Theory and Practice 32(3): 369-385.

Dworkin, Dennis (2012), Sınıf Mücadeleleri, çev. Utku Özmakas, İletişim Yayınları.

Elgar, Frank J. ve Nicole Aitken (2010), "Income Inequality, Trust and Homicide in 33 Countries", European Journal of Public Health, 21(2): 241-246.

Galor, O. ve Zeira, J. (1993), "Income Distribution and Macroeconomics, The Review of Economic Studies, 60(1): 35-52.

Gimet, Celine ve Thomas Lagoarde-Segot (2011), "A Closer Look at Financial Development and Income Distribution", Journal of Banking & Finance, 35(2011): 1698-1713.

Gökalp, Faysal, Ercan Baldemir ve Gonca Akgün (2011), "Türkiye Ekonomisinde Dışa Açılma ve Gelir Eşitsizlikleri İlişkisi", Yönetim ve Ekonomi, 18(1): 87-104.

Gradstein, Mark (2007), "Inequality, Democracy and the Protection of Property Rights", The Economic Journal, 117: 252-269.

Gustafsson, Björn ve Mats Johansson (1999), "What Makes Income Inequality Vary Over Time in Different Countries?", American Sociological Review, 64(4): 585-605.

Gürgen, Volkan Süleyman (2016), Why Income Inequality Declined in Turkey: A Theoretical Approach, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Güzelsarı, S. ve Aydın, S., (2010), Türkiye'de Büyük Burjuvazinin Örgütlü Yükselişi: Siyasal ve Yönetsel Süreçlerin Biçimlenmesinde TÜSİAD, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2010-1(20), 43-68.

Hahnel, Robin (2002), Siyasal İktisatın ABC'si, çev. Yavuz Alogan, Ayrıntı Yayınları.

Hahnel, Robin (2006), İktisadi Adalet ve Demokrasi: Rekabetten İşbirliğine, (çev. Yusuf Alogan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Haney, Lewis H. (1911), History of Economic Thought, The Macmillan Company.

Hoeller, Peter, Isabelle Joumard, Isabell Koske (2014), Reducing Income Inequality while Boosting Economic Growth: Can it be Done? Evidence from OECD Countries, The Singapore Economic Review, 59(1).

Huberman, Leo (2012), Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla, çev. Murat Belge, İletişim Yayınları.

Jarauch, Konrad (2016), "Introduction: Mass Dictatorship as Modernizing Project: Some Preliminary Reflections" in eds. Corner, Paul and Jie-Hyun Lim, The Palgrave Handbook of Mass Dictatorship, 1-8, Palgrave Macmillan.

Jaumotte, Florence, Subir Lall ve Chris Papageorgiou (2013), "Rising Income Inequality: Technology, or Trade and Financial Globalization?", IMF Economic Review, 61(2).

Johnson, G. Harry ve Peter Mieszkowski (1970), The Effects of Unionization on the Distribution of Income: A General Equilibrium Approach, The Quarterly Journal of Economics, 84(4): 539-561.

Jung, F. (2011), Income Inequality, Economic Development, and Political Institutions, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) St. Gallen Üniversitesi Yönetim, İktisat, Hukuk, Sosyal Bilimler ve Uluslararası İlişkiler Okulu, St. Gallen.

Karlsson, Martin, Theresa Nilsson, Carl Hampus Lyttkens ve George Leeson (2010), "Income Inequality and Health: Importance of a Cross-Country Perspective", Social Science&Medicine 70(2010): 875-885.

Kazgan, Gülten (2009), Tanzimat'tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kazgan, Gülten (2012), İktisadi Düşünce, Remzi Kitabevi.

Keyder, Çağlar (2007), Türkiye'de Devlet ve Sınıflar, İstanbul: İletişim Yayınevi.

Kollmeyer, Christopher (2013), "Family Structure, Female Employment, and National Income Inequality: A Cross-National Study of 16 Western Countries", European Sociological Review, 29(4): 816-827.

Kuştepeli, Yeşim ve Umut Halaç (2004), "Türkiye'de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi", Dokuz Eylül Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(4): 2004.

Layte, Richard (2012), "The Assocaiation Between Income Inequality and Mental Health: Testing Status Anxiety, Social Capital, and Neo-Materialist Explanations, European Sociological Review, 28(4): 498-511.

Lijphart, Arend (2016), Demokrasi Modelleri: Otuz Altı Ülkede Yönetim Biçimleri ve Performansları, çev. Güneş Ayas ve Utku Bulsun, İthaki Yayınları.

North, Douglass (1990), Institutions, Institutional Change and Economic Performance, Cambridge University Press.

Marx, Karl (2012a) Kapital II, çev. Mehmet Selik, Yordam Kitap.

Marx, Karl (2012b), Grundrisse: Ekonomik Politiğin Eleştirisi için Ön Çalışma, çev. Sevan Nişanyan, Birikim Yayınları.

Marx, Karl (2011), Kapital: 1. Cilt, çev. Mehmet Selik ve Nail Satlıgan, Yordam Kitap.

Marx, Karl ve Friedrich Engels (2012), Alman İdeolojisi (Feuerbach), Eriş Yayınları.

Marx, Karl and Friedrich Engels (2008), The Communist Manifesto, Pluto Press.

Mill, John Stuart (1965), Principles of Political Economy: with Some of Their Applications to Social Philosophy, Book I-II, Toronto, University of Toronto Press.

Muller, Edward N. (1988), "Democracy, Economic Development, and Income Inequality", American Sociological Review, 53(1): 50-68.

OECD (2011), An Overview of Growing Income Inequalities in OECD Countries: Main Findings, www.oecd.org/els/social/inequality.

Ozanne, Robert (1959), Impact of Unions on Wage Levels and Income Distribution, The Quarterly Journal of Economics, 73(2): 177-196.

Özbank, Murat (2009), Rawls-Habermas Tartışması: Neden Demokrasi? Nasıl İstikrar?, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Özçelik, Emre (2007), "Kurumlar, Kurumsal İktisat ve Avusturya Okulu", Şu kitapta: Ed. Eyüp Özveren, Kurumsal İktisat, İmge Kitabevi, 201-236.

Özveren, Eyüp (2007), Kurumsal İktisat, İmge Kitabevi.

Özyer, Mehmet Ali (2014), Vergilerin Gelir Eşitsizliğine Etkisi: 2002-2008 Dönemi için bir Analiz, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Pamuk, Şevket (2013). "Son İki Yüzyılda Türkiye'de Gelirin Bölüşümü", ODTÜ Gelişme Dergisi (40): 297-316.

Pamuk, Şevket (2014), Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Perotti, Roberto (1996), "Growth, Income Distribution, and Democracy: What Data Say?", Journal of Economic Growth, 1:149-187.

Persson, T. ve Tabellini, G. (1994), "Is Inequality Harmful for Growth?", American Economic Review, 84: 600-621.

Piketty, T. (2014), Capital in the Twenty-First Century, translated by A. Goldhammer, Harvard University Press.

Poulantzas, N. (1978), Classes in Contemporary Capitalism, translated by David Fernbach, NLB.

Rodrik, Dani (2016), İktisadı Anlamak, çev. Can Madenci, Efil Yayınevi.

Sen, Amartya (1997), "From Income Inequality to Economic Inequality", Southern Economic Journal, 64(2):383-401.

Smith, Adam (2006), Ulusların Zenginliği, (çev: Haldun Derin), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Solt, Frederick (2008), "Economic Inequality and Democratic Political Engagement", American Journal of Political Science, 52(1): 48-60.

Stiglitz, Joseph E. (1973), “Education and Inequality”, Annals of the American Academy of Political and Social Science, Vol.409, Income Inequality, pp.135-145.

Stiglitz, J. E. (2015), Eşitsizliğin Bedeli: Bugünün Bölünmüş Toplumu Geleceğimizi Nasıl Tehlikeye Atıyor?, çev. Ozan İşler, İletişim Yayınları.

Şenalp, Mehmet Gürsan (2007), “Dünden Bugüne Kurumsal İktisat” ed. Eyüp Özveren içinde, Kurumsal İktisat, İmge Kitabevi.

Yurtsever, Haluk (2011), Kapitalizmin Sınırları ve Toplumsal Proletarya, Yordam Kitap.

Veblen, Thorstein (1899), The Theory of the Leisure Class: An Economic Study in the Evolution of Institutions, New York, Macmillan.

Weber, Max (2004), Sosyoloji Yazıları, çev. Taha Parla, İletişim Yayınları.

Weingast, B. R., Shepsle, K. A., Johnsen, C. (1981), “The Political Economy of Benefits and Costs: A Neoclassical Approach to Distributive Politics, Journal of Political Economy, 89(4), 642-664.

Winters, Jeffrey A. (2011), Oligarchy, Cambridge University Press.

Wright, Erik Olin (2014), Sınıf Analizine Yaklaşımlar, çev. Vefa Saygın Öğütle, Notabene Yayınları.

Wright, Erik Olin (1980), “Varieties of Marxist Concepts of Class Structure”, Politics and Society, 9(3):323-370.

ÖZGEÇMİŞ

Evren Denktaş 1981 yılında İstanbul'da doğmuştur. 2008 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi İktisat bölümünden mezun olduktan sonra bir süre özel sektörde çalışmıştır. 2012 yılında Kocaeli Üniversitesi'nde İktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat Yüksek Lisans programından "Gelir Eşitsizliğinin Nedenleri ve Eğitim: Kocaeli Örneği" başlıklı tezi ile mezun olmuş; aynı yıl Kocaeli Üniversitesi İktisat Doktora programı ile eğitim hayatına devam etmiştir. 2013 yılında Öğretim Üyesi Yetiştirme programı ile Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisat Bölümü İktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat Anabilim Dalı'nda öğretim elemanı olmuş; doktora eğitimine devam etmek üzere Kocaeli Üniversitesi İktisat bölümünde araştırma görevlisi olarak görevlendirilmiştir.